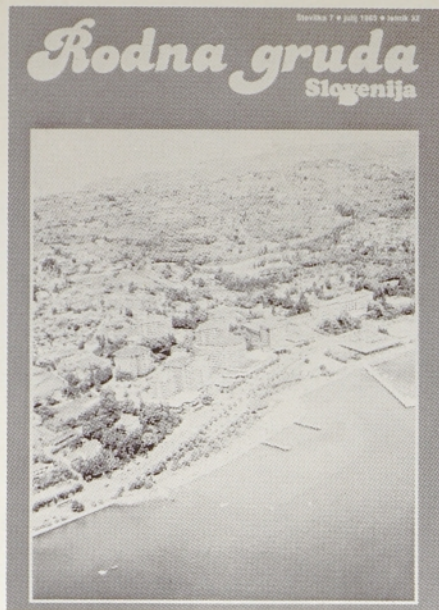

Rodna gruda

Slovenija

Slika na naslovni strani:
Portorož, ekskluzivno slovensko
letovišče, slavi letos 100-letnico
turizma.

Ob obletnici je kraj postal tudi
novo slovensko zdravilišče.

Marko Pohlin, 250-letnica rojstva	1
Vaša pisma	2
Dogodki	4
Jugoslavija in svet, Gospodarske novice	6
100 let turizma v Portorožu	8
Tonina hiša	11
Slovenska gostilna, znana od New Yorka do Kalifornije	14
Poletje v slovenskih gorah	16
Po Sloveniji	18
Turistični vodnik	20
Naravni zakladi Slovenije – Zoisova zvončnica	21
Slovenija v mojem objektivu – Jože Ftičar	22
Vabljivi svet Velike planine in njene arhitekture	24
Prapor in barve Karantanije	26
Umetniška beseda – Ivanka Korošec: Ločitev	28
Vaše zgodbe – Maria Volk: Oporoka	28
Cilka Žagar: Tri pesmi	29
Naši po svetu	32
Od Porabja do Čedad	36
Nove knjige	37
Mladi mostovi	38
Materinščina	40
Mislimo na glas	40
Potopis	41
Filatelija	43
Vaš kotiček	43

Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos por el mundo

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/210-732

Naslov

61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169, Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/210-716
Telefon uprave 061/210-757

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednik

Ivan Cimerman

Oblikovanje

Janez Reher,

Uredniški odbor

Zvone Kržišnik, Tadej Labernik, Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Meta
Vajgl, Matjaž Vizjak

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), Rado Genorio, Andreja Kmecl, Anna
Krasna, Milan Pogačnik, Drago Seliger, Mila Šenk

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)

Revija izhaja vsak mesec

Letna naročnina

Jugoslavija 1.000.– din, Avstrija 170 Asch, Avstralija 10 aus. \$, Anglija
6 Lstg., Belgija 420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM, Francija 60
FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR
Nemčija 25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr, Švica 20 Sfr, ZDA
– U. S. A. 11 US \$, Južnoameriške države 11 US \$.

Avionska naročnina

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna Amerika 22 US \$,
Avstralija 20 aus \$

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356

Devizni račun: 50100-620-107-257300-2818/5

pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni
nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica«
v priporočenem pismu.

Poštšina plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana

Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173
z dne 24. VII. 1973

od kod smo doma
where are we from
de donde somos

DUŠAN MEVLJA, VEČER

Marko Pohlin – 250-letnica rojstva

S posvetnim imenom Anton se je pred dvesto petdesetimi leti (13. aprila 1735) rodil v Ljubljani v družini gostilničarja v šentpeterskem predmestju slovenski preroditelj, nabožni pisec, jezikoslovec, avtor poljudnih vzgojnih del, prevajalec in literarni zgodovinar Marko Pohlin (z literarnim psevdonimom Peter Kumras). Šolal se je v Novem mestu in v Ljubljani. Po drugem letniku filozofije se je vpisal v red bosonogih avguštinov, končal na Dunaju bogoslovne nauke, nato je bil v Ljubljani pridigar in vikar. Na Dunaju je šest let poučeval klerike in bil nato tri leta v Ljubljani subprior. Od leta 1784 je živel ponovno na Dunaju, bil je pokrajinski tajnik, naпослед pa od leta 1794 učitelj novicev v diskalceatskem samostanu v Mariabrunnu v Avstriji. Tam je tudi umrl.

Marko Pohlin je zapisan v slovensko kulturno zgodovino kot prvi pomembnejši prerodni pisatelj. Njegovo prerodno zavest so budili stiki s češkimi sobraty in s slovenskim učenjakom Popovičem, praktično prosvetljenstvo, slavistične knjige in želja po upoštevanju slovenščine v šolah.

Leta 1765 je izdal Abecediko, ki ji je leta 1768 sledila Kranjska gramatika. To letnico štejemo lahko za začetek obdobja slovenske posvetne književnosti. V njenem uvodu poziva Pohlin Slovence, naj se svojega jezika ne sramujejo, opozarja na spoštovanje do slovenskega jezika, na koristnost znanja slovenščine za prosvetno in duhovno gospoščino, izraža željo, naj bi se mladina latinskih šol učila prav tako kranjščine, kakor se uči nemščine, poudarja potrebo po slovenski slovnicy in slovarju.

Stanko Janež je zapisal v svoji slovstveni zgodovini, da je Pohlin prvi uvedel slovenske slovnične izraze, v svoji gramatiki vsaj malo uredil sklanjatev, uvedel orodnik, naglaša pomembnost poglavja iz te gramatike o metriki in poetiki, z zgledi iz nemške poetike je Pohlin opozoril mladino na slovensko pesnikovanje in s tem nemalo vplival na pesniško dejavnost Valentina Vodnika.

Natisnil je Tu malo besediše treh jezikov (slovensko-latinsko-nemški slovar – 1781). S tem slovarjem je ustvaril podlago za vse nadaljnje slo-

venske slovarje vse tja do Janežiča. Napisal je še prvo slovensko računico Bukuvce za rajtengo, knjigo Kmetom za potrebo in pámoč ter Kratkočasne uganke in čudne kunšte iz bele šule od Petra Kumrasa, precej nabožnih knjig. V rokopisu je zapustil Kranjsko kroniko in latinsko bibliografijo Bibliotheca Carniolae, ki so jo izdali na Dunaju po njegovi smrti (1803).

V latinskem jeziku je napisal več knjig, od teh je najpomembnejša literarna zgodovina Kranjske, ki vsebuje precej tehničnih podatkov. Stanko Janež ga opisuje kot vnetega preroditelja, po naravi šegavega in častihlepnega. Na sodobnike je vplival s svojimi filozofskimi nazori, s slovarjem pa na vse poznejše rodove. V ljudeh je budil smisel za branje in sprožil večino problemov slovenskega preroda, kar mu priznava France Kidrič.

Kljub vsem kritičnim pripombam, ki jih je izrekla o njegovem obsežnem delu (Pohlinov opus obsega prek 60 enot, od tega nekaj samo v rokopisu) kasnejša literarna zgodovina, so njegove zasluge za razvoj slovenske kulture in književnosti neizbrisne.

Ta naša številka je še nekoliko bolj kot običajno turistično obarvana, in to zlasti po zaslugi naše osrednje reportaže, ki pripoveduje o 100-letnici svetovno znanega letovišča Portoroža, ki je bil ob jubileju imenovan tudi za novo slovensko zdravilišče. Ob tem vas redno obveščamo tudi o zanimivejših turističnih in drugih zanimivih prireditvah, ki bodo letos v Sloveniji. Saj malo turistične propagande ne škodi, zlasti ne zaradi tega, ker je tudi to informacija, ki si jo pogosto tako želite, ko načrtujete obisk domačega kraja.

Na splošno so naši turistični delavci glede letošnje turistične sezone veliki optimisti. Po nekajletni stagnaciji je tudi svetovni turistični promet ponovno oživel, število turističnih potovanj ponovno narašča. V tem pogledu je za Jugoslavijo zlasti pomembna ZR Nemčija, od koder pride k nam približno 40 odstotkov vseh tujih gostov. In letos ugotavljajo, da se je tam zanimanje za Jugoslavijo povečalo približno za četrtino v primerjavi z lanskim letom.

Glede izseljencev smo si že dolgo na jasnem: ti so najbolj redni obiskovalci Jugoslavije iz tujine in nanje niti splošni turistični tokovi ne vplivajo veliko. Poleg tega pa so tudi dobri gostje, ki obiskujejo tudi turistično manj znane kraje, in imajo včasih tudi take želje, ki tujcev na splošno ne zanimajo.

Tako je npr. za izseljenca važen že sam sprejem na letališču, znani pa so tudi kot uporabniki številnih turističnih uslug kot npr. izposoja avtomobilov, prenočevanje v dobrih hotelih, zanimajo se za domače kuhinjske specialitete in podobno. Letos bodo ob sodelovanju Slovenske izseljenske matice izvedene tudi prve poti po sledeh slovenske dediščine – Heritage Tours, ki naj bi bile v prihodnje temeljne značilnosti izseljenskega turizma.

JOŽE PREŠEREN

Prvi trenutki svobode – pred 40 leti

Z velikim zanimanjem sem v Slovenskem koledarju '85 prebral članek Janeza Kajzerja »Prvi trenutki svobode, zadnja noč vojne, svobodno jutro«. Na žalost pa pišete v tem članku samo o Ljubljani. Kje so še drugi podatki o tem, kako so bila osvobojena druga slovenska mesta? Koliko ve pisec tega članka o osvoboditvi Ilirske Bistrice, kjer so potekali boji ne samo do 9. maja 1945 temveč vse do 15. maja?

Jaz sem bil takrat v III. prekomorski udarni brigadi v sestavi 26. dalmatinske divizije III. jugoslovanske armade, ki je imela takoj po vojni sedež v Ljubljani pri osrednji železniški postaji. Če želi Janez Kajzer kaj več izvedeti o 9. maju, naj se poveže s še živečimi borci tretje prekomorske udarne brigade. Lahko je bilo slaviti svobodo tam, kjer je sovražnik zapustil položaje prostovoljno, mi pa smo držali 150.000 obkoljenih Nemcev in ustašev na Klani pri Reki in pri Ilirski Bistrici in vodil: z njimi boje, ker so želeli v Trst in se tam predati Angležem in Amerikancem. Medtem ko so v Ljubljani že slavili svobodo, smo se mi še vedno borili, še vedno so padale naše žrtve.

Najprej sem bil v nemški vojski, saj vam je znano, da so nas, ki smo bili pod Hitlerjem, mobilizirali v nemško vojsko. Tako je tudi mene doletela ta usoda. Preživel sem invazijo v Normandijo, pozneje pa sem preživel tudi boje za osvoboditev Gospića 4. aprila 1945, kjer je bilo zadnje oporišče ustašev, preživel pa sem tudi boje pri Klani in pri Ilirski Bistrici, kar se mi še danes dozdeva nemogoče. Predlagan sem bil tudi za medaljo za hrabrost, kar pa mi je bilo odbito, ker sem bil v nemški vojski. Jaz sem prišel nazaj v Jugoslavijo v decembru 1944 v Split, pred novim letom pa se je iz nas prekomorcev formirala V. prekomorska brigada. Po osvoboditvi Gospića so nas 15 premestili v III. prekomorsko brigado XXVI. dalmatinske divizije. Toliko za zdaj in če bi se bilo treba ponovno boriti za Slovenijo in Jugoslavijo, bi bil prvi za to.

Karl Kocbek, Avstralija

Op. uredništva: Zavedali smo se, da obstaja prav o zaključnih bojih za osvoboditev, katerih obletnico proslavljam letos, obilica gradiva, zato smo se odločili pač samo za droben odloemek – za članek o osvoboditvi slovenske prestolnice. Res pa je, da smo s tem marsikateremu drugemu kraju ali drugi osvobodilni akciji naredili krivico.

Poznam pa gradivo, tudi o naših »prekomorcih« je izšla pred leti knjiga, in morda bomo ob priliki objavili še kak podoben zgodovinski zapis. Vsekakor pa – hvala za zanimivo pismo!

Korenine slovenstva v Venezueli

Prilagam ček za poravnavo naročnine za Rodno grudo, dopisal pa bom še malo o našem življenju. V prvi vrsti se vam zahvaljujem za redno pošiljanje naše lepe Rodne grude, ki je res ponos Slovencev, ker je prav lepo opremljena in urejena, prava luksuzna izdaja.

Leta 1982 sem imel radost, da sem vas obiskal. Bil sem lepo sprejet, v Rodni grudi je bila objavljena tudi fotografija z našega razgovora. Takrat sem prinesel tudi pozdrave članov venezuelskega kluba Slovencev v Valenciji. Žal tega kluba ni več. Razdril se je. Razlogov je dovolj. Predvsem pa je vzrok v tem, ker nas je tukaj malo in še zelo raztreseni smo. Nekateri so morali do kluba potovati tudi po 50 do 100 kilometrov. Posledica tega je bila, da nas je bila včasih le pečica, kar pa je premalo za razmah kluba. Pa še nekaj je: korenine slovenstva v Venezueli segajo šele v povojna leta, ko se nas je tukaj naselila pečica. V glavnem smo zdaj že vsi ostareli in nismo več tako dinamični kot nekoč. Radi pa imamo naše lepe pesmi in stare šege, radi imamo našo staro domovino. Toda mladina vsega tega ne pozna. Večina ne zna niti govorice. Mešani zakoni so marsikaj preobrnil na glavo. Sicer pa smo Slovenci pridni in prizadevni, v glavnem smo izkoristili možnosti, ki nam jih je nudila nova država. Kdor je bil dovolj marljiv, si je lahko dobro opomogel. Večina nas je tudi že po večkrat obiskala domovino, sam sem bil na obisku štirikrat in obiskal sem sorodnike v Šoštanjju, Slovenj Gradcu in Mariboru. Zdaj sem tukaj že 38 let, dobro še govorim slovensko in, upam, tudi pišem.

Na televiziji smo gledali tudi novice o hudi zimi, ki ste jo imeli. Mi seveda tega nismo občutili, ker smo v večnem poletju, čeprav bi radi kdaj tudi malo podrsali in posmučali. Naša mladina sploh ne pozna snega. Vidi ga lahko le od daleč, na našem najvišjem vrhu Pico Bolivar (5.007 metrov), do kamor vodi tudi najvišja in najdaljša žičnica na svetu.

Veliko bi vam lahko še opisoval o naših krajih, toda morda to vseh ne zanima. Morda pa prihodnjič kaj več o Venezueli. Če pa kakega rojaka zanima kaj več, naj se kar obrne name, vsakemu bom rad odpisal.

Vsemu osebju pri Rodni grudi pa vsem Slovincem po svetu in v domovini pošiljam nešteto toplih pozdravov naših rojakov iz Venezuele.
Karl Perovec, Puerto Cabello, Venezuela

Najlepši kotichek lepe deže

Gotovo si mislite, ta je pa lepa: tako rada bere Rodno grudo, pa se nič ne oglasi. Veste, da sem res srečna in ponosna, da sem Blejčanka in to rojena na samem otoku, kjer je bil moj oče mežnar in je imel tam tudi svojo mizarско delavnico.

Ponosna sem tudi, da je slika Bleda večkrat objavljena tudi v tukajšnjih revijah in časopisih, to se vidi, da je naš Bled res najlepši kotichek naše lepe Slovenije. V prilogi vam pošiljam naročnino za tri leta in za tri leta vnaprej tudi za Koledar, ostalo pa naj bo v sklad. Prav lepe pozdrave rojakom po svetu in doma.

Angela Schatter, Gumly, NSW, Avstralija

Hvala tebi, Rodna gruda

Vsak mesec me obiščeš in mi zraven pošlješ še Delavca. Drugič bom tudi tja pisala. Zadovoljna sem zlasti z zdravniškimi nasveti, ki so vsakemu dobrodošli. Ko žena izgubi moža, izgubi vse dobrote tega sveta. Moj Janez je vedno pravil, da je tam mladina danes presita, jaz bi jim znal povedati, kaj smo pretrpeli pod Italijo. V aprilu bi obhajala zlato poroko, ki pa je žal ni dočakal. Rudarska bolezen ga je spravila. Še leta 1981 sva bila na morju, a je komaj čakal, da se vrneva. Jaz sem v januarju dopolnila 79 let.

Pavla Terbizan, St. Vallier, Francija

Ižanka piše

Že dolgo se nisem oglasila v Rodni grudi. Minilo je že 64 let, odkar sem v Ameriki, nikoli nisem mislila, da bom tako dolgo živela. Rodna gruda nas povezuje z domovino. Nismo še pozabili naše mladosti.

Kako težko je bilo iti iz rojstne hiše tako daleč za boljšim kosom kruha. Pri nas doma je bilo šest otrok, dve dekleti in štirje fantje. Zdaj sva živa samo še dva. Brat Martin živi zdaj v Ljubljani, prva žena mu je umrla in se je ponovno oženil. Njegova hčerka živi v Pulju, kjer oba z možem lepo napredujeta in imata dve hčerki.

Če bo le mogoče, se bom skorajžila

in jih še enkrat obiskala. Tudi moj sin Jože in njegov sin, moj vnuček, bi rada šla, le še to si želimo. Oglasili se bomo tudi na Matici, še enkrat pa bi radi šli tudi na izseljenski piknik v Škofjo Loko. Moje zdravje je zelo rahlo, vendar si želim le še enkrat videti rojstni dom.

Rojstna hiša moje mame je zdaj prazna, vendar jo še vzdržujejo. Vsi moji sorodniki imajo zdaj svoje domove. Moj nečak, sin mojega brata Janeza ima letos 25-letnico poroke. Upam, da bomo prišli na to slavlje. Po očetovi strani pa bo imel France Repar letos 50-letnico poroke. Vsem želim še veliko zdravih let.

*Mary Tursich
New York City*

Misli na rodno zemljo

Prilagam naročnino za Rodno grudo, ki nam vedno kaj dobrega prinese za prebrati s sveta, kjer prebivajo naši sorojaki, in iz stare domovine. Revija nam vedno potolaži misel na rodno zemljo.

Na revijo sem naročen že nad trideset let in sem ves čas zvest bralec. V tujini sem že 65 let in sem star skoraj 88 let. Že slabo vidim in težko berem, vendar želim prejemati revijo do konca. Kar je več, pa zadržite za svoje potrebe. Zahvaljujem se za zvesto in redno pošiljanje revije in voščim še mnogo uspehov v vašem izvrstnem uredništvu.

Antoine Jankovič, Montpellier, Francija

Rešili smo ameriška pilota

Sem že dolgoletni naročnik in zvesti bralec Rodne grude; zahvaljujem se vam za redno pošiljanje in za vse, kar nam prinašate s to dragoceno in koristno revijo nam, ki smo na začasnem delu v tujini, v Zvezni republiki Nemčiji.

Imam eno prošnjo, ki pa je najbrž precej zapletena. Med drugo svetovno vojno, v februarju 1945, so Nemci sestrelili ameriško letalo, s katerega sta se srečno rešila dva pilota in ponoči pribežala k nam. Bilo je okrog 11. ure ponoči, bila sta mokra, premražena in lačna. Mi smo ju ogreli, posušili, nahranili in prenočili.

Pred približno dvema letoma pa je bilo v nekem časopisu objavljeno, da ta dva iščeta tiste ljudi, ki so bili takrat pri tej hiši in da bi jih rada obiskala. Po dolgem času so nam to sporočili sosedje. Kar pa je najbolj važno, je to, da se ne spominjajo, v katerem časopi-

su je bilo to objavljeno. Po našem mnenju je bilo to v Kmečkem glasu ali pa v Večer. Prosil bi vas, če bi nam lahko pomagali pri tem, da bi našli njun naslov.

To se je dogajalo v Vitomarcih v Rajšpovi družini. Pošta je Sv. Andraž v Slovenskih goricah, Ptuj, in ta naslov sta baje tudi imela. Od teh ljudi, ki jih iščeta ameriška pilota, živita le še dva, in to je moja žena, ki je sestra pokojnega gospodarja, in njen brat Ferdinand. Oba živita v ZR Nemčiji. Vsi drugi so že pokojni. Kot mlada otroka sta bila brez staršev in sta preživljala mladost in vojna leta pri pokojnem bratu, ki je bil gospodar na domačiji.

Vnaprej se vam zahvaljujeta za sodelovanje in pomoč ter za dobro voljo.
*Zdravko Slemenšek z ženo Jerico, roj. Rajšp
Löchgau, ZR Nemčija*

Odg. uredništva: Pismo objavljamo v celoti, za zdaj pa nam še ni uspelo ugotoviti, v katerem časniku je to bilo objavljeno. Upamo, da bomo lahko ugotovili in vas bomo o tem obvestili pismeno.

Prošnje luči

*Zakaj so zdaj zame
prošnje luči prižgane
od bele Ljubljane,
Mislinjske doline
do Pohorja, Pece?*

*Pa me vendar pogosto
malodušje prevzame
in dvom v srce plane,
mi stiska možgane.*

*Zaupam v te lučke,
ki zame brlijo:
saj jim stenji
iz src toplih gorijo.*

*Naj jih ne upihnejo
dnevne skrbi!
O, naj gorijo!
Naj se z menoj vred
za še kak 'jutri' borijo!*

*Marija Hriberšek,
Halmstad, Švedska*

Olimpijske igre tudi v Kranjski gori?

Župani Beljaka – Avstrija, Trbiža – Italija in Jesenic – Jugoslavija, so v začetku maja podpisali informativno kandidaturo treh dežel za izvedbo zimskih olimpijskih iger v letu 1992 in jo poslali mednarodnemu olimpijskemu komiteju. V pismu so poudarili tudi velik pomen, ki ga ima ta akcija kot odsev dobrososedskih odnosov in prijateljskega sodelovanja treh dežel Furlanije-Julijske Krajine, Koroške in Slovenije, ki po svojih infrastrukturnih možnostih že zdaj sodijo med najbolj razvite na svetu.

Ta kandidatura ima za zdaj tudi še vrsto tehničnih zaprek, saj med drugim takšne skupne izvedbe veljavni statut mednarodnega olimpijskega komiteja ne predvideva, vendar pa kandidati upajo, da jim bo prej ali slej mogoče premagati vse ovire.

Akademik Bogdan Breclj, častni občan Ljubljane

Ob 40-letnici osvoboditve Ljubljane so na slavnostnem zboru mesta akademiku dr. Bogdanu Breclju podelili listino častnega občana Ljubljane.

Akademik dr. Bogdan Breclj je zdravnik, znanstvenik mednarodnega ugleda, osebnost, ki vzbuja vesplošno zaupanje. Med drugim je bil med zadnjo vojno tudi glavni kirurg partizanskih odredov Slovenije, po vojni pa soustanovitelj ljubljanske medicinske fakultete. Rojen je bil leta 1906 v Gorici, za doktorja splošne medicine pa je promoviral leta 1929 v Innsbrucku, nato pa je opravil še specializacijo iz splošne kirurgije in ortopedije.

18. mednarodno pisateljsko srečanje na Bledu

V maju je bilo na Bledu 18. mednarodno pisateljsko srečanje PEN, ki je obravnavalo vprašanje miru in dednega sovraštva. V razpravah je sodelovala vrsta znanih pisateljev iz 29 dežel sveta. Med drugim so pisatelji sklenili, da se bodo v bodoče še bolj kot doslej zavzemali za mir in da se bodo na svoj način zavzemali za preprečevanje medsebojnih spopadov na svetu.

Milijarda dolarjev od kmetijstva

Podpredsednik zvezne vlade Janez Zemljarič je v maju odprl 52. mednarodni kmetijski sejem v Novem Sadu, ki se ga je udeležilo več kot 1600 razstavljavcev iz 75 držav z vseh celin.

Letos bomo, po načrtih, povečali kmetijsko proizvodnjo za 2,5 odstotka, s katero bomo zadovoljili domačim potrebam, občutneje povečali bla-

govne rezerve in tudi izvozili blago v vrednosti 1,5 milijarde dolarjev.

Hitrejša pošta

Jugoslovanska pošta bo že letos organizirala tako imenovano »pospešeno pošto«, tako da bodo mednarodne pošiljke iz bližnjih držav prispеле do naslovnikov še tistega dne, ko jih bodo odposlali. Pisma, dopisnice in pakete iz bolj oddaljenih držav pa bodo

Mednarodno kajakaško tekmovanje, ki je bilo v aprilu letos na brzicah Save pri Tacnu v Ljubljani (foto: Ivan Cimerman)

vročevali v krajšem roku kot doslej, V ta namen nameravajo jugoslovanske pošte ustanoviti posebne centre v Zagrebu in Beogradu, pozneje pa še v drugih večjih središčih. Pošiljke bodo prevažali kombinirano – z letali, vlaki in tovornjaki.

En avto na osmerico

Število vozil narašča kljub vedno pogostejšim podražitvam. Lani je bilo

Kiparjenje na prostem, akademski kipar Tone Lapajne (foto: Janez Zrnc)

registriranih 4,4 odstotka več motornih vozil kot leta 1983, oziroma 3.686.082. Od tega je bilo 2.872.596 osebnih avtomobilov. Po podatkih zveznega komiteja za promet in zveze pride na osem prebivalcev en avtomobil.

Hkrati s številom vozil se je povečalo tudi število voznikov in sicer za 3,4 odstotka. Lani je imelo vozniška dovoljenja približno 4,8 milijona Jugoslovanov.

Spominski center je obiskalo prek 8,5 milijona ljudi

Za življenje in delo Josipa Broza Tita pet let po njegovi smrti nenehno vlada veliko zanimanje naših ljudi in tujcev. Spominu na jugoslovanskega predsednika se je v Hiši cvetja na De-

dinju od 10. maja 1980 do zdaj poklonilo okoli 8,5 milijona ljudi iz naše države in tujine. Cvetje na njegov grob je položilo okoli 2.400 domačih in več kot 2.100 tujih delegacij, med katerimi večina izraža željo, da poleg Hiše cvetja obišejo Titovo rezidenco, spominske zbirke in muzeje v okviru Spominskega centra Josip Broz Tito. Skozi muzeje in spominske zbirke, ki so jih odpirali za obiske od marca leta 1983, je šlo prek milijon obiskovalcev, na toliko pa se je ustalil tudi letni

junaku Martinu Krpanu. Pivo ima kar deset odstotkov alkohola. Doslej najmočnejše pivo so pridelali v zahodnonemški pivovarni v Kumbacherju. Pivo »Martin Krpan« ima 30 odstotkov ekstrakta, kumbachersko pivo pa ga je imelo »le« 28 odstotkov.

Ciril Zlobec, novi predsednik zveze jugoslovanskih književnikov

Na kongresu Zveze književnikov Jugoslavije, ki je bil v aprilu v Novem Sadu, je bil za novega predsednika zveze izvoljen slovenski pisatelj, pesnik, prevajalec in publicist Ciril Zlobec. Kongres je sprejel med drugim tudi dva dokumenta, in sicer poslanično ob 40-letnici osvoboditve in zmage nad fašizmom, v kateri se zavzema za mir in tvorno sožitje med narodi, in sporočilo, ki ga je naslovil na našo družbeno skupnost. Sporočilo izhaja iz prepričanja, da je pisatelj lahko in mora biti vest svojega časa in družbe, v kateri živi, da je torej hkrati ustvarjalec in kritik. Sporočilo tudi pravi, da je kultura najbolj obstojna vez med narodi, zato brez vzajemnega razumevanja, spoznavanja in kulturnega prežemanja tudi ne more biti enotnosti med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi.

obisk v Spominskem centru. Za obiskovalce in spoštovalce Titovega dela ni nič manj zanimiva njegova rojstna hiša v Kumrovcu, ki jo vsako leto obiše okoli 500 tisoč Jugoslovanov in tujcev.

Letos bodo, kot pričakujejo, za javnost odprli stari muzej, objekt zgrajen sredi šestdesetih let, v katerem bo etnografska zbirka z okoli 3000 predmeti, med katerimi bodo narodne noše iz vseh naših krajev in iz tujine, stare skrinje, glasbeni instrumenti in drugo. To bo tudi zadnji objekt v okviru Spominskega centra, ki bo odprt za javnost.

»Martin Krpan« je najmočnejši na svetu

Ob 160. obletnici pivovarne so v Laškem pripravili najmočnejše pivo na svetu in ga poimenovali po ljudskem

Ali bo »yugo« uspel v Ameriki?

Letos poleti bodo začeli v Združenih državah Amerike prodajati novo vozilo z imenom »Yugo«, izdelano v Jugoslaviji. Gre za poceni, vendar prikopno vozilo, katerega cena bo 3.995 dolarjev. Družba Yugo-America je vložila veliko denarja v propagando, sama tovarna, ki ta avto izdeluje – Crvena zastava iz Kragujevca, pa je avto posebej prilagodila za ameriško tržišče, v skladu s pripombami, ki so bile dane že v začetnih pogovorih. Za prvo leto napovedujejo prodajo 70 tisoč vozil, večino naj bi spravilo v promet 52 trgovin, za naslednje leto napovedujejo podvojeno prodajo, v petih letih pa naj bi dosegli prodajo 450 tisoč vozil, s čimer naj bi yugo pokrtil kar 30 odstotkov tržišča uvoženih malih avtomobilov.

OZN: štirideset let kasneje

Med tistimi štiridesetletnicami, s katerimi se letos ukvarja naš »zgodovinski spomin« zato, ker so pomembno vplivale na svet, v katerem živimo, je tudi štirideseta obletnica ustanovitve Organizacije združenih narodov. Pripravljamo zasedanje, ki je bilo v San Franciscu, je trajalo od 25. aprila do 26. junija 1945, 24. oktobra pa je začela veljati ustanovna listina Organizacije združenih narodov.

Nova svetovna organizacija ni bila prva, s katero bi države skušale zagotavljati mirno urejevanje svojih medsebojnih odnosov: med obema vojnama je skušalo to vlogo opravljati Društvo narodov, v stoletnem obdobju od dunajskega kongresa 1815 do izbruha prve svetovne vojne, pa naj bi mir med najbolj prodornimi kapitalističnimi državami zagotavljal »koncert velesil«. Toda koncert velesil je zajemal le šest velikih evropskih držav in je bil takšen, da bolj evropski ne bi mogel biti; Društvo narodov, ki naj bi med obema vojnama preprečevalo agresivno ekspanzivnost, pa je pred agresivno ekspanzivnostjo Nemčije, Italije in Japonske v veliki meri podleglo prav zato, ker še zdaleč ni bilo svetovna organizacija, predvsem pa zato, ker v njem nista sodelovali oziroma dolgo nista sodelovali dve veliki državi: ZDA in Sovjetska zveza.

Za razliko od svojih predhodnikov je bila Organizacija združenih narodov zasnovana kot svetovna organizacija. Takšna, kot je nastala po dvomesečnem zasedanju v San Franciscu, je bila plod dveh teženj. Po eni plati je bila plod težnje velikih držav – in predvsem ZDA –, ki so si skušale ustvariti nov okvir za skladno urejanje mednarodnih odnosov, okvir in orodje, ki bi

preprečevala, da bi navzkrižja držav preraščala v oborožene spopade in v vojne. Po drugi plati pa je bila OZN otrok teženj vseh narodov sveta, ki so skušali ustvariti demokratično tribuno, na kateri bi vse države in vsi narodi enakopravno sodelovali pri reševanju svetovnih zadev. Prva težnja – za njo je tičalo razmišljanje ameriškega predsednika Roosevelta, po katerem naj bi odgovornost za mir na svetu prevzeli takomenovani policisti (SZ in Francija v Evropi, Velika Britanija na območju med Bližnjim vzhodom in Indijskim oceanom, Kitajska na Daljnem vzhodu in ZDA kot najmočnejša svetovna sila nad celotnim mehanizmom), je bila brez dvoma navzkriž z drugo, ki je terjala enako pravico vseh držav pri odločanju o življenjsko pomembnih svetovnih zadevah, predvsem pa o vprašanih, ki se nanašajo na mir. V strukturi OZN se je prva težnja izrazila v sestavi varnostnega sveta, v katerem imajo velesile posebne pristojnosti, druga pa v sestavi generalne skupščine kot demokratičnega izraza enakosti vseh držav.

Vendar pa se razvoj OZN s tem ni zaustavil. Organizacija je bila zasnovana na podmeni, da se bo medvojno sodelovanje med partnerji v protifašistični koaliciji – predvsem med SZ kot socialistično državo in drugimi kapitalističnimi državami – nadaljevalo. To se ni zgodilo in tudi OZN je, ne glede na svoje osnovne cilje, postala prizorišče hladne vojne, predvsem pa je nenehno stanje spora (izraz tega je bila stalna uporaba veta v varnostnem svetu, četudi je bil veto spočetka zamišljen kot izjemen ukrep) zavrlo širše uveljavljanje pristojnosti svetovne organizacije. Prav ta blokada, ki je na-

stala zaradi zaostrenih odnosov med velesilami, pa je v času korejske vojne povzročila pozitiven premik: ker varnostni svet zaradi navzkrižij med velesilami ni mogel več delovati, so nekatere pomembne politične odločitve prešle v generalno skupščino, ki je tako pridobila pravico, da v nujnih stajnih ukrepa za mir, če tega ni zmožen narediti varnostni svet.

Naslednjo pomembno spremembo v OZN pa je prineslo obdobje med letoma 1955 in 1965: v desetih letih se je članstvo svetovne organizacije podvojilo, še bolj pomembno kot ta številčni rezultat pa je dejstvo, da je s tem v OZN po eni plati nastala povsem nova večina, ki so jo predstavljale na novo osvobodjene države in države v razvoju s svojimi potrebami in svojimi cilji, po drugi plati pa se je prvič v zgodovini mednarodnih odnosov pojavila organizacija, ki je v resnici globalna, ki zajema ves svet.

Če je postala globalna, pa OZN še vedno ni univerzalna, še vedno ne sega na vsa tista področja mednarodnega dogajanja, ki so pomembna za usodo sveta. Ta njena slabost je v največji meri posledica ravnanja, s katerim so velesile reagirale na demokratizacijo odnosov v OZN in na nastajanje nove večine v njej: tako pomembna vprašanja, kot so vprašanja razoroževanja in omejevanja oboroževanja rešujejo na separatnih pogajanjih (zdaj v Ženevi), z enostranskimi ukrepi (kot velja na primer za Camp David in reševanje bližnjevzhodnega konflikta) ali na druge načine, katerih skupna značilnost pa je ta, da se skušajo z njimi izogniti demokratičnemu preverjanju – in preglasovanju – v okviru OZN.

gospodarske novice

Inovacije za stabilizacijo

Letošnja razstava »Inovacije za stabilizacijo 85«, ki so jo pripravili Ljubljanska banka – Združena banka, Raziškovalna skupnost Slovenije in Gospodarska zbornica Slovenije v prostorih LB v Ljubljani, je bila po obsegu sicer

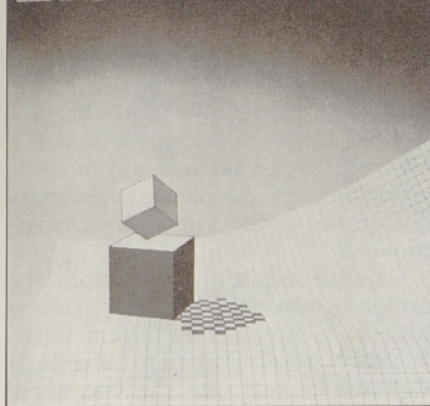
nekaj skromnejša, kot prejšnje razstave, zato pa se lahko nekatere inovacije kosajo s tovrstnimi dosežki v tujini.

Po prikazanih eksponatih sodeč so inovacijska iskanja pri nas usmerjena predvsem v tri smeri: zamenjavo potrebne opreme ali reprodukcijskega materiala, ki smo ga morali uvažati, nadomeščanje tujega tehnološkega znanja z domačim in iskanje izvernih rešitev. Te, slednje, so povezane predvsem z dosežki in spoznanji naših stro-

kovnjakov na ozko specializiranih področjih, ki so v sodelovanju z inštituti in gospodarstvom izdelali instrumente in naprave. Te se lahko po svoji uporabnosti in ceni kosajo s podobnimi izdelki v tujini. Ob tem je treba omeniti tudi novosti fermentacijskega postopka Leka za proizvodnjo ergokornina in ergokriptina ter nekatere postopke drugih proizvajalcev, ki pomenijo novost v tehnologiji tudi za razviti svet.

INOVACIJE ZA STABILIZACIJO

Plakat za razstavo z naslovom »Inovacije za stabilizacijo«

Ob otvoritvi razstave je predsednik Zveze sindikatov Slovenije Marjan Orožen dejal, da ta manifestacija ne pomeni le javnega priznanja avtorjem in organizacijam združenega dela, ki so s svojim znanjem in delovnimi izkušnjami prispevali k dvigu produktivne sposobnosti, varnosti in varstvu okolja in javni izziv znanstvenikom in vsem drugim delavcem, da se vključijo v iskanje novih poti, ampak je pomembna tudi zaradi informiranja o novih dosežkih na tem področju. Objavljanje novosti preprečuje, da bi odkrivali nekaj, kar je že odkrito in zato trošili družbena sredstva, obenem pa pomaga k hitrejšemu povezovanju in učinkovitejši izrabi doseženih spoznanj v neposredni proizvodnji ter pri sprejemanju investicijskih odločitev.

Financiranje inovacijskih projektov, ki ga sedaj prevzemajo vse temeljne banke Ljubljanske banke, postaja zelo pomembno za uveljavljanje znanja, in za takšne usmeritve banke zaslužijo vso družbeno in politično podporo. Ugodnejši kreditni pogoji za financiranje inovacijskih projektov in še posebno razširitev te možnosti tudi na osebno delo, oziroma na občane, ki se ukvarjajo z inovacijami, ob poenostavitvi postopka so spodbuda za razvoj ustvarjalnosti. S planiranjem dohodka in ugotavljanjem inovacijskega dohodka, prispevka posameznika, določanjem meril in kriterijev za delitev tega dohodka in uveljavljanjem odnosa do inovacij kot kriterija v inovacijski in kadrovske politiki ter organizacijskim in izobraževalnim delovanjem naj bi vzdušje za razvoj te dejavnosti še hitreje in odločneje spreminjali. Pri tem je najpomembnejši boj proti ostankom konzervativnih pogledov na delo in znanje. Odpirati je treba nova pota in

možnosti krepitve proizvodnih sil dela prek znanstveno tehnične revolucije. Začetek pa je, kot vemo, v zasnovah, obsegu in usmerjenosti izobraževalnega procesa.

Nova tovarna soli

V temeljni organizaciji združenega dela Soline iz portoroške Droge se pospešeno pripravljajo na velik načrt, ki naj bi bistveno spremenil pridobivanje soli. Gre za tovarno soli, ki bi jo bilo mogoče začeti graditi še letos.

Nov načrt predvideva v prvi fazi proizvodnjo deset tisoč ton soli na leto, ob tem pa bi obdržali klasično pridelovanje, po katerem naj bi povprečno nagrahili približno pet tisoč ton soli. Po novi tehnologiji (ta je podobna tisti na Pagu in v Ulcinju) naj bi sol pridobivali približno 210 dni v letu, to je v času, ko bi sonce pomagalo gostiti slanico. Iz te goste slanice bi s pomočjo vakuumskega uparovanja pridobili sol, del slanice pa bi izkoristili tudi za proizvodnjo magnezijevega subkarbonata, ki ga sečoveljski solinarji v majhnih količinah že pridobivajo.

V novem obratu naj bi se število zaposlenih povečalo s 126 na 158, proizvodnja soli na zaposlenega pa bi se povečala od 28 na 110 ton. Vrednost naložbe bi se gibala okoli 800 milijonov din, za 4,5 milijona mark pa bi uvozili opreme iz ZRN.

Japonsko priznanje Iskri

Na letošnji svetovni razstavi na Japonskem, ki jo vsako leto prireja tamkajšnja Organizacija za pospeševanje industrijskega oblikovanja, je s svojimi

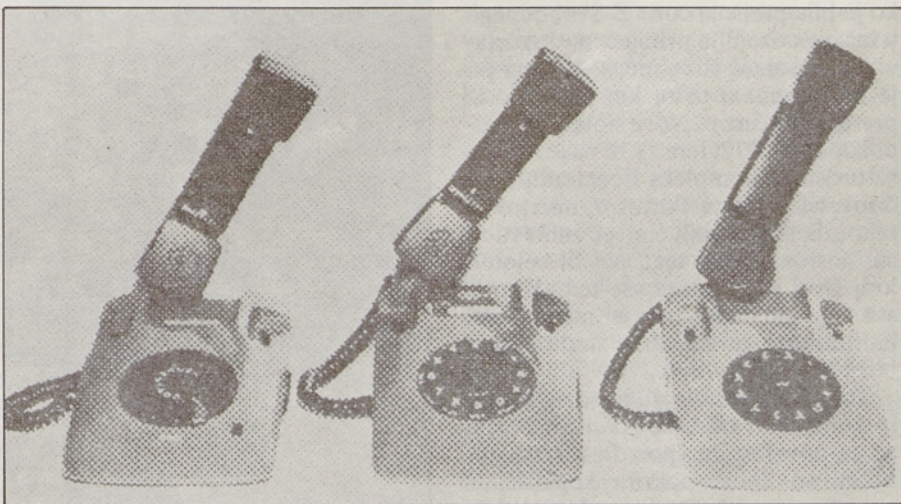
telefoni, ki jih je oblikoval Davorin Savnik, sodelovala tudi Iskra. Pred nedavnim pa je izvedela za rezultate svojega nastopa na Japonskem: komisija prireditelja ji je za »ploščati« telefon, z oznako ETA 8234, podelila znak »G«, ki pomeni znak kakovostnega designa. Japonci pa ga podeljujejo samo tujim izdelkom, ki so originalni, privlačni, varni, vzdržljivi itd. Znak G za lepo oblikovane industrijske izdelke, predstavlja eno izmed petih svetovnih tovrstnih nagrad.

Svojevrstno oblikovani Iskrin telefon naši javnosti ni neznan, saj ga je Iskra že nekajkrat predstavila na »Sejmu Elektronike«, ki je vsako leto na ljubljanskem Gospodarskem razstavišču. Bil je tudi že večkrat nagrajen, med drugim tudi v Hannoveru. Zato je japonsko priznanje samo še ena potrditev dobro zastavljenega oblikovanja v obratih Iskre. Vodja službe za stike z javnostjo pri Organizaciji za pospeševanje industrijskega oblikovanja na Japonskem, pa je Iskrin telefon ocenil takole:

»Iskrin telefon je boljši od vsega, kar je na razpolago na Japonskem.«

Ob tej in ostalih laskavih ocenah sedaj Iskraši opravičeno upajo, da jim bo nagrada prinesla tudi tržni uspeh.

Odlično oblikovani Iskrin telefon pa je že našel tudi tiste, ki ga posnemajo oziroma krajejo njegovo obliko. Tako so na nedavnem sejmu v Hannoveru, ZR Nemčija, podelili ameriškim družbama Tele-Quest in U.S. Tron negativno nagrado »Plagiarius«, ki jo inštitut Busse Design iz Ulma podeljuje za drzno kopiranje in tatvine industrijskega oblikovanja. Omenjeni družbi sta namreč »ukradli« Iskrin telefon ETA 80, ki je že prej prejel vrsto nagrad in priznanj.

Iskrin telefon (skrajno levo) v družbi z ameriškim ponaredkom

100 let turizma v Portorožu

Tam, kjer je danes Portorož, so že v 13. stoletju benediktinci iz samostana svetega Lovrenca zdravili nekatere boleznici z morsko vodo in verjetno tudi z blatom iz bližnjih solin. Pozneje, v 17. stoletju, je o tem zdravljenju pisal škof Tomasini, zgodovinski viri pa tudi pričajo, da so že takrat prirejali različna tekmovanja, ki so jih »okraševali« tudi z ognjemeti. Točno pred sto leti, kot so razkrili zgodovinarji, pa so na pobudo piranskega zdravnika Giovanniya Lugniana preuredili del kemične tovarne v poskusno zdravilišče z desetimi kadmi za zdravljenje s slanico in solinskim blatom – fangom ter odprli tudi prvih deset turističnih sob.

Že leta 1902 so takratni občinski možje zgradili tramvajsko povezavo med Piranom in Portorožem, dve leti pozneje pa so Portorož povezali tudi s Trstom in Porečem z ozkotirno železnico. Nekaj let pozneje je lastnik velikih graških pivovarn Von Reininghaus zgradil v Portorožu drugi najlepši in največji hotel na Jadranu – hotel Palace, ki je bil namenjen izključno petičnim gostom in smetani avstrijskega dvora. Hotel Palace stoji še danes in ko ga bodo prenovili, kar naj bi se zgodilo čez leto ali dve, naj bi ponovno postal najrazkošnejši hotel ob jugoslovanskem delu Jadranske obale.

Tako je Portorož že pred prvo svetovno vojno postal mondeno letovišče, ki je za svoje turiste prirejalo tudi raznovrstne prireditve, izlete, simfonične koncerte in podobno.

Portorož, takšen, kot je danes, pa je nastal po letu 1960. Pred tem je bila njegova podoba več desetletij približno enaka – nekaj manjših hotelov, letoviške vile, trgovinice in drugi lokali. Po vojni se je začel dopustniški utrip vračati v Portorož šele po letu 1954, ko je bila prejšnja cona B Svobodnega tržaškega ozemlja priključena Jugoslaviji. Za pohod sodobnega turizma pa je bilo premalo tisto, kar je ostalo iz predvojnih časov. Nove hotele so gradili do leta 1972, leta 1976 pa je zaživel še turistični kompleks Bernardin. Načrtovalci so novi Portorož načrtovali tako, da bi privabili čimveč zahtevnejših gostov. Poleg tega naj bi celoten kraj živel s turizmom vse leto, izkoristiti ugodno lego, saj je med vsemi jadranskimi turističnimi središči najbližji Srednji Evropi.

Takrat je nastalo tudi prireditveno in kongresno središče Avditorij, širile so se površine za šport in rekreacijo, hoteli so dobili pokrita kopaljšča z ogrevano morsko vodo... V zadnjem obdobju je bilo zgrajeno še sodobno

letališče v Sečovljah, ki omogoča pristajanje in vzletanje zasebnih in manjših potniških letal, nedaleč od njega pa je tudi sodobna marina, ki bo imela že letos v morju več kot 1000 privezov. Nove zmogljivosti so pridobili s preureditvijo nekdanjih solin. Že zdaj pa je portoroška marina najsodobneje opremljena na vsej jugoslovanski obali Jadrana.

Število domačih in tujih gostov prav zaradi vse boljše in tudi vse bolj bogate turistične ponudbe iz leta v leto narašča. V zadnjem času ponovno organizirajo tudi nekatera dogajanja in prireditve, ki so pritegovale turiste že pred petdesetimi in več leti.

Portoroški turistični delavci namepravajo letošnjo stoletnico letovišča izkoristiti tudi za to, da bo pomenila nekakšen uvod v novo obdobje turizma. Letos bodo po načrtih organizirali sto *dobrih* prireditev, ki naj bi predstavljale tudi nekakšen kakovosten preskok; prav kakovost naj bi bila v prihodnje ena od oznak turističnega Portoroža »z več kot stoletno tradicijo«.

Najnovejša pridobitev Portoroža je zgradba novega talasoterapevtskega zdravilišča tik ob častitljivem hotelu Palace. V novih termah je na voljo 23 kadi in 46 kabin za različne kopeli (blatne in biserne) in podvodno masa-

Portorož letošnjo pomlad – redki so še gostje, ki se že upajo izpostaviti soncu

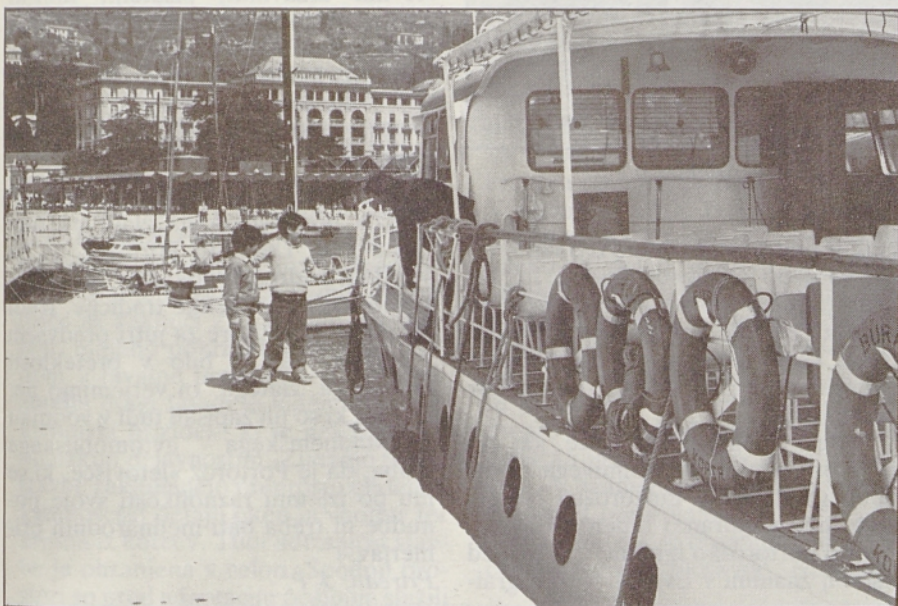

Marina v Portorožu bo že letos sprejela več kot tisoč plovil.

Portoroška talasoterapija, zdraviliški objekt, najnovejša pridobitev tega kraja

V portoroškem pristanišču, v ozadju stari hotel Palace

Tu domujejo poleti in pozimi številne jahte in jadrnice iz vse Evrope.

žo, naj sodobnejše naprave za elektroterapijo, uvedene pa so tudi novosti v terapiji – ročna manipulacija hrbtenice in posebna shujševalna dieta s korenjem »nambu«, argentinsko avtohtono rastlino, ki jo goji vrtnarija hotela Palace. Ta zdraviliški objekt, ki so ga odprli pred 1. majem, je največja letošnja turistična naložba v Sloveniji. Nove terme sprejmejo 160 gostov na uro, trenutna povprečna dnevna zasedenost pa je 350 gostov.

In v čem je skrivnost portoroškega zdravilišča, v čem je skrivnost portoroškega slanega blata?

Pravijo, da zdravje in turizem kar nekako silita skupaj. Zdravniki pogosto trdijo, da imajo vse naravne zdravstvene terapije več uspeha, če bolnik spremeni tudi kraj bivanja. Danes človek išče predvsem miru, počitka in naravne dejavnike za utrditev svojega zdravja. In vse te tri prednosti ima Portorož: tu je še vedno čisto ozračje, podnebje je izredno ugodno, tu raste bujno rastlinje, zaradi bližine solin pa je tu še vrsta elementov, ki pridejo v ozračje s solinskih polj. Zato je tukajšnja klima ena od treh zdravilnih sredstev tega zdravilišča. Druga dva sta morska proizvoda: slanica (aqua madre) in solinsko blato (fango).

Slanica je voda, ki ostane, ko solinarji poberejo iz nje kuhinjsko sol. Ta voda vsebuje druge soli, ki v ugodnih vremenskih razmerah ne kristalizirajo. V njej so predvsem jod, magnezij, brom in žveplo... Pri kopanju v topli slanici vpija telo njene kemijske elemente, deluje pa lahko tudi mehnično. Kopanje v njej preobraža in osvežuje opešane funkcije organizma in spodbuja telo k tvorbi obrambnih mehanizmov.

Solinsko blato ali fango nastaja v solinskih bazenih ob zorenju soli. Slanica, obogatena s kraško ilovico, se spremeni v mehko testeno blato, ki iz slanice prevzame vrsto elementov v velikih koncentracijah. Zdravilnost pa dosega s pomočjo toplotnega učinka. Ta nastane pod oblogo fanga – koža pordeči, žile se razširijo, prav tako pa tudi znojnice in lojnice, pospešen je krvni in limfni obtok. Vse to vpliva na večje vpijanje zdravilnih snovi, zato postajajo oboleli sklepi prožnejši, mehkejši in manj boleči. Raziskave tudi dokazujejo, da s pomočjo teh blatnih oblog postane telo sposobnejše sprejemati zdravila, kot so vitamini, antibiotiki in hormoni. Blatne obloge pospešujejo tudi izločanje žolča, pankreasa in želodčnih žlez.

In tako že od nekdaj pripovedujejo tudi solinarji: namažite boleč revmatični sklep s fangom in se nastavite soncu! Blato se bo kmalu posušilo, le

*PALACE-CUR-HOTEL PORTOROSE —
 Zdravilišče visoke aristokracije in bolje
 družbe. Edino zdravilišče v Avstro-Ogrski
 s sodobno sanitarijo. Električno razsvetlovanje,
 centralno ogrevanje. Voda iz izvira. Velik park.
 Sprehodi ob obali. Garaje. Afternoon-tea
 na čudoviti terasi. Ob slabem vremenu v div-
 nani. Zdravljenje z mlekom (reklama za
 hotel Palace, »L'indicatore di Portoroze,
 1911).

*PALACE-CUR-HOTEL PORTOROSE —
 Punto di ritrovo dell'alta aristocrazia e della
 migliore società. Unico stabilimento di cura
 dell'Avstro-Ungheria con acqua madre,
 illuminazione elettrica, riscaldamento
 centrale. Acqua di fonte. Grande parco.
 Passeggiata lungo la riva. Garage. Afternoon-
 tea sulla splendida terrazza. In caso
 di maltempo in sala. Cure con il latte (reclame
 per l'albergo Palace, »L'indicatore di

*PALACE-CUR-HOTEL PORTOROSE —
 Treffpunkt hoher Aristokratie und besserer
 Gesellschaft. Der einzige Kurort mit der
 Anwendung des Salzwassers in der öster-
 reichisch-ungarischen Monarchie. Elektrische
 Beleuchtung. Zentralheizung. Quellen-
 wasser. Große Parkanlage. Spaziergänge am
 Strand. Garagen. Afternoon-tea auf einer
 herrlichen Terrasse. Beim Schlechtwetter im
 Saal. Milchkur. (Reklame für das Hotel

*PALACE-CUR-HOTEL PORTOROSE
 The gathering place of aristocracy and
 society. Only spa in Austro-Hungarian Em-
 pire where salt water is used. Electric light
 central heating. Spring water. Big park
 Walks along the coast. Garages. After-
 noon tea on the marvellous terrace. In bad
 weather in the hall. Treatment with milk. (Ad-
 vertisement for Hotel Palace, »L'indicatore
 Portoroze», 1911).

Portorož ob začetku stoletja – zbirališče visoke avstro-ogrske aristokracije

na tistem delu, kjer je revmatično obo-
 lenje, bo ostalo vlažno, iz bolečega
 sklepa zna voda tudi curljati . . .

Portoroški zdraviliški turizem do-
 življa pravi preporod. Do tega je prišlo
 ne le zato, ker je bil kraj imenovan
 tudi kot naravno zdravilišče, temveč
 tudi zaradi same nove zdraviliške stav-
 be in seveda tudi zaradi miselnosti, s
 katero želijo zdravilišče po sto letih
 ponovno izkoristiti tudi kot odskočno
 desko v turističnem razvoju. Dober
 glas pa seže tudi v deveto vas: že zdaj

vsakih 14 dni prileti letalo iz Skandina-
 vije s 150 do 200 gosti-pacienti. In tudi
 sicer je med portoroškimi gosti na
 splošno že več kot polovica tujcev.
 Cene, ki jih dosegajo, so na evropski
 ravni, te cene pa si Portorož vsekakor
 tudi zasluži.

In če zapustimo zdravilišče, kaj vse
 je še privlačnega in zanimivega za so-
 dobnega turista v Portorožu? Na prvem
 mestu moramo omeniti Casinò, slo-
 vitno portoroško igralnico, ki je med
 najbolj znanimi v Evropi. V več igral-

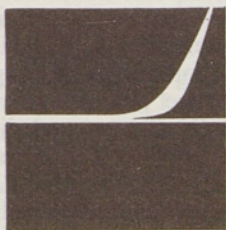
nih dvoranah je gostom na voljo več
 kot dvajset igralnih miz z ruleto, che-
 min de fer, baccara, trente et quaran-
 te, black jack in z igralnimi avtomati.
 Portoroško igralnico obišče vsak dan
 povprečno 400 gostov, izključno
 tujcev.

Portoroško letališče ima letos prvi-
 krat v zgodovini tudi redno letalsko
 linijo, ki to letovišče povezuje z Beo-
 gradom in Tivtom, najavljenih pa ima
 tudi več čarterskih poletov. Na red-
 ni progi letijo vsak četrtek 50-sedežna
 letala »Dash« ljubljanske Inex-Adrie.

Letos bodo imeli tod tudi več veli-
 kih letalskih prireditvev, med njimi tudi
 mednarodno srečanje balonarjev in
 mednarodno tekmovanje padalcev.

Kdo vse je že letoval v Portorožu?
 Med tisoči uglednih gostov so bili že
 številni državniki, pisatelji, filmski
 igralci, glasbeniki, režiserji iz domovi-
 ne in tujine. Kot zanimivost naj ome-
 nimo, da je ameriški milijonar Corne-
 lius Vanderbilt iz Portoroža poslal
 svojim prijateljem v ZDA okrog 500
 razglednic!

Bogata je torej zgodovina Portoro-
 ža. Za njimi so dolga zlata pa tudi
 sušna leta. Današnji Portorož pa na
 številnih področjih dokazuje, da je do-
 stojen naslednik velike tradicije, trudi
 se, da bi iskal vzore za jutri predvsem
 v tistem, kar je bilo v preteklosti
 uspešnega, zlatega. In verjemimo be-
 sedam, ki so jih zapisali tudi v vodniku
 zahodnonemškega avtomobilskega
 kluba, da je Portorož »letovišče, ki se
 mu po izjemni raznolikosti svoje po-
 nudbe ni treba bati mednarodnih pri-
 merjav.«
Priredil: J. P.

aerodrom ljubljana

PRVI POZDRAV V DOMOVINI

Tonina hiša

Muzej istrskega stavbarstva

Kmečka hiša v Ravnu, po domače Tonina hiša, v kateri je etnološka zbirka Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« iz Pirana, je svojevrsten spomenik. Ob prenovi so bile ohranjene značilnosti kmečkega stavbarstva preteklih dveh stoletij, prikaz oljarstva v pritličju ter kmečka kuhinja in soba v nadstropju pa predstavljajo način življenja istrskega kmeta v preteklosti. Zbirka po svoji zasnovi ohranja nekdanjo namembnost prostorov in vključuje elemente bivalne kulture, ki prikazuje način življenja istrskega kmeta v 19. stoletju in v prvi polovici 20. stoletja.

Preden so se začela prenovitvena dela, je bila hiša prazna. Nekdanja lastnica Tona Gorela je bila premožna kmetica, o kateri še danes živi ustno izročilo. Po njej je spomenik tudi dobil ime. Hiša stoji v strnjem zaselku Goreli. Zidana je iz kamna in je tipična vrhkletna stavba z dvokapno streho. Ohranjeno zunanje kamnito stopnišče se zaključuje z značilnim baladurjem, majhno pokrito teraso pred vhodom v bivalne prostore. Na severovzhodni dolgi fasadi je viden dimniški-kaminski prizidek, ki je nekdanj služil oljarskim dejavnostim. Zunanjo tipiko stavbe zaključujejo preprosto obdelani kamnoseški detajli oken in vhodov ter kritina iz korcev. Tudi notranjost stavbe je ohranjena v celoti. Spodnji prostori so pred adaptacijo poslopja služili poljedelskim, sadjarskim, vinogradniškim in oljarskim dejavnostim; sem so spravljali poljske pridelke, sadje, orodje, sode za vino. Ustni viri in arhivski podatki tudi govorijo, da sta že v 19. stoletju stala v spodnjem prostoru oljčni mlin in stiskalnica. Zato so se odločili, da ves spodnji muzejski prostor namenijo oljarstvu in da pokažejo v preteklosti zelo razširjeni tip oljčnega mlina in stiskalnice. V zgornjih prostorih sta postavljeni kmečka kuhinja in soba.

Bivalni del ima odprto ostrešje, ki nadomešča strop. Kot posebnost zanimive strešne konstrukcije omenimo tramove, ki so iztesani iz hrastovega lesa tako, da so uporabljeni tudi deli korenin.

KMEČKA KUHINJA – KUŽINA IN KAMRA

Ureditev kmečke kuhinje in sobe ni zvest posnetek ureditve takih prostoro-

rov v nekem določenem zgodovinskem obdobju, ampak prikazuje predvsem predmete, ki so sestavljali sobno in kuhinjsko opremo v preteklih časih in so jih uporabljali tudi še v prvi polovici tega stoletja. Sprva je prevladovala doma narejena oprema ali oprema, ki so jo izdelali vaški rokodelci, sčasoma pa je zlasti v premožnejših hišah te izdelke začelo nadomeščati meščansko pohištvo ter drobni predmeti, posoda in pribor iz trgovin.

Glavni bivalni prostor je bila predvsem v zimskih dneh kuhinja. Središče kuhinje je bil ognjiščni prostor z ognjiščem mediteranskega tipa, na katerem so pripravljali hrano. Tu so pekli tudi kruh. Na segreto ploskev so položili testo, ga prekrili s konkavnim pokrovom (*črepno*) in obsuli z žerjavico. V obdobju, ko je bila v Istri razvita ovčereja, so na ognjišču predelovali mleko in delali sir. Ob ognjišču je potekalo v glavnem tudi vse družabno življenje. Domači in gostje so posedali na klopi in tri-ali štirinožnih stolčkih. Zvečer so predli, šivali, pletli košare, se pogovarjali o dnevnih opravilih in drugo. Po letu 1950 so začeli ognjišča opuščati in vse bolj uporabljati štedilnike. V zadnjem času pa ognjišča marsikje spet obnavljajo.

V Tonini hiši je ohranjeno ognjišče z opečno kurilno ploskvijo. Nad njo se

razprostira lesena napa, ki odvaja dim v dimnik (*kamin*). Ob robu se napa zaključuje s policama, na katere so nekdanj zlagali največ uporabljano posodo.

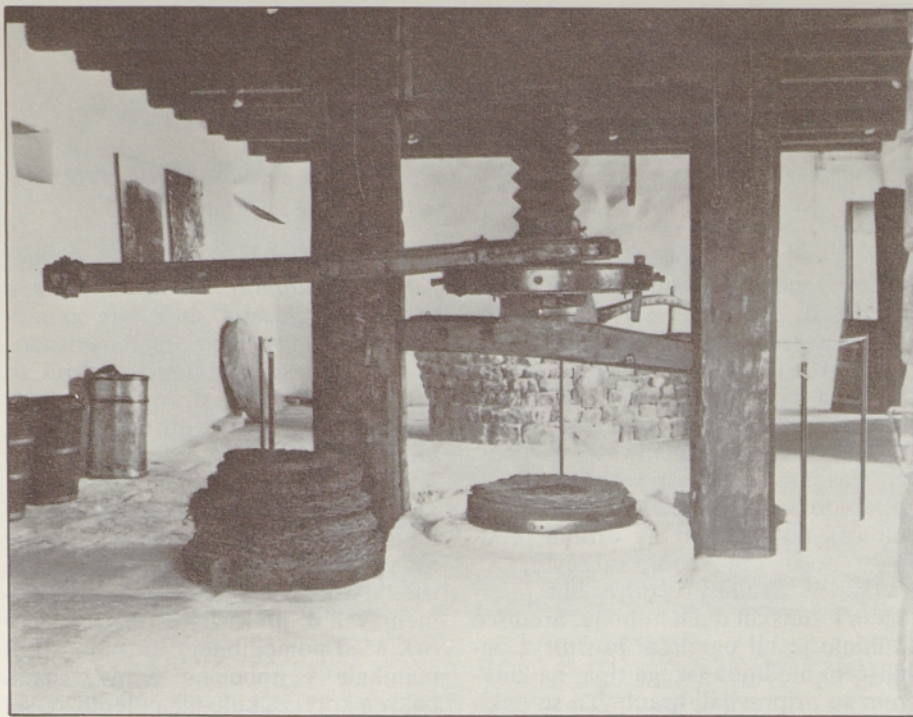
Pološčeni glinasti lonci in vrči so prihajali v zahodnoistrska mesta in na podeželje iz bližnje Furlanije. Poleg teh posod so predvsem na podeželju uporabljali za pripravljanje jedi lonce, ki so jih na ročnem vretenu izdelovali kmetje in kmetice iz vasi Rakalj v hrvaški Istri. Ti lončarji so s svojimi izdelki oskrbovali skoraj vso Istro. Zamenjavali so jih za živež (*mero za mero*). Med pomembnejšo posodo, ki ni manjkala v nobenem domu, spada bakren kotel za kuhanje polente. Visel je na verigi (*kadeni*), pritrjeni na drog pod vrhom nape. Krožniki in jedilni pribor so bili leseni.

K ognjišču so spadali tudi ognjiščni pripomočki: lopatica za žerjavico (*špaleta*), klešče za prijemanje žerjavice (*mulete*) in železno stojalo za drva, na katero so prislanjali žareča polena. Na povišano stranico stojala so dajali gret jedi in pijače. Za kuhanje so pone in lonce postavljali nad ogenj na trinožno stojalo (*trpje*). Plamen so razpihovali s kovinsko *puhavko*. Nasploh je bila kuhinjska oprema dokaj skromna. Med lesenimi predmeti so bili nepogrešljivi miza s klopjo in stoli, skrinja (*kason*) za shranjevanje žitaric,

Tonina hiša – muzej v Ravnu

Oljarna – »torkle« v Tonini hiši

mlečnih izdelkov, slanine, masti in drugih živil; sklednik (*štalaža*) za reprezentančno posodo, nečke (*nejke*) in omarica (*benk od vode*), na kateri je stala posoda z vodo. Žličniki so bili v rabi, dokler so uporabljali lesene žlice.

Za starejši tip notranje opreme so bile značilne zidne niše s policami, ki so jih kasneje nadomestile prosto stoječe omare. Soba (*kamra*) je služila za spalnico. Staro pohištvo je začela v začetku tega stoletja spodrivati mestna oprema. Skrinjo (*banjko*), ki jo je nevesta prinesla v hišo z doto, je v zadnjih desetletjih preteklega stoletja zamenjala nizka omara s predali in kasneje visoka omara. V te omare so spravljali oblačila, posteljnino, zavese, prte, prtice itd. Delovno obleko so v starejšem času obešali na žico ali na trstiko (*kanelo*), pritrjeno na stropne tramove.

Še v preteklem stoletju so uporabne in okrasne tekstilne predmete, kot vezene prte, zavese in posteljna pregrinjala (*kovertorje*) ženske izdelovale doma, po prvi svetovni vojni pa so se dekleta udeleževale v ta namen organiziranih tečajev. Postelje na lesenih nogah (*kavaletih*) so nadomestile postelje za eno prsono in pol; te spadajo med prve kose mestnega stilnega pohištva v istrskih vaških domovih. Marsikje jih vidimo še danes. Starejše žimnice so bile napolnjene s koruznico, blazine z volno, rjuhe so bile stkane iz domačega konopljenega platna, odeje pa iz domače volne. Pozneje so posteljnino kupovali. K sobni opremi je spadal tudi *lavaman*, prvotno kovinsko stojalo, kasneje pa prosto stoječa

omarica s posodo za umivanje in ogledalom. Nabožne slike nad posteljo so bile večinoma reprodukcije, ki so jih kupovali v Kopru in Trstu. Svetili so si s petrolejkami, ki jih še danes najdemo v prenekaterem domu. Petrolejke so se začele uveljavljati konec prejšnjega stoletja, do tedaj so si svetili z oljenkami (*luminčki*). Sveče so uporabljali le ob posebnih priložnostih.

Uvajanje novosti v notranji opremi je bilo močno odvisno od gmotnega stanja posameznih družin, oddaljenosti od večjih središč, Kopra in Trsta, in tudi ne nazadnje tudi sprejemljivosti posameznika za nove, moderne kose notranje opreme.

Mnoge našete najdemo po istrskih domovih še danes. Ponekod pozabljeni ležijo na podstrešju, drugod so jih prestavili v kleti ali delovne prostore, kjer služijo drugim namenom, marsikje pa so še ohranili nekdanjo namembnost.

OLJARNA – TORKLA

Slovenska Istra je bila v zgodovini izzarazito agrarna pokrajina. Med najpomembnejšimi panogami je bilo oljarstvo. Olje je bilo poleg soli in vina eden glavnih prodajnih pridelkov. Istrska mesta so trgovala bodisi s širšim zaledjem, bodisi z mesti v Italiji in Avstriji. Mnogo olivnega olja so uporabljali v ljudskem zdravilstvu in prehrani, kljub temu pa so večino pridelka prodali. Poglavitni središči za trgovanje z oljem sta bila Koper in Trst. Antični viri in literatura pričajo, da se

je gojenje oljk v Istri začelo s prihodom Rimljanov. Prav tako stari naj bili oljčni mlini in stiskalnice in v vsej dolgi zgodovini so le malo spreminjali svojo podobo. Oljčnih plodov niso predelovali v olivno olje samo v starih oljarnah, poznali so tudi preprostejše postopke, pri katerih so uporabljali dokaj enostavna delovna orodja: olive so drobili v kamnitih stopah in oljčno maso stiskali ročno ali z lesenimi valjarji ali pa so jo gnetli v lesenih korigah.

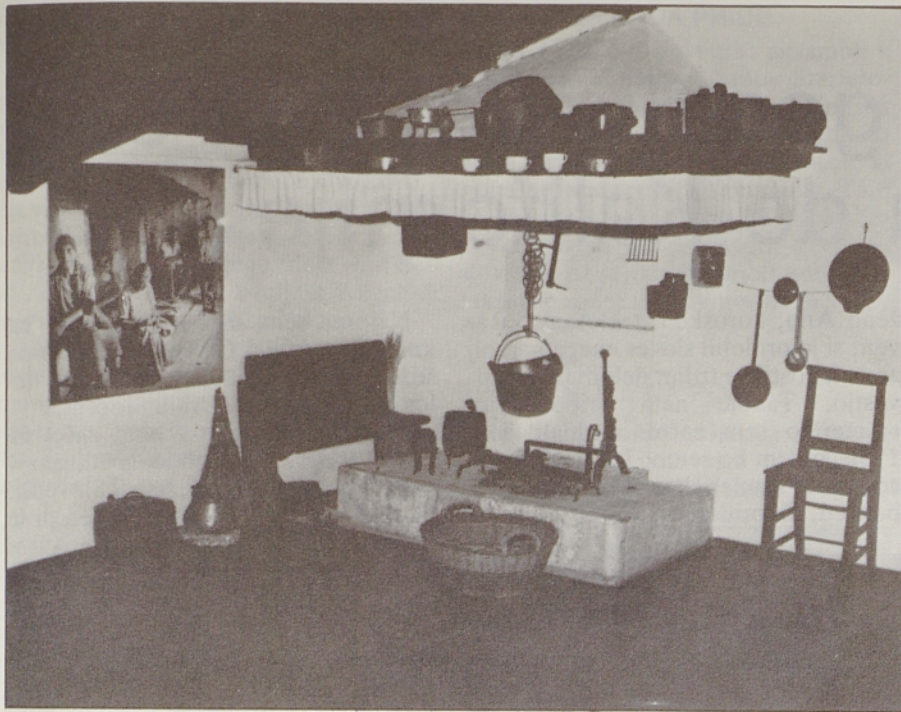
Še danes pravijo v vaseh slovenske Istre oljarni – *torkla*. Beseda je latinskega izvora, izpeljanka iz latinske besede *torquere*, kar pomeni obračati, vrteti. Poznejša izpeljanka je *torculum*, v pomenu stiskalnice ali preše. Beseda je prvotno označevala delovno orodje, torej stiskalnico. Ščasoma pa sta po njej dobila ime tudi prostor, v katerem je stala stiskalnica, in vsa stavba.

Oljarne so bile lahko v zasebni lasti, ponekod so vaške ali *komunske* oljarne postavljale vaške skupnosti, obstajale pa so tudi oljarne v cerkveni posesti. V oljarni so delali poleg lastnika še trije ali štirje oljarji, sorodniki ali vaščani, pa tudi sezonski delavci iz oddaljenejših vasi, ki so se po končani sezoni vračali na svoje domove. Za opravljeno delo so prejeli plačilo v denarju ali olju.

Tip oljarne, kakršno vidimo v etnološki zbirki v Ravnu, je bil v preteklih stoletjih ter v prvi polovici 20. stoletja zelo razširjen po vsej Istri. Pri tehnološkem postopku pridobivanja olja v takih oljarnah so uporabljali: mlin za mletje oliv, stiskalnico za stiskanje oljne mase, vreteno za zataganje vijaka, stiskalnice in peč s kotlom, v katerem so segrevali vodo. Razporeditev omenjenih orodij je bila strogo namenska in je omogočala smotno opravljanje dela.

Olje so stiskali v zimskem času. Mlin, v katerem so mleli olive, je zidan iz kamna, v obliki kroga s premerom 2,60 m in visok od 60 do 70 cm. Vrhnji del je plitev krožnik, narejen iz večjih kamnitih plošč. Ta mlin je imel različna imena, najpogosteje *mažin*. V sredino kamnitega krožnika je bila vzdana kamnita plošča s kovinskim ležajem. Vanj so pritrdili leseno vreteno, katerega drugi konec je bil vpet v stropno gred, tako da se je lahko obračal. Skozenj so vodoravno položili lesen drog, na katerega so pritrdili mlinjski kamen, tako da se je valil po krožniku. Kamen je vrtela žival (osel, konj ali vol), v mlinih z manjšimi mlinjskimi kamni pa včasih tudi ljudje. Ponekod ob rekah je mlinjski kamen gnala voda v novejšem času električna energija.

Prikaz primorske kuhinje

Olive so stresali naravnost pod mlinski kamen ali pa so jih najprej pretresli v leseno posodo, pritrjeno na gonilno gred, od tod pa so enakomerno drsele na mlevno ploskev.

Mletje je nadzoroval lastnik oljarne. Zmleli so toliko oliv, kolikor so jih potrebovali za enkratno prešanje ali *korh*. Z zmletimi plodovi, *pašto*, so napolnili okrogle pletene vreče, imenovane *športe*. Oljarji so jih izdelovali bodisi sami iz konopljene ali kokosove vrvi ali pa so jih kupovali v Trstu in Kopru. Športe so zložili na kamnit podstavek, imenovan *luč*, pod vido stiskalnice. Obtežili so jih z lesenimi čoki, prelili z vrelo vodo in začeli prešati. Vrela voda je pospešila izločanje maš-

čobe iz oljčne mase. Dokler je šlo, so vido vrteli z rokami, ko je prešanje postalo pretežko, so začeli prešati *na moža*. »Mož« so rekli navpično stojčemu lesenemu vretenu poleg stiskalnice, ki je bilo z vrvjo povezano z vodoravnim lesenim drogom (*timonom od vide*) na vido. Ko so oljarji vrteli vreteno, se je vrv nanj navijala in vlekla za sabo »timon od vide«, s tem pa se je povečeval pritisk vide na vreče z oljčno maso. Ko je bila masa sprešana, so vido odvili, zrahljali maso, jo ponovno prelili s kropom in prešanje ponovili.

Olje z ostanki tropin in odpadna voda sta odtekala v enega od dveh sodov v odprtini pod stiskalnico. Med-

tem ko se je olje v prvem sodu bistrilo, so stiskali olje v drugi sod. Iz sodov so pobirali olje s plitvimi kovinskimi krožniki. Včasih so ga nato kuhali v bakrenih kotlih, ki so viseli na verigah in pod katerimi so kurili z robidovjem ali oljčnimi tropinami. Menili so, da ima tako olje boljši okus in aromo od nekuhanega.

Goščo, ki je ostala v kotlih potem, ko so pobrali olje, so uporabljali za mazanje osi pri vozovih, odpravljanje garij pri živini in kot mazilo proti ušem.

Sod, v katerega je odtekalo olje med prešanjem, so potem, ko so olje pobrali, očistili. Vodo z ostanki oljčnih tropin so zlivali v odtok v bližini sodov (v Tonini hiši je tak odtok nakažan z odprtino v steni). Nekateri so te ostanke spuščali v zbiralnik, tako da niti kapljica olja ni šla v izgubo, drugod pa so te ostanke zlivali proč.

Olje so hranili v kamnitih posodah (*kamnih od olja*) ali *oljavnikih*, ki so jih izdelovali kamnoseki po istrskih vaseh. V Tonini hiši stoji kamnita posoda za olje v manjšem prostoru ob oljarni, ki je tudi nekdanj služil kot shramba.

Od vsega orodja so se najbolj spreminjale stiskalnice. Leseno ogrodje je zamenjala kovina. Konec prejšnjega stoletja so pričeli kupovati oljčne mlince in stiskalnice v tujini. Prešanje na vzvod je zamenjala hidravlika, človeka in žival je pri delu zamenjala električna energija.

V oljarni v Tonini hiši so razstavljene še drugi predmeti, ki so v zvezi z oljarstvom: merska enota za olive – *brenta*, mernik za olje, delovno orodje, čeber *hehta*, za prenašanje olja, delovno oblačilo itd.

Dr. LEV SVETEK

Pravice in dolžnosti

Število naših delavcev, ki se začasno zaposlujejo na tujem, sicer ne narašča več tako skokovito kakor pred leti, in lahko rečemo, da celo nazaduje. Po eni strani se jih več za stalno vrača v domovino, po drugi strani pa jih, žal, vse več ostaja za stalno v tujini, kjer se polagoma stapljajo z večinskimi narodi. Tako je med drugim zapisal avtor

dr. Lev Svetek v uvodu k svoji knjigi z naslovom *Pravice in dolžnosti*, ki je posebej namenjena tistim našim rojakom na tujem, ki kljub vsemu še z eno nogo stojijo doma. Vse bolj namreč narašča število zahtev za uveljavitev pravic, ki so jih naši delavci pridobili ali jih še pridobivajo iz dela v tujini in seveda tudi iz prejšnjega dela v Jugoslaviji. Predvsem gre tu za pravice iz invalidskega in pokojninskega zavarovanja. Število takšnih zahtev se je samo v Sloveniji, kot pravi dr. Svetek, v letih 1977 do 1983 podvojilo. Veliko

naših delavcev, ki so bili na začasnem delu v tujini, se je namreč v zadnjih letih že upokojilo ali si urejajo pokojnino.

Znano je, da je Jugoslavija doslej sklenila že dvajset sporazumov o socialni varnosti z drugimi državami in številni naši ljudje, ki živijo v teh državah, še niso v celoti poučeni o teh pravicah. Prav zaradi tega bo knjiga dr. Leva Svetka še posebno dobrodošla, saj je napisana po več kot dvajsetletnih izkušnjah svetovalca o teh vprašanjih.

Slovenska gostilna, znana od New Yorka do Kalifornije

Slovenski popotnik, ki obiše Cleveland, ne bo zapustil mesta, ne da bi obiskal slovito »Slovenian Country House« tik ob St. Clair Avenue. Gostišče je znano že po vseh Združenih državah. Njegov lastnik je Franci Sterle, podjeten in živahen Notranjec, rojen v Koritnici pri Ilirski Bistrici. Z

ženo Ano, koroškim dekletom z Raven, si je pridobil sloves enega najbolj znanih gostišč s trdim delom in marljivostjo. Takole nam pripoveduje: »Ameriko sem začel 'osvajati' leta 1956, potem ko sem v Trstu 26 mesecev čakal v ameriškem begunskem taborišču, da pridem na vrsto.

Najprej sem mesec dni delal na kmetiji v okolici Clevelanda, nato pa štiri leta v tovarni avtomobilskih delov, ki sta jo posedovala Slovenca.

Odlučil sem se, da bom začel na svoje. Odprl se majhno gostilnico v želji, da bi se pri meni shajali Slovenci, ki so čutili željo po domači besedi in vzdušju, po naši hrani in kapljici, da bi si podprli telo in odprli srce v veseli družbi. Nasproti te gostilnice je bil nemški dom, kjer so točili pivo, vino, likerje in niso bili ne vem kakšna konkurenca. Že leta 1972 sem dokupil pet hiš v okolici gostilne, jih podrl in odprl restavracijo. Ljudje so se vse bolj zanimali za tipično slovensko hrano. Leta 1975 sem kupil še dve hiši, na njunem mestu pa je nastalo parkirišče. Leto kasneje smo prizidali še restavracijski prizidek in ga nato še razširil. Na otvoritev sem povabil tudi narodnozabavni ansambel Fante treh dolin iz Slovenj Gradca, ki sem jim poravnal stroške prevoza in bivanja pri meni. Zbralo se je 350 ljudi iz vse Amerike in to je bila »fešta«, kakršne Cleveland še ni videl! Moji gostje so ansambel lepo sprejeli, zato sem jih leta 1980, ob naši dvajsetletnici, povabil ponovno.

VSAKO LETO SLOVENSKI ANSAMBEL V CLEVELANDU

Pri Franciju (Franku) Sterletu se je zvrstila nato dolga vrsta ansamblov: Slaki, Avseniki, Planšarji, Štirje kovači, Ottavio Brajko, ansambel Toneta Žagarja itd. Vse drugače je, če si gost oštirja Sterleta, kot pa če te pošlje kdo drug, ki težje zmore vse stroške. Pri Franciju so se vsi počutili kot doma, za oskrbo jim ni bilo treba skrbeti. Po navadi, tako pravi, si vsak ansambel ogleda lep kos Amerike. »Štirinajst dni jih vodim po Ohio in Pennsilvaniji, tretji teden pa se dogovorimo s Kanadsko slovensko skupino za kulturne izmenjave iz Toronta, da ta 'moj' ansambel zamenjamo z drugim, ki je prišel čez lužo v njihovi organizaciji. Tako vidijo in poslušajo naši rojaki vsaj dva ansambla vsako leto.«

ČAR SLOVENSKE KUHINJE

– Da privabljate stalne goste, morate imeti gotovo svoj veliki »nekaj«, kar

Frank Sterle

jih privlači, da prihajajo večkrat in pritegnejo še druge?

»Slovenci imajo pri nas kotiček, ki ga lahko imenujem domovina v malem. Slovenska pesem, govornica, časopisi in revije, popevke in seveda – hrana, vse je naše, domače. Nudimo vse vrste tipičnih juh, mesne jedi – od naravnega in dunajskega zrezka do ledvic v omaki, telečjega fileja, kotleto, kranjske klobase z zeljem in žganci, vse vrste krompirja, jabolčne, sirove, češnjeve zavitke, palačinke... Ne smemo pozabiti na ameriške in italijanske specialitete. Vina so prav tako slovenska: kabernet, rizling, šipon pa pivo Union, Radenska, slivovka, tu so še pijače z vsega sveta...«

Bogato okrašen vhod na parkirišče Sterletove gostilne

V restavracijski sobi med slovenskimi hribi (na sliki trije člani Ljubljanskega okteta, ki je gostoval v Clevelandu v oktobru 1984).

TELEVIZIJA RADA PRIDE

Kadar gostujejo slovenski ansambli v »Slovenian Country Clubu« Sterletovih, je reden gost tudi clevelandška televizija, ki jih pride snemat. Kdo jih ne bi, vriskajočih in veselih fantov, ki prinašajo veder duh iz domovine. Tudi po radiu se nato v oddajah slišijo popevke, ki so jih prepevali. Posebno slovesno pa je, ko ansambli odhajajo, takrat se zbere do 250 gostov in rajajo do zore.

PRIDNE ROKE NA POMOČ

»To je velika množica in mnogo rok je potrebnih, da jim vsem ustrezemo. Včasih je bilo zaposlenih 15, zdaj

imam že 35 ljudi. Med najbolj prizadevnimi bi omenil Steva Valenčiča, gasilskega tajnika, tudi Al Pestotnik, ki skrbi za prevoz ansamblov, je nepogrešljiv, Edi Ozanič skrbi za ozvočenje, Ado Rupe za strežbo, žena Anica pa je povsod... Sam imam precej opravka z administracijo, plačilnimi karticami, s katerimi plačujejo skupine in komercialni gostje, predstavniki...«

VSAKO LETO V SLOVENIJO

»Srce ne da miru. Vsako leto sem dvakrat po štirinajst dni v domovini. Doma imam še živo mamo Alojzijo, ki je bila letos 2. maja stara 82 let in brata Jožeta. Brata Stanko in Herbert pa sta v Avstraliji. Najraje imam naše prirodne lepote, prijaznost naših ljudi in – domačo hrano, ki me zanima kot gostinca. Zlasti se zanimam za pristne slovenske specialitete, ki so jih pripravljali naši predniki po posameznih pokrajinah. V moji gostilni srečujem Slovence iz vseh slovenskih krajev in vsak od njih, naj bo z Gorenjske, Štajerske, Primorske ali druge pokrajine, išče pri nas košček svoje vasi, hrano in pijačo, ki se je spomni od doma, ali pa so jo pripravljali doma, po prihodu v Ameriko. Rad bi imel knjigo, kjer bi bili objavljeni vsi slovenski domači recepti teh pokrajin.«

Da je Sterletova gostilna znana in priljubljena, dokazujeta tudi dve priznanji mesta Cleveland. Prvo, priznanje za najboljšo restavracijo v mestu, je dobil od občine, drugo – plaketo za vzorno urejeno okolje pa od mestnega sveta.

Franci Sterle je bil rojen 28. aprila, je torej pomladni človek, ki se rad razcveta in razmahne. Z obiska na Slovenski izseljenski matici je ponesel s seboj knjižico Sto slovenskih ljudskih pesmi z notami. Da bo lepa naša pesem zadonela preko oceana kot zvočni most!

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Kdor ni svoje dni nesrečen bil, pri tem boš malo sočutja dobil.

Kdor pameti noče slišati, mora jo čutiti.

Med vrsticami se mnogokaj prebere.

Na čelu ni nikomur zapisano, kdo je in kakov.

Poletje v slovenskih gorah

Bolj ko sije sonce, bolj kopni sneg v gorah. Dan se daljša in kmalu bo tu poletje. To je tudi čas, ko več kot dvesto planinskih koč po naših gorah odpre vrata številnim planincem, turistom, izletnikom in sprehajalcem.

Naše gore sodijo, brez dvoma, med najlepše na svetu. Svojo lepoto in zanimiva doživetja ponujajo obiskovalcem vseh starosti in sposobnosti. Nekaj sto kilometrov nadelanih, zavarovanih in označenih pešpoti omogoči vsakomur doseči najbolj zanimive predele našega gorskega sveta. Vsakdo lahko najde kaj zase. Od tistih, ki imajo radi dolge sprehode po gozdovih, mirno posedanje ob gorskih potokih in jezerih, do tistih, ki si žele povzpeti na visoke vrhove po poteh ali preko sten.

Tri gorske skupine, Kamniške in Savinjske Alpe, Karavanke in Julijske Alpe so povezane v veliko verigo, ki se vleče čez Slovenijo od severovzhoda do severozahoda. Izhodišča za pohode v Kamniške Alpe so Logarska dolina, Jezersko in Kamniška Bistrica. Za Karavanke Jesenice in Bled, za Julijske Alpe pa cela zgornjesavska dolina, Bohinj in dolina Trente. Ti kraji so turistično visoko razviti in svojim gostom ponujajo pestro turistično ponudbo.

Izlete in pohode lahko planiramo za en dan, ali pa za več dni skupaj. Možnosti je praktično neskončno. Opisal bom le nekaj primerov najlepših poti.

Triglav – našo goro in simbol – lahko obiščemo z več strani. Najmogočnejši vtis naredi ta gora na obiskovalca, če se ji približa po dolini Vrat. Kar nenadoma zraste pred teboj več kot 1000 metrov visoka severna stena, ki je pravi plezalski paradiz za alpiniste. Iz doline Vrat vodijo proti vrhu kar tri nadelane in zavarovane poti. Čez Prag, čez Plemenice in Tominškova pot. Pot čez Prag ni preveč zahtevna, je pa najlepša, saj nas vodi čez levi del mogočne stene. Više ko gremo, bolj se nam odpira pogled na ostale vrhove Julijcev. Od Aljaževega doma, kjer lahko prespimo, nas pot čez Prag v približno šestih urah hoje pripelje do Kredarice, ki je s svojimi 2515 metri naša najvišja planinska postojanka. Od tod do vrha Triglava je le še dobra ura vzpenjanja. Razgled z vrha je izjemen in v lepem vremenu se kakih 60 kilometrov daleč proti zahodu vidi celo morje.

Po sestopu z gore imamo možnost

Na Slemenu – Jalovec (foto: Jaka Čop)

Kažipot med Četeno ravnjo in Zaprevalom (foto: Drago Kralj)

Aljažev stolp na vrhu Triglava (foto: Franc Sluga)

Na cilju – Veliki vrh (foto: Ančka Tomšič)

Dolina Koritnice (foto: Jožko Dolničar)

prenočiti v treh kočah, ki so v neposredni bližini vrha. To so Kredarica, Planika in Dolič. Naslednjega dne nas pot v dolino spet lahko vodi v več smereh. Čez doline v Kot, Krmo ali Vrata. Čez Velo polje v Bohinj, ali pa po najlepši – čez Dolino sedmerih triglavskih jezer in preko ostenja Komarče v Bohinj. Za vzpon na Triglav potrebujemo dva dni, lahko pa ga z vzponi na sosedne vrhove poljubno podaljšamo.

Drugi izredno lep izlet je pot iz Kranjske gore mimo planiških skakalnic v dolino Tamar, ki jo zapira čez 2600 metrov visoki Jalovec. Od koč v Tamarju nas pot vodi levo proti Slemenju, pod mogočnimi ostenji Mojstrovke. Po približno treh urah hoje nas pot privede na 1611 metrov visoki Vršič, naš najvišji gorski prelaz. Od tod se lahko spustimo nazaj v Kranjsko goro in zaključimo doživetij in lepih razgledov poln izlet, ali pa prespimo na Vršiču in se naslednjega dne povzpne na katerega od vrhov v bližini. Do vrha 2500 m visokega Prisojnika je 3 ure hoje, na 2400 m visoko Mojstrovko pa je 2 uri.

Karavanke nam ponujajo lepe sprehajalne poti. Kljub višini več kot 2000 metrov pa ti vrhovi, na čelu z 2200 m visokim Stolom, niso zahtevni. Ponujajo pa izredne razglede na Julijske Alpe in ostalo Gorenjsko. V maju je veliko doživetje obiskati planino Golico nad Jesenicami. Cela pobočja in travniki so posejani s cvetočimi narcisi.

Kamniške Alpe so druga največja gorska skupina. Prav tako kot Julijske Alpe ponujajo veliko zanimivih izletov. Iz Logarske doline, po svoji lepoti je svetovno znana, nas pot vodi mimo slapa Rinke na Okrešelj, kjer v planinskem domu prespimo in se naslednjega dne povzpne na Kamniško sedlo. Od tod nas pot vodi po grebenih in vrhovih prav do 2500 m visokega Grintavca, najvišjega vrha Kamniških Alp. Z njega se lahko spustimo kar v tri različne doline – Kokro, Jezersko ali pa v Kamniško Bistrico.

Opisal sem le delček možnosti iz bogatega mozaika doživetij, ki nam jih ponuja naš gorski svet. Sami se prepričajte o njegovi lepoti in zanimivosti. Prepričan sem, da vam ne bo žal.

Planinska zveza Slovenije ima svojo organizacijo gorskih vodnikov, ki organizirajo in vodijo izlete in pohode vseh vrst. Na Planinski zvezi (PZS, Dvorčakova 9, 61000 Ljubljana) in na Izselski matici lahko dobite vse informacije v zvezi z organizacijo in vodenjem izletov.

Vabljeni in dobrodošli v naš in vaš gorski svet!

Lani je začel v *Bohinju* prepevati moški pevski zbor, ki je imel junija prvi uspešnejši koncert. Razen veselja do glasbe družijo pevce, ki so predvsem delavci in kmetje iz okoliških vasi, želja po ohranitvi prave domače melodijske. Zbor vodi profesor Janez Žnidar.

Na *Celjskem* so poleg zavarovanja plemenske živine uvedli še zavarovanje posevkov, vinogradov in sadja. Hmelj je zavarovan v celoti, sadje v zasebnem sektorju manj, sadne plantaže v družbenem sektorju skoraj v celoti. V celjski zavarovalnici Triglav je sklenjenih 250 zavarovanj za ribez in 1500 vinogradov. Letošnja zimska zmrzal, kakršne ne pomnijo od leta 1929, je zelo prizadela kmetijce.

Letos bo dobilo vodovod v *Dramljah* 200 gospodinjev, zgradila pa ga bo komunalna skupnost *Šentjur*. Del denarja bodo prispevali krajani, jarek za cevi pa so jim pomagali kopati tudi vojaki.

Osem pevcev okteta *Terca* poje že peto leto v *Celju*, nastopajo pa ob različnih kulturnih in drugih svečanostih. Na programu imajo zahtevnejše pesmi Jacobussa Gallusa, Karola Pahorja, Emila Adamiča, Slavka Mihelčiča in vrsto narodnih pesmi iz Slovenije in Jugoslavije.

Na pomladnem sejmu gradbeništva in gradbenih materialov v *Gornji Radgoni* je letos spomladi na 30.000 kvadratnih metrih sodelovalo okoli 380 razstavljavcev iz vse Jugoslavije in 9 iz tujine. Slovensko gradbeništvo, ki se je zelo uveljavilo tudi na tujem, doživlja zadnja leta manj uspehov, saj premalo vključuje znanost in razvoj tehnologije v svetu. Vse bolj bomo morali

uveljaviti domače znanje in višek delovne sile zaposliti na tujih tržiščih.

Na 13. literarnem srečanju pesnikov in pisateljev začetnikov, ki je bilo 30. in 31. marca v *Gradišču* (nekdaj Sveti trojici), je sodelovalo več pišočih, ki so poslali svoja dela na natečaj. Komisija je izbrala dvanajst najboljših prispevkov. Glavni organizator je bilo kulturnoumetniško društvo Ernestek Golob-Peter iz *Gradišča*.

Za gradnjo jeklarne 2 v *Železarni Jesenice* združujejo sredstva vse slovenske banke, med njimi tudi *Ljubljanska banka* – *Temeljna banka Novo mesto*. Ker pa ima ta banka težave s podjetjem *Industrija motornih vozil Novo mesto*, ni mogla prevzeti rizika še za naložbo za *Železarno*, ki znaša 188.964.000 dinarjev. Ta riziko bo do 30. septembra 1985 prevzela *Temeljna banka Gorenjske*.

Občina *Ljubljana-Center* zajema 5 kvadratnih kilometrov površine in ima 33.000 prebivalcev, od tega 9000 upokoencev. V to občino hodi vsak dan na delo 64.000 delavcev, v šole pa 16.000 dijakov in študentov. V občini je 330 gospodarskih in 370 negospodarskih delovnih organizacij, 400 poslovalnic, obratov in predstavništev, 560 registriranih obrtnikov, 39 zasebnih gostincev in 140 tistih, ki opravljajo popoldansko obrt.

Znanstveni inštitut *Jožef Stefan* v *Ljubljani* bo do septembra letošnjega leta prizidal h glavni stavbi trinadstropni prizidek s skupno površino 200 kvadratnih metrov. Potrebe gospodarstva pa vse bolj narekujejo gradnjo mnogo večje osrednje znanstvene institucije, ki bi imela podružnice v neposredni proizvodnji posameznih veli-

kih industrijskih središč. Zlasti robotika in kibernetika vse bolj obvladujeta svet.

Na *Strojni fakulteti* v *Ljubljani* so v aprilu predstavili javnosti nov robot, ki bo stregel ob *Iskrinih stiskalnicah*, kjer izdelujejo električne števecce. Elektro-pnevmatsko delujoči robot je izdelek iz projekta o robotizaciji v Sloveniji.

Planinsko društvo Železničar Ljubljana je pripravilo letošnji tabor planincev – železničarjev Jugoslavije v *Baških oštarijah* pri *Gospiću* v *Bosni*. Tabor bo od 4. do 7. julija.

Za potrebe elektroenergetike že proizvaja energijo tretji blok toplarne v *Ljubljani* z močjo 50 MW. Konec letošnjega leta bo poskusno deloval en agregat v *Mavčičah*, še prej pa vsi trije na *Soči* v *Solkanu*. Pripravljajo pa tehnično dokumentacijo za verigi hidroelektrarn na rekah *Savi* in *Muri*.

Na predlog *Pomurske založbe* v *Murski Soboti* bodo v naslednjih letih uvedli *Kranjčeve dneve* in literarno nagrado *Miška Kranjca*. Nagrado bodo podeljevali za izvirni slovenski roman in tako počastili spomin na enega največjih pisateljev pri nas.

Zveza kulturnih organizacij občine Idrija je v aprilu organizirala področno srečanje mladih kulturnih ustvarjalcev *Severne Primorske* pod geslom *NAŠA BESEDA '85*. Nastopali so dijaki in učenci z *Mosta na Soči*, *Bovca*, *Tolmina* in *Nove Gorice*, *Dobrovega* v *Brdih* in *Idrije*, ki so predstavili delo domačina, prof. *Vinka Cudermana* »Prizori«.

Nova avtocesta Naklo pri Kranju-Ljubljana, ki jo gradi podjetje *Slovenijaceste Tehnika Ljubljana*, investira pa *Skupnost za Ceste Slovenije*, bo narejena do avgusta letos.

Kmet Janko Žontar, doma od *Svetega Duha pri Škofji Loki*, je prejel priznanje *Živinorejske poslovne skupnosti Slovenije* in *Živinorejsko-veterinarskega zavoda Gorenjske* – zlato plaketo za doseženo mlečnost 5500 litrov pri kravah lisaste pasme. Poprečna gorenjska krava da na leto nekaj več kot 2000 litrov mleka.

Od 25. do 28. aprila je bilo v okviru *Turističnih dni* v *Podgorcih* pri *Ptuj* strokovno ocenjevanje vin vinogradnikov-amaterjev. Nastopile so pevske, glasbene in folklorne skupine iz *Ormoža*, *Korene*, *Zamušanov*, *Miklavža*, *Velike Nedelje* in *Podgorc*. Pokušino so dopolnili z jedmi iz *prekmurske kuhinje*; vinogradnike so nagradili, ob vižah harmonike »frajtonarce« pa so ob imenitnem kresu proslavili 1. maj. Za izjemne dosežke na teoretičnem in praktičnem področju zdravstvene zaščite so prejeli nagrade dr. *Jožeta Potr-*

S slamo krita kočica, butana iz plev in ilovice, na *Dravskem polju*, stara 200 let, se umika novi hiši, prisluženi z delom na tujem (foto: *Ivan Cimerman*).

ča za leto 1984 in 1985: dr. Adolf Drolc, dr. Drago Mušič in dr. Bojan Pirc. Priznanja pa so prejeli: dr. Pavla Jerina-Lah, dr. Ludvik Kramberger in višja medicinska sestra Ana Gradišek. Nagrade je podelila Zdravstvena skupnost Slovenije.

S prvim majem so se cene v vzgojno varstvenih ustanovah Slovenije povišale za 47,7%. Najvišji prispevek staršev bo 6.200 dinarjev. Odslej starši ne bodo prispevali več kot 32% dejanskega dohodka na družinskega člana. Manj bodo plačali tisti, ki zaslužijo do 19.400 din mesečno na člana. Družine, ki dobijo po 7.700 din na družinskega člana, pa bodo imele otroke v vrtcu brezplačno.

Hoteli B kategorije na obali v Sloveniji bodo v letošnjem letu zaračunali za penzion v predsezoni 12.000 do 17.000, v glavni sezoni pa od 18.000 do 25.000 dinarjev. V srednji Dalmaciji (Dubrovnik, Split) bo cena penzionov v zasebnih sobah med 12.000 in 15.000 dinarjev za sedem dni, kar velja skoraj za vsjo obalo. Sedemdnevni polni penzion na kmetih pa bo veljal v Sloveniji med 7.900 do 8.600 dinarjev.

Na vzhodnem delu Slovenskih Konjic so lani iztrgali močvirjem 342 hektarjev zemljišč, ki jih izboljšujejo. Letos nadaljujejo z deli v Tepanju in Spodnjem Griškovju na 226 hektarjih. Urejajo vodovje reke Oplotnišice in Prihovskega potoka.

Letošnji občinski nagrajenec kulturne skupnosti Slovenske Konjice je Zdravko Ivačič iz Zreč, predsednik delavskega prosvetnega društva Svoboda Zreče. Kulturno dejavnost v Zrečah je povezal in oživil in združil gledališka in pevska prizadevanja sosednjih krajev v močan, enoten utrip.

Letošnje Žagarjeve nagrade, ki jih podeljujejo za izjemno delo na vzgojnoizobraževalnem področju v Sloveniji, so za letos prejeli: Marija Brezovar, Leopold Kejžar, Janez Kerčmar, Vida Kovač, dr. Franc Lazarini, Franc Pečnik in Vera Vezovnik; priznanja pa so dobili šoli v Prestranku in Žirovnici in ravenske železarne.

V krajevni skupnosti Spodnja Ščavnica, ki obsega šest zaselkov v občini Gornja Radgona, so glasovali za samoprispevek, nabrali bi ga radi za 15 milijonov, da bi uredili cestišča in asfaltirali 2 km ceste iz Spodnje Ščavnice proti Lešanom. Krajevna skupnost Spodnja Ščavnica spada med nerazvite v radgonski občini, 308 delavcev se vozi na delo drugam, ostali kmetujejo, na njenem območju ni niti enega industrijskega obrata ali delovne organizacije.

90 let je minilo, odkar je bila 19. 8.

Vrhnika

1895 zgrajena Vodnikova koča, prva slovenska koča pod Triglavom, ki jo je zgradilo Planinsko društvo Radovljica. Kasneje je društvo zgradilo še sledeče koče: Na Rodici 1899, na Poljški planini 1901, v Planici 1903, pod Babjim zobom 1907, Tomčevo kočo na Begunjščici 1908 in kočo na Konjščici, Vilfanovo kočo na Begunjščici in Ročev dom na Begunjščici 1933 ter Pogačnikov dom na Križkih podih 1947.

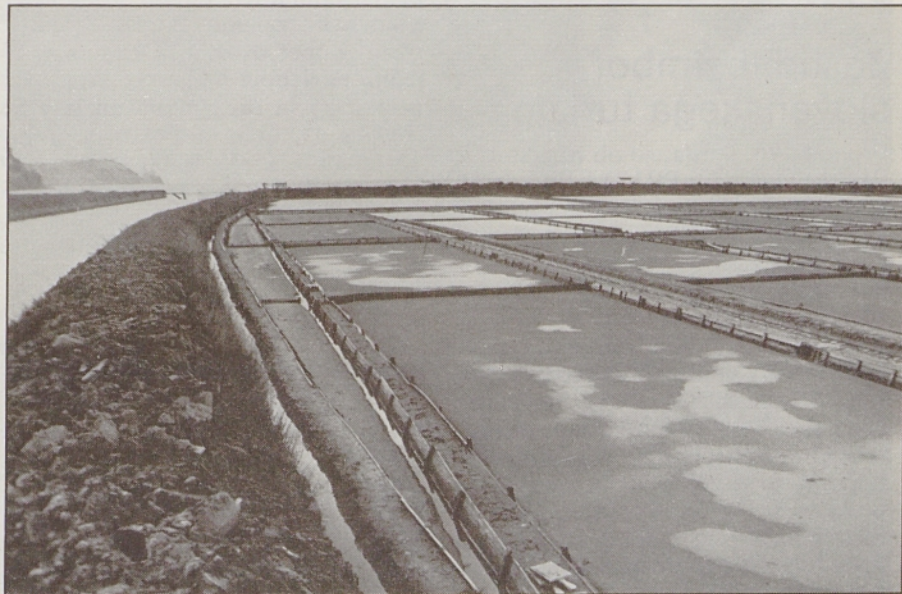
Ob prazniku občine Ribnica, 26. marca, so v ribniškem Inlesu odprli novo žago, katere gradnja je stala 300,5 milijona din. Svoj denar so prispevale: Riko, Ribnica, Slovenijales Ljubljana, Gozdno gospodarstvo Kočevje, »Djuro Salaj« Krško, Aero Medvode, Industrija stekla Pančevo, Kovinoplastika Lož in Posestvo »Snežnik«, Kočevska reka.

Krajevna skupnost Staro Velenje je razdeljena na štiri zaselke: Partizan-

ska, Žarova, Stari trg in Za gradom in šteje 1700 krajanov. Za zgraditev najnужnejših stavb so že odšteli denar za III. samoprispevek, razmišljajo pa o četrtem. Zbrali so 17 milijonov din, 13 milijonov so dobili družbene pomoči, za 20 milijonov pa so opravili prostovoljnega dela.

V občini Velenje je 405 zasebnih obrtnikov, ki so dosegli lani celotni prihodek 800 milijonov dinarjev. Zavzemajo se, da bi uveljavili novi zakon za uvoz opreme, ki dovoljuje uvoz do 500.000 din, uvozijo pa jo lahko le, če takšne opreme ne izdelujejo jugoslovanski proizvajalci.

Gasilska zveza Velenje slavi letos 30-letnico delovanja, ob tem jubileju so prejeli 39 občinskih in 17 republiških priznanj. Državno odlikovanje, gasilsko medaljo I. stopnje, je dobil Jože Pogorevc. Velenjska gasilska zveza vključuje štirinajst društev, ki imajo skupaj 1800 članov.

Soline v Sečovljah na slovenski obali. Tu kopljejo tudi zdravilno blato-fango, ki ga uporabljajo v termalnem zdravilišču v Portorožu.

Bencinski boni za devize na mejnih prehodih

V letošnji poletni turistični sezoni bodo prodajali za tuje turiste bencinske bone na mejnih prehodih v Sloveniji. Bone serije TB/85 v vrednosti po 1300 dinarjev bodo prodajali samo na mejnih prehodih za konvertibilno valuto. Turisti z osebnimi avtomobili lahko uveljavijo 10-odstotni popust pri bencinskih bonih na črpalkah tako, da kupijo gorivo v vrednosti 1.430 dinarjev. Neporabljene bone lahko vrnejo na prodajnih mestih ob izstopu iz Jugoslavije.

Najvažnejši mejni prehodi in delovni čas: Kompas Lazaret, Ankaran (7.20 ure), Istra benz, Istrska 12, Koper (0-24 ure), Istrabenz, Prešernova 7a, Izola (0-24 ure), Kompas Škofije (od 25. 6. do 1. 9. od 0-24 ure), Mejni prehod Kozina: Istra benz Kozina 1, (od 0-24 ure), Mejni prehod Fernetiči - Kompas Fernetiči, Sežana (od 0-24 ure), Mejni prehod Nova Gorica - Petrol Nova gorica 2, (od 7-20), Mejni prehod Vrtojba - Kompas Vrtojba, Rožna dolina, Šempeter (od 0-24), Mejni prehod Predel - Kompas Bovec (od 8-20), Mejni prehod Rateče v juliju in avgustu (od 0-24), Mejni prehod Ljubelj - Kompas Ljubelj, Podljubelj 118 (od 0-24), Mejni prehod Vič - Hotel Košenjak (7-21), Mejni prehod Šentilj - Kompas Šentilj (0-24), Mejni prehod Gornja Radgona - Kompas G. R. (0-24), Mejni prehod Hodoš - Kompas M. Sobota (7-19), Mejni prehod Aerodrom Brnik - Kompas (7-20).

Zasadili simbol slovenskega turizma

V petek, 26. aprila, so ob trim stezi v Radencih zasadili PRVO LIPO, ki jo je Turistično društvo Radenci predlagalo za simbol slovenskega turizma. Lipe bodo zasajene v vseh slovenskih turističnih krajih, Radencem pa je z zasaditvijo izkazana čast, da so prvi zasadili ta simbol slovenstva. Lipovi listi oziroma vejice so vpletene tudi v grb Socialistične republike Slovenije. Stare slovenske vasi si skorajda ne moremo zamisliti brez lipovega drevesa. Pod lipo so se zbirali na posvete vaški očaki, pod lipo je bil tudi »rej«, ples vaških fantov in deklet, zdaj pa bo lipov list na vseh turističnih publikacijah o Sloveniji kot del enotne celostne podobe (image), ki bo opozarjala tudi na enoten nastop na turističnih tržiščih

v Jugoslaviji in po drugih deželah sveta.

Tudi slovenska turistična revija, ki jo izdaja Turistična zveza Slovenije ima naslov LIPOV LIST, vpleten pa je tudi v naslov revije RODNA GRUDA v besedo Slovenija. Tako postaja lipov list naš skupen simbol, naša deščina.

Ogled evropskih dežel

Z letali, ki prevozijo 400 do 700 km, si turisti lahko ogledajo zahodno Italijo, južne dele Bavarske (Zah. Nemčija), Švice, Avstrije. Pot od Jadranskega morja k Alpam je samo sprehod po nebu! V letošnjem poletju je v zvezi z letališčem Portorož združena vrsta prireditvev kot so: »Transadriatic Cup 1984-1988«, nato »Peti pokal Branka Ivanuša«, »Acro - Show«, Mednarodno srečanje letalcev z baloni ter II. Pokal Casinò, če omenimo le najvažnejše.

Slovenija pod letalom

Najlepše slovensko obmorsko mesto Portorož ima tudi svoje letališče, 3 kilometre oddaljeno iz središča, v Sečovljah, poleg starodavnih morskih solin, kjer pridobivajo sol.

Letališka steza je dolga 1200 metrov, na njej lahko pristajajo manjša letala, z 20 do 70 sedeži.

Slovenska obala se vam razkrije v petnajstminutnem poletu ki se začne v Sečovljah, zajame Portorož, Piran, Izolo, Koper, Kozino, Dekane, s prelepim pogledom na istrske kraje, vasi in zaselke in pristankom nazaj v Sečovljah. Panoramski poleti, ki trajajo 15 minut, stanejo 4.500 dinarjev, 30 minutni 8.900 in enourni poleti ob obali Istre 17.800 dinarjev. Ura letenja za snemalce in fotografe ali hiter prevoz stane 17.800 din.

Šola letenja

Na portoroškem letališču se lahko naučite tudi letenja z letalom. Tako stane do 5 ur ena ura letenja 17.800, nad 5 ur pa ena ura letenja 16.000 dinarjev. Mogoči so tudi prevozi; za prevožen kilometer do razdalje 30 km odštete 65, za razdalje nad 30 km pa 56 din za kilometer.

TURISTIČNE IVERI

TURISTIČNO DRUŠTVO MOTNIK je sklenilo, da bo oživilo motniške sejme, ki imajo v Motniku že dolgoletno tradicijo. Tako so se dogovorili, da bo letošnji sejem 23. junija. Sejem bo veselo doživetje, spremljala pa ga bo veselica z ljudskim rajanjem in srečolovom.

Lani je praznovalo *Turistično društvo Zbilje* 30-letnico obstoja. Zbiljsko jezero je nastalo ob zajezenih Savi pri hidro elektrarni Medvode in je priljubljena izletniška točka, 14 kilometrov oddaljena od Ljubljane. Lahko si najamete »surf«, čoln za veslanje, tudi ribiči lahko lovijo imenitne postrvi, ki jih gojijo tod. Najlepša prireditev je poletna Zbiljska noč, znani so turistični pikniki. Postrežejo vam na terasi gostišča, tu je še Turistični dom in pokrit prireditveni prostor.

Ob hidroelektrarni Mavčiče, ki bo dograjena 1986, bo nastalo na Savi novo akumulacijsko jezero, ki bo prispevalo k razmahu turizma. Ribiška družina Kranj sodeluje s *Turističnim društvom Smlednik* pri pospeševanju ribolova.

Ob mostu, ki vodi od Črnuč k Ljubljani, če se pripelje popotnik iz Celja, je na levi strani **AVTOKAMP JEŽICA**. V njem prenočujejo gostje, ki potujejo z avtomobilskimi prikolicami, najamejo pa si lahko prijetno urejene zidane bungalove. Ob bližnji restavraciji je tudi kegljišče in zimski plavalni bazen, poleti pa je odprto letno kopalnišče s tremi bazeni. V njih se osvežijo mnogi turisti, ki potujejo k morju in globlje v Jugoslavijo.

Portoroško letališče sprejme manjša letala.

Zoisova zvončnica

Potepanja po gorskem svetu popestrijo poleg lepih razgledov in planinskih doživetij tudi številne cvetlice, kljub temu da mnogim ne poznamo imena. Navdušujejo nas pestre oblike, žive barve ali opojne vonjave. Poznavanje rastlin, njihove razširjenosti in zgodovine odkrivanja pa lahko še toliko bolj obogati izlet. Zato naj tokrat predstavim Zoisovo zvončnico (*Companula zoysii*), eno izmed najznačilnejših rastlin slovenskih gora, saj uspeva samo v Julijskih, Savinjskih Alpah in Karavankah. Čeprav ima ta endemična rastlina tako omejeno razširjenost, je na tem območju prav pogostna. Brez težav bomo spoznali zanimivo oblikovane svetlo modre cvetove v skalnih razpokah od 1500 do 2600 metrov nadmorske višine.

Od vseh preostalih zvončnic se razlikuje Zoisova po zelo jasnem znaku: trebušast venec se proti vrhu zoži, nato pa razširi v roglje, ki so stisnjeni ter gosto belo dlakavi, tako da je ustje cveta zaprto. Zaradi te značilnosti so skušali Zoisovo zvončnico uvrstiti v samostojen rod *Favratia*, vendar je zaradi drugih podobnosti z zvončnicami obdržala prvotno, »krstno« ime.

Prvi botanik, katerega zanimanje je vzbudila zvončnica, je bil Karel Zois (1756–1799), brat znanega preroditelja in razgledanega lastnika gorenjskih fužin Žige Zoisa. Karel je načrtno proučeval rastlinstvo Julijskih Alp in je dal zgraditi dve koči, botanični postojanki. Ena je bila na Velem polju pod Triglavom, druga pa v Dolini Triglavskih jezer. Žal ni ničesar objavil, njegovi sodobniki pa poročajo o izredni marljivosti in vztrajnosti tega botanika, ki je imel dobre zveze z vidnimi naravoslovci tedanjega časa, zlasti s celovškim botanikom F. X. Wulfenom (1728–1806). Zois mu je pošiljal nabrane rastline, med njimi tudi do tedaj neznano zvončnico, ki jo je Wulfen opisal in imenoval po najditelju.

Pomudimo se še malo pri zanimivo oblikovanem vencu. Stisnjeno ustje pomeni tudi težavo za redke žuželke oprashaške, črmlji pa so sploh preveliki, da bi se lahko prerinili v cvet do nektarja. Pogosto opazimo pri dnu cveta majhno odprtino. To so sledovi črmljev, ki so po tej lažji in stranski poti prišli do cilja, ne da bi pri tem seveda oprashali rastlino.

Zoisova zvončnica je bila kot slovenski endemit od leta 1947 do 1976

na seznamu zavarovanih rastlin. Danes torej ni več zavarovana, saj se je izkazalo, da je pogostna, pa tudi nepriljučna za trganje, torej povsem neogrožena, zato zakonito varstvo ni več potrebno.

Zanimivo rastlino, ki je že okoli 200 let v zavesti naravoslovcev, bomo srečali na vsakem poznopoletnem gorskem izletu, pa se morda ustavimo ob njej za trenutek in si jo pozorneje oglejmo!

2

Foto:
Jože Ftičar

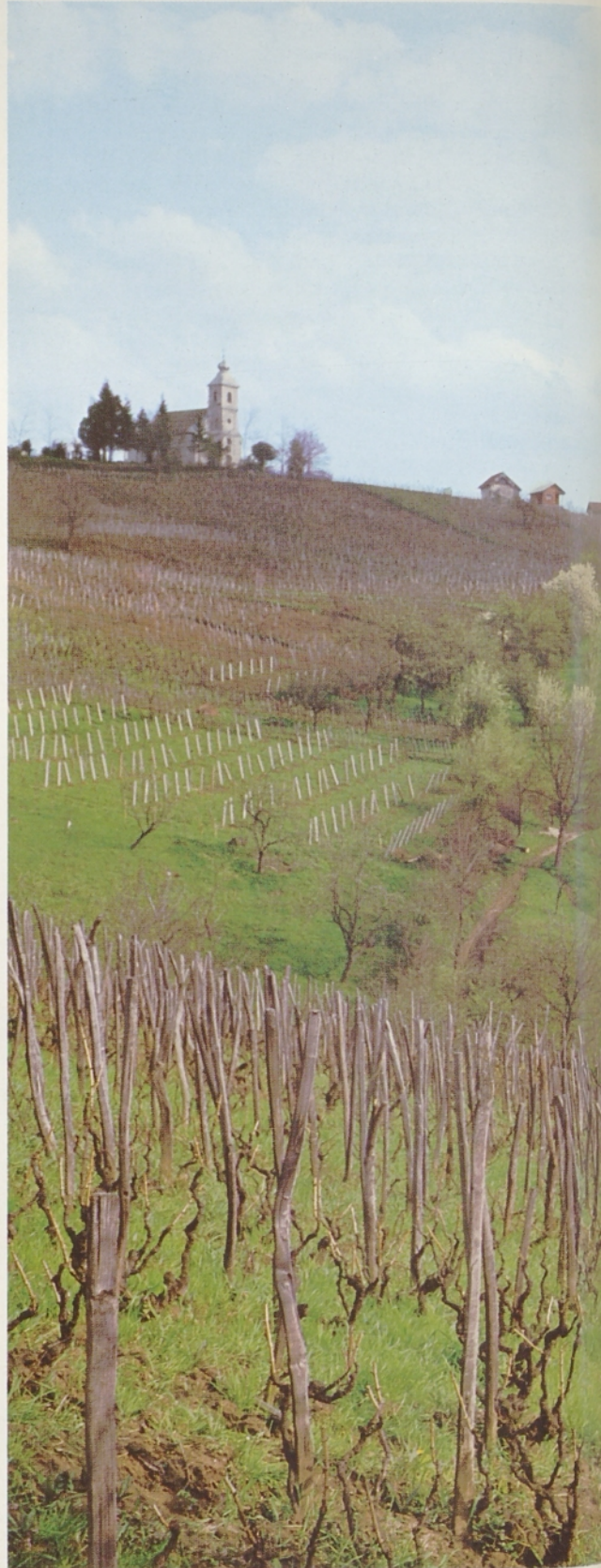

3

4

1

Rodna gruda

Slovenija

english section

Letters to the Editor

Poletna šola slovenskega jezika

Thank you for publishing the article in the November 1984 issue of Rodna gruda regarding the Poletna šola slovenskega jezika. It brought many fond memories.

I would also like to extend my thanks to Matica, the professors, and all others involved in this program. Everyone was very helpful and extremely knowledgeable.

Students, young professionals and any other young people from all over the world who have a desire to learn more about the Slovenian heritage should seriously consider this program. It provides a language study program, an extensive travel program to various areas throughout Slovenia, lasting friendships and unforgettable memories.

It was very interesting to be with 74 students from 13 different countries — all of us being so different in many ways — yet all sharing one single bond, that being our Slovenian roots.

Again thanks to everyone. Sincerely

Joyce Martincic
Canonsburg, PA, U.S.A.

Dear Sirs:

I received my first Rodna Gruda on my new subscription. I enjoyed it very much, especially the coloured pictures. The coloured pictures bring out the real life of whatever you are photographing. You can't beat it. I hope there will be more colored pictures in the future. As I can't read Slovenian I will enjoy the pictures. My folks came to the U.S.A. from Oguline many years

ago. I have visited Europe 4 times back in the 1970's and liked it very much. Now I will revisit again through the eyes of Rodna gruda. I thank you all vrey much.

Charles Vanats
Bulger, PA, U.S.A.

Dear Editor:

I enjoy your journal. Hope you include some pictures from Trnovo pri Gorici and Lokve in springtime in one of your issues. I was fortunate to visit relatives there last May, including my only surviving uncle, stric Polde Plesničar, now 90 years old and his wife Zofka, now 80 years old. Best regards, z Bogom,

Ernest Ryavec
Santa Monica, CA, U.S.A.

Dear Sirs:

I enjoy the English portion of the Magazine very much, also the photos. I visited Slovenija on 2 different occasions and found it to be a beautiful country with a very friendly people. If it is possible I would like to see an article about my mother's home city of Vransko. Keep up the good work.

Mary Tuuri,
Trenary, Mich., U.S.A.

Gentleman:

Enclosed my money order in the amount of \$ 15.00 for renewal of subscription to RODNA GRUDA. Over and above subscription cost, please accept as my donation to Rodna Gruda Sklad (Fund).

Members of my family and I con-

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/210-716

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editor: Jože Prešeren

English translations: Milena

Milojevič-Sheppard, M. A.

RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 11.—U.S., 13.—
Canadian or 10.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

tinue to read the magazine with considerable interest. Last summer we made our fifth trip to tour and visit relatives in your beautiful country, the birthplace of my dear beloved parents, Mr. and Mrs. Ed-

ward Raunikar (Mama's maiden name Raspotnik) Vače pri Litiji. We wish you continued success,

*Ann (Raunikar) Stromar
Troy, Mich., U.S.A.*

From the Yugoslav Cookbook

Thick barley broth

(ričet)

Serves 10:

750 g (28 oz) barley groats
1 kg (2.2 lb) smoked meat
150 g (5.5 oz) beans
2 carrots, 2 parsley roots with leaves

a stick of celery, 1 leek
a few cabbage leaves
kohlrabi, onion
a few cloves of garlic
3 tomatoes, 1 pepper, bay-leaf, salt
500 g (19 oz) potatoes

Cook the well-soaked barley groats and beans in a big pot together with any tougher pieces of meat. Tender pieces of meat are added later on. After simmering for an hour, stir in the sliced vegetables and seasoning. Half an hour before the dish is ready, add the potatoes, cut into cubes. Do not add salt until the final moments of cooking, to take into account the saltiness of the meat. Before serving, remove the vegetables or cut them into smaller pieces and leave them in the dish. Cut the meat into slices and serve them separately.

The flavour for ričet may be improved by cutting the meat into soured 1 in. cubes. Sauerkraut or (soured) grated turnip is a nice accompaniment to ričet.

Pig's trotter stew

(šara)

Serves 6:

6 pig's trotters, 1.5 l (3 pt) water
pepper, salt, thyme, bay-leaf
a few tablespoons wine vinegar
600 g (22 oz) soup vegetables (celeriac, leeks, white kohlrabi, onions, carrots and kale)
800 g (30 oz) potatoes
chopped parsley and chives

Cook the washed and split trotters in water with seasoning. Gently simmer for an hour and a half, and then add the diced soup vegetables and potato. Cook until everything is tender. Before serving, mix in chopped parsley and chives. The dish can be thickened with a flour paste.

Around Ljubljana, turnip is added to šara, which can also be made from other pork cuts (head, ears, shin, tail and ribs).

should be even higher. Half the total annual production of rehabilitation aids, made at the Institute for Rehabilitation of Invalids, of Ljubljana, are exported, whereas the Slovene health-spas, with a total overnight accommodation capacity of 6,000, managed to sell one-third of their capacities to foreign visitors, achieving in this way foreign-currency earnings of 21 million Deutschmarks. The Slovene pharmaceutical industry, too, exports a lot. Last year "Krka's" exports amounted to a value of 57 million dollars, and "Lek's" amounted to almost 42 million dollars.

The need for foreign-currency for the import of medicines and medical supplies in Slovenia is great. Last year 20 million dollars were used for this purpose. In view of the difficulties involved in obtaining sufficient foreign-currency to satisfy these needs, the exports made by health organizations are all the more important. The new publication, "Health", which gives an account of the development, capacities, achievements and suture aims of Slovene health organizations, should be very helpful to exporters in this field.

Yugoslav Meat Exports Reach 390 Million Dollars

According to data supplied by the Fund for the Development of Breeding and Sale of Livestock and Meat Products, the total value of livestock and meat products, sold to the markets of 38 countries in Asia, Africa, Europe, North America and Australia, amounted, in 1984, to almost 390 million dollars. Out of this figure, 316.7 million dollars' worth was sold to the convertible-currency markets.

The biggest buyer, last year, was Italy, to which a total of 122.3 million dollars' worth of livestock and meat products were sold. The second largest market for Yugoslav livestock and meat products was the American market, where sales amounted to almost 30 million dollars.

This year it is planned that total exports of livestock and meat products should amount to 484.9 million dollars, 382 million dollars worth of which is to be exported to the convertible-currency markets.

Business News

Exports by Slovene Health Organizations

Recently a new booklet, entitled "Health", was published by the Republic's Ministry of Health and Social Security, in cooperation with "Imos", health organizations, the pharmaceutical industry and the business association of Slovene health-spas. This is the first attempt to present to foreign partners a full picture of Slovene working organizations in the field of health, and will certainly fill the gap which

exporters of health products and services have felt when trying to make sales in foreign markets. The booklet will also, to a considerable extent, disprove the idea that health care is only a matter of "consumption", and show that it makes a significant contribution to exports.

Existing data show that the University Clinical Centre of Ljubljana had foreign-currency earnings, last year, of 1.2 million dollars. In 1985, with suitable organization of the Clinical Centre's services, this figure

American Slovene Promoted to Major-General in the U.S. Air Force

Recently the president of the U.S.A., Ronald Reagan, confirmed the promotion of Anthony J. Burshnick, Brigadier-General in the United States Air Force, to Major-General of the Air Force. General Burshnick was born on January 12th, 1937, into a family of American Slovenes living in Forest City, Pennsylvania. It was there that he finished his schooling at the Forest City High School, and in 1954 he joined the U.S. Air Force. He entered the air force academy in 1956 and was made a flying officer (pilot) in 1960. After that his

career in the air force continued by leaps and bounds. He served in a number of different units, and won a large number of high military decorations. He was promoted to brigadier-general in September 1982.

On the occasion of Anthony Burshnick's latest promotion, his fellow-townsmen and Slovene fellow-countrymen in Forest City, in particular, were very proud of him, as our correspondent Bob Jergel has informed us. A full article about this promotion has been published in the Forest City News, from which the data for this contribution have been taken. The owner and publisher of that paper is an American Slovene, too, John Kamen.

J. P.

Before the World Fair in Vancouver

The city of Vancouver, British Columbia, well-known for its unique beauty, will, from May 2th to October 13th, 1986, be the host of the next world fair, entitled »EXPO '86«, which will be concerned with the topic of transport and communications. This big exhibition, the second of its kind in Canada, will present world achievements in the field of transport and communications, the latest trends in this field, and new possibilities for the travel and transport of people, goods and ideas in the near future. As many as from fifteen to twenty million visitors to the exhibition are expected. They will be able to get acquainted with top names from the fields of art, entertainment and sport.

Yugoslavs, too, will be among the exhibitors at the world fair in 1986.

In order to make the presentation of Yugoslavia at the fair as successful as possible, our fellow-countrymen have established a Canadian-Yugoslav Emigrants' Committee, the aim of which is to help, in various ways, with the erection and equipping of the Yugoslav pavilion, and with the participation of Yugoslav businessmen, artists and sportmen. All of our fellow-countrymen on the American continent are invited to make voluntary contributions, to this purpose, at any branch of the Bank of Montreal, to: YU-EXPO '86, Account Number 5241-318 (transit 0004), or, in the case of British Columbia only, send the pay-in slip to the following address: Canadian-Yugoslav Ethnic Committee EXPO '86, No. 555-810 West Broadway, Vancouver, B. C., V5Z 4C9.

war period in general.

He graduated when he was 22 years old. During his period of study he gained plenty of theoretical knowledge, but he felt he needed more »life experience«. For this reason, after graduating he left the academic world and joined a group of professional musicians, spending three years travelling around Canada. It was then that he got to know the world, and life in general, better, and, together with deep sociological thinking, he matured. It was during this period that he started to assemble those ideas and symbols which later appeared in his artistic works. He himself wanted to get to know the real substance of life, so that already during his school years he used to spend some time working in factories, and looking for direct contacts with the ordinary working man. It was to such environments that, in later years, he returned, after his nomadic period with the musical group. As a taxi-driver, for instance, he used, for three years, to drive customers of all kinds along the broad streets of Toronto. In this way he met thousands of people, from all classes and all professions, with different views and world outlooks.

It's difficult for artists to make a good living. The struggle for survival is a hard one, and hardly leaves time for artistic creation. On the basis of the experience which he has had, Božič has come to the conclusion that art is the only light which shows a way out of the darkness and complicated crisis into which the whole of today's world has fallen. This light has become his guide and objective.

During the early years of his work as an artist, Božič was a follower, in style, of surrealism, metaphysics and futurism. Later he realized that the truth was somewhere else, and drew nearer to social realism, which is most clearly evident in the existentialism of Jean Paul Sartre.

During the period from January 18th to February 7th, 1985, Boris Yuri Božič held an exhibition in the gallery of the Ciril Kosmač Library in Tolmin. This exhibition was a kind of retrospective view of his work. In it the author made an attempt to present those technical approaches which he had made use of to express his thoughts and desires. It is difficult to draw an exact line between Božič's fine-art and photographic creations, since they

Slovene Fellow-Countrymen from Canada:

An Artist Looking for His Roots

Boris Yuri Božič, born on 1. 8. 1952 at the International camp near Rieta in Italy, is the son of Slovene parents. He lived in Toronto, Canada and graduated there at the Academy of Art at York University.

His two main subjects were experimental photography and graphics, and at the same time he studied sociology and the humanities, with particular emphasis on the Renaissance period, and art in the post-

are tightly interwoven. He dedicated this exhibition to our great fellow-countryman Nikola Tesla, the physicist and scientist, who has been a special inspiration to him.

He exhibited in the same rooms, in Tolmin, in 1981. He has also had an independent exhibition at the Boris Kidrič Chemical Institute in Ljubljana, in 1982, and at the Beno Zupančič Library at Postojna, in 1985.

Boris Božič had returned often to his old homeland, and every visit made a strong impression on him. Slowly he became conscious of the fact that his roots are here, in the homeland of his parents, and that Yugoslavia, or Slovenia, is his own homeland, too. He feels, all the more strongly, that he should devote as much as possible of this creative energy to his old homeland.

Canada is a huge country, in which Man has always had to struggle against Nature for his very existence. Even now, life there is very difficult: everyone must fight his own fight for survival. And that is the path that Božič has taken, too. He has worked and developed, realizing, all the time, that every thinking and creatively-orientated man should do everything he can to help advance the true road of development, in the interests of mankind as a whole. These are the aims of Boris Božič, who wishes to give all he can to his old homeland, Slovenia. He will certainly give then in the same way and with the same enthusiasm which he had previously shown in Canada, the country where he grew up and developed into an independent, creative personality.

Marta Filli

Our Fellow-Countrymen Abroad and the National and University Library in Ljubljana

The main task of the Slovene National and University Library (»Narodna in univerzitetna knjižnica« — NUK) is the preservation of the Slovene word, both in manuscript and printed form, and therefore the preservation of a large part of our cultural heritage. While regularly collecting all works published in Slovenia, special efforts are made by NUK to obtain as many items as possible from those Slovenes who live outside S. R. Slovenia. The aim of this work is to preserve, to the greatest extent possible, their cultural heritage as well, thus making NUK an information centre for the entire Slovene nation.

Items in the form of manuscripts are of particular interest and value since they often tell us more about the author and his environment than printed ones. It is in manuscripts that personal opinions, ideas and other data, not to be found elsewhere, are preserved. Some prominent Slovene emigrant authors were well aware of this, and decided to give some of their manuscripts and other material to NUK's manuscript collection. These legacies have

been carefully preserved and registered and are available to researchers of the Slovene cultural heritage.

Thus Louis Adamič, undoubtedly the most famous Slovene emigrant writer, sent to NUK, as early as in 1948, a part of his personal collection. The latter includes manuscripts and typed versions of his works, newspaper clippings of his own articles and of articles about him and his native-land, written by other authors, books and other material about his own life and that of other American Slovenes. The collection comprises over several thousand bibliographical units and is a valuable source for research into Adamič's life and work, as well as for a history of Slovene settlements in the United States and the development of the American working class. Particularly interesting are Adamič's letters (about 160 units) and his other correspondence (several hundred units).

Another well-known Slovene emigrant, whose work is included in NUK's manuscript collection almost in its entirety is Etbin Kristan. This has been made possible mainly

thanks to his wife, Frances Kristan, who still keeps sending everything of interest and importance that she finds among his possessions. In this way the Etbin Kristan collection has increased to several thousand units, including his literary works, letters and other correspondence items, articles, newspaper clippings, books, etc. Kristan, of course, came to the United States as a fully-formed Slovene poet, writer and playwright, so most of his works are written in the Slovene language. However, his works written in English are no less interesting. Everything sent by his widow is immediately registered and included in the collection which is thus being gradually increased and is already available for research purposes. In the private and public collections in the United States there are certainly still a lot of Kristan's works and letters, which should be included in the collection of the central Slovene library, so it is hoped that the present owners will provide NUK with the originals or at least copies of these works.

The legacies of Vatroslav Grill and Frank Česen, also kept at NUK, are important records of the economic life of American Slovenes. In addition to the above-mentioned works and documents of Slovene emigrants from various parts of the world. Unfortunately, however, a lot of material, some concerning very important Slovene emigrants, has not found its way to NUK yet. It is hoped that one of the most active Slovene emigrant authors, Ana Praček-Krasna, will entrust NUK with the preservation of her rich collection, too.

Collecting manuscripts and other material from our fellow-countrymen all over the world is not without difficulties. A lot of people have not heard of NUK and other institutions, or they cannot make up their minds as to which institution they should entrust their materials to. NUK collects, sorts out and preserves primary manuscript and photographic materials, newspapers, magazines and books written in the Slovene language, as well as all the above-mentioned types of materials written in other languages if the authors are of Slovene origin. Other institutions in Slovenia collect primarily documentary material, which does not directly concern literature and Slovene culture in general. Of course, no item of any historical value is ever rejected. In those countries where sizable Slo-

vene emigrant communities have existed for some time, there are active cultural and other Slovene societies which maintain rich archives concerning their work and membership. Often they cannot decide whether to send their archive and printed materials to NUK or other institutions in Slovenia. This is, of course, understandable, but, on the other hand, in the foreign environment and culture, such collections are often interesting and important only for groups and individuals, i. e. at the local level, whereas in Slovenia they would have greater national significance and a more permanent historical value. In such cases, it would be valuable for the Slovene nation as a whole if these societies would send at least microfilms or any other kinds of copies of their most interesting materials to the institutions in the old homeland.

Immediately after the war NUK possessed only a small, incomplete collection of emigrant newspapers and magazines. During this period it was difficult to obtain this type of material, but in 1963 NUK was entrusted with a large body of material dating from the first half of the 20th century, which had been collected by Slovene emigrants in the United States, in a big campaign organized by Slovenska Izselska Matica, with the support of the Progressive Slovene Women of America and a number of individual Slovene emigrants, who knew how important the presence of copies of emigrant's publications in the old homeland is.

This collection included a lot of very valuable material, even some unique, items, which even in the United States can no longer be obtained. However, the material arrived in poor condition, and it was impossible to use some of it even then. Out of the total number of 110 units, unfortunately 10 of the newspapers had to be removed from the collection available for use, since they were in such bad condition that if handled, they would be immediately ruined completely. Among the worst preserved were "Glas Naroda", "Glas svobode", "Proletarec", "Enakopravnost", and "The Cleveland Journal", (altogether about 20 volumes).

When, in 1980, the material was again submitted to expert analysis, Nada Majcen, the then head of the Department of Conservation and Restoration at the Archive of S.R.

Slovenia, sent NUK the following report: "The newspapers are badly affected by mould, are fragile and have turned yellow. The process of decay of the paper has considerably advanced, whereas the print is still in good condition. Any handling or turning of the pages, particularly if done by non-experts, could cause disintegration of the paper and thus irreparable damage".

The fact that these newspapers were in such bad condition would to some extent, be understandable even if they had not been exposed to damp in the places where they had been kept before they were sent to NUK, for the paper used for newspapers is always of the lowest quality and therefore does not last for a long time (similar difficulties are expected to arise soon in the case of newspapers published in Slovenia 50—100 years ago, even though they have been kept throughout in a suitable place). The above-mentioned material has been stored in a special place in the department of periodicals, but in order to prevent further damage it cannot, of course, be put at the disposal of those interested in it.

For several years NUK has been trying to restore this collection, but due to the lack of necessary funds, all efforts, so far, have been without success. In addition to financial problems, it must be mentioned that the usual technique for restoration of this kind of material, i.e. lamination (the covering of paper with a thin layer of plastic foil), is no longer recommended, since the laminated paper cannot "breathe" and is therefore subject to further decay. Thus, even if this extremely costly restoration procedure (the material includes a total of about 24,000 pages) were applied, there would be no guarantee of a long-lasting effect.

For this reason, consideration has recently been given to other restoration procedures, which would be less costly and more effective, and could be applied if the financial problems were suitably solved. There seem to be good indications that, with the help and understanding of the wider social community, the project can soon get under way. The best solution would be to transfer the contents of the newspapers onto microfiche, so that there would be no need to restore all the originals but only those items which

are unique and are therefore of special cultural value to the Slovene nation.

The whole collection has been carefully examined and registered at NUK, and everything that can be used has been stored in special depots, where it is at the disposal of all those interested in it. Many researchers have been surprised at the size and richness of this collection.

The best guide to the use of this collection is a bibliography compiled by Jože Bajc, entitled "Slovensko izseljensko časopisje 1891—1945", which includes 128 titles of Slovene newspapers and magazines published in Slovene communities all over the world, the greatest number of them, of course, having been published in the U.S.A. Out of these 128 units, 110 are kept at NUK, though, of course, quite a few are incomplete or are represented only by photocopies of individual numbers or front pages. In spite of being incomplete, however, these periodicals are an invaluable source for research into the history and life of Slovenes all over the world.

Another area to which NUK pays special attention concerns the collecting of all Slovene periodicals and books which are currently published in Slovene communities all over the world. Unfortunately, not all of this material is available, although NUK tries to obtain, by purchase and exchange, as much of it as possible. On this occasion, NUK would like to thank all Slovene emigrants' organizations and societies, as well as individuals, for their help in these endeavours and, at the same time, would appeal to others, especially those of the younger generation, who still feel close to the native country of their ancestors, to take part in this cooperation. In addition to periodicals and books, various items of information on publishing activities in individual communities, lists of publications, society and school papers, and other printed materials are of great value to NUK. Although the territory occupied by Slovenia appears so small on a map of Europe, the Slovene nation is much bigger on the map of the world. Slovenes are scattered all over the world, and are rightly proud of the fact that wherever they live they always leave behind the written and printed word. This is incontestable proof

that Slovenes are a cultured nation, which asserts itself, in addition to many other ways, by carefully col-

lecting and preserving its written cultural heritage, too.

Mihael Glavan
Jelka Gazvoda

A Slovene Caught in the Green Jungle

That life can be one big adventure, full of mortal dangers and risks, one can be quickly convinced if one talks to Pavel Šimac, the apparently calm and thoughtful author of the book *"On the wild rivers of Bolivia"*. Pavel Šimac, a "Primorec", from Breginj, who still, even today, has not conquered his youthful lust for adventure, which drove him via Italy to Chile, and over the Andes to Bolivia, where he settled down and raised a family.

The main attraction of this book lies in the daring and bravery of his "heroes", hunters, explorers or travellers who are engaged in a fight for life in the jungle: with alligators, tigers, and giant snakes, which can be up to 12 metres long and can eat a calf or a child whole. His tales of seekers for gold, who dream of finding unheard-of riches, but return with the yellow fever to the land of the civilized, are excellent reading. At the same time there are stories about the ordinary people of Bolivia, for whom the author has always had an open heart and palm.

Pavel Šimac is not a professional writer, but he is a great lover of nature and animals, and of the jungle which grasps him in its frightfulness and with which he fights as man to man. He appears in the book as a timber chargehand, a hunter, a trader, and as a doctor, who eases terrible poverty and illness, as a medical technician. His kindly attitude, as well as his knowledge of the customs and language of the country have made it possible for him to find his way through all the strata of the population, to get to know the people from the bottom of their souls, to identify himself with the people and to find, among them, an exotically beautiful wife, who had Indian blood in her veins, although otherwise she was Swiss in origin.

"I have been living at Riberalta in Bolivia since 1956. Before that I was in Santa Cruz, La Paz, and

Trinidad. It's been a long road, and I have described it in my book which has been published by the 'Borec' publishing-house of Ljubljana. As a seventeen-year-old boy I used to dream of America, Australia and Canada. But chance took me to the Green Continent. I was first given real shelter in Bolivia by Mate Martinić, a Croat, and then I joined an American gold-mining enterprise. I helped to build an airport at Teoponto, I travelled a total of 1200 kilometres along the River Madidi, practically in the jaws of crocodiles and other dangerous animals, looking for mahogany and cedarwood, and making contact with the Indian tribes. Before us, the aboriginal Indians had attacked a group of explorers, who had broken into their territory in the name of the Shell Company: three wounded, one dead, was the result. Those who had accompanied us on the trip left me in fear for my life. As a representative of the firm 'Bolital', whose owner is Giovanni Giordano of Riberalta, I rafted timber on the River Beni, saving valuable wood from the wild waves caused by monsoon storms. And that's how I always set off on my journeys."

"Everything is up to you. You take your boat, fuel, medicine, food and water and two guns: a 44-calibre, 12-shot Winchester, and a 38-calibre Colt pistol, a machete and a small-bore gun, with plenty of ammunition. It was in 1983 that four of us went up the River Madidi, a tributary of the River Beni, in order to investigate its banks, to find valuable timber and one other secret, about which you will be able to find out in my next book. We travelled a total of 1300 kilometres up the river, as far as we could, almost to its source. This year we are going up the same river for the third time. I shall take with me video cassettes and take pictures of us hunting tigers, crocodiles and the bloodthirsty piranha fish, which

turn you into a skeleton in a few moments if they catch you bathing. We shall also take pictures of wild men, Indians who have not yet come into contact with civilization, as well as all the indescribable, magical beauty and wildness of the jungle ("selva").

MEDICAL TECHNICIAN,
TRADER, HUNTER AND
FORESTER

My present profession is that of a forester, although I almost completed my training as a doctor. I raft logs along the Rivers Beni in Madidi to the saw-mills. We cut down huge trees next to the river-banks, and during the rainy season, when the waters rise, we get the timber down to Riberalta. We tie logs together into rafts, which are about 80—100 metres long, each raft consisting of up to 100 logs (each tree provides several logs). We steer these rafts down the rivers, and accompany them with boats. There are two or three oarsmen on each raft, whose job it is to keep the raft in the middle of the river. On the raft we are always in mortal danger, since we often hit rocks, hidden tree-stumps, branches, etc. and then the raft is damaged or broken up. Many huge anaconda snakes lurk in the waters of the rivers, too. The local people call them 'sicury'. In the book you'll find a description of how, in the middle of the night, an anaconda snatched a dog from a raft and swallowed it whole. If a child had been on board, it would have suffered the same fate."

"And what is the fate of hunters if they get lost in the jungle and fall into the hands of the original inhabitants of the jungle?"

"They are kept as prisoners and fed, until the chiefs decide what to do with them. Sometimes they adopt them, give them girls and let them live with the tribe. Few white men have succeeded in escaping from the jungle ('selva'). Usually handsome, white mestizos are born from these relationships. The children usually marry local girls and often forget about the attractions of civilization".

"The description of your struggle for the gifts of the jungle, when you had a conflict with a German timber company, looking, like you, for valuable mahogany in the jungle, is an interesting one".

"We won that battle, with the

help of the authorities. The Germans even invited me to work for them, but I rejected their offer since I was already working for my employer in Riberalta”.

“You tried your hand at cattle breeding on the Bolivian pampas. And at gold-mining, too, several times?”

“My wife Hilda always wanted to have animals and their trusting nearness. Reality was more cruel. We bought a farm called ‘Pampa Brava’ and saved it from desolation. However, the tigers, thieves and various diseases decimated our herd. It was then that I wrote: “The efforts of ten years, the streams of sweat, the nights spent awake in the jungle, the dangers on the rivers and in the lagoons, all was in vain. Again I felt poverty threatening me’. Nevertheless I did not give up hope but conquered my feelings of wavering and despair”.

“Why did you decide to write this book?”

“It was in 1981 that the Yugoslav ambassador from La Paz, Aleksander De Majo, visited Riberalta, and tried to find out if anybody was writing about Bolivia. He took part of the manuscript with him, and sent it to Slovenska izseljenska matica. The writer, Ivo Zorman, prepared the text for publication by the ‘Borec’ publishing-house of Ljubljana, for which I am very grateful. The book is dedicated to my wife and is a present to my two children, Diana and Pavla, who are here, with me, on a visit to my old homeland”.

“In your book, you keep mentioning your friend Jože Leban”.

“Yes, he means a lot to me. Our families are closely connected. It was Jože Leban, my fellow-countryman from Stanovišče above Breginj, the Columbian Lopez Hernando and I who founded the firm ‘Oasis Limitada’. Our firm is concerned with stock-breeding, and we also own two cinemas. We share the good and the bad. We’ve agreed that if any one of us should die, the other two will provide for his family. Jože has a Japanese wife, and has three children, two boys, Marko and Hose, and a girl called Katjuša”.

Diana, a really beautiful girl, smiles and tells us that her father is absent a bit too much, always on the rivers. She is twenty years old and is studying psychology. About her father she says, roguishly: “Something has kept driving him into

adventures and risks, ever since he was a child. He likes a dangerous challenge, because then he has the opportunity to be a hero!”

Diana is used to the wild rivers, too. She was only 20 days old when she first travelled with him. Her sister, 11-year-old Pavla is no less brave.

It is just their mother whom they miss. A cruel accident tore her away from the happy family: the bus she

was travelling in crashed into a river, and she sacrificed her life to save Pavla’s, by holding her above her head in the sinking vehicle.

Pavle Šimac is now writing his second book, whereas the first one is being reprinted. Genuineness and a feeling for adventures truly experienced in the Bolivian jungle pervade these sentences written in Slovene”.

Ivan Cimerman

A History of Slovene Culture

»Slovenes remain minority on linguistic level«

by Dr. William Derbyshire

Let us step into history for a moment. As recently as 1500 years ago the Slavs lived in an area which is thought by many to coincide with modern-day southern Russia. In other words, the original homeland for all of the Slavic peoples was to the east. They then spoke a more or less common language and had an identity now distinct from the other Indo-European nationalities. Some centuries after the birth of Christ there were major disruptions in the Slavic homeland. Many factors played a role in the dispersal of the Slavs. These include population explosion, internal feuds, as well as external invasions by nomadic tribes.

The Slavs moved north and west, some penetrating as far as the Elbe River in Germany. What is known today as Central Europe was settled by Poles, Czechs and Slovaks. The Balkan peninsula became the fighting ground for centuries of South Slavs, Greeks, Albanians, Turks and Italians. The Slovenes moved into the Alpine areas and those areas which today are viewed as the northwest corner of Yugoslavia. They populated areas which were often remote and not always in contact with one another. The result of this was that the Slovene peoples developed only late in their history an identifiable cultural center, i.e., Ljubljana. Until that time, there had been several regional centers for Slovene culture, and in the worst case for some of the peoples, none at all. They became subject to

outside political forces. As the Slovenes continued their migrations, and as other European nations expanded, the Slovenes found themselves living in close contact with, or subjugated by, German speakers in the Alpine areas, Hungarians to the northeast, Italians to the south and Croats to the east. All of these pressures acted against the formation of a single unified Slovene nation. This was made worse by the emergence of what came to be known as the Austro-Hungarian Empire in the 19th century. In those places where Slovenes did not constitute the majority population there was considerable pressure to wipe out their language altogether by forbidding its use. The language, of course, survived, but sometimes at the price of being heavily influenced by the peoples with whom they were in daily contact. During the 19th century there arose among the South Slavs a movement to create a uniform language for the entire region. One of the principles of that abortive attempt would have been to eradicate the Slovene language once and for all in place of a so-called “Illyrian language.” Had that movement succeeded, the Illyrian language would probably have been more or less modern Serbo-Croatian with a few concessions made to Slovene and perhaps to Bulgarian. The bottom line is that there would have been no modern Macedonian or Slovene and perhaps no Bulgarian. In the 20th century, a series of political events culminating in World Wars I and II, and finally the rise to

power by Tito, gave birth to a nation which included the Republic of Slovenia.

At the linguistic level, the Slovenes remain a minority within a larger political unit with constant pressures from Serbo-Croatian. A number of leading Slovene linguists have expressed alarm at the invasion of words from Serbo-Croatian into Slovene and view that fact as a threat as great as the situation which had existed for centuries with influence from non-Slavic languages on Slovene.

Slovene history is riddled with complications, compromises and unhappy turns of events. From a linguist's point of view, it is no surprise that the cultural center of the Slovene peoples emerged as Ljubljana. It is not uncommon that geographic and economic crossroads develop as linguistic centres in the histories of many nations. We recall here Paris or Moscow. However, because of their diverse histories, the various Slovene peoples spoke,

and continue to speak, in different dialects. Some of those are significantly different from the language that is taught today in universities in Slovenia and abroad. Modern Slovene in fact evolved as a mixture of more than one dialect, because of the literary traditions which had sprung up in more than one locale. So even today, on the streets of Ljubljana, what one hears is not quite the same as what one is taught from the textbooks. Contemporary Standard Slovene, the linguistic term now used, does not coincide with any single one of the living dialects. How many dialects are there? By strict count most linguists accept the number 46. At a broader level we may take note of seven major dialect bases. They are: Carninthia, which you know as Korosko, coastal or Primorsko, Rovte, an area between the coastal and Upper Carniola, or Gorenjsko, Lower Carniola, or Dolenjsko; Styria or Stajersko, and the Pannonian region of Hungary.

cionales. El valor de la inversión total asciende a 35 millones de dólares.

Aunque se trata de grandes inversiones, puede ya decirse que se han justificado. Por ejemplo, se estima, según evaluaciones del mercado mundial, que esa mina de uranio le ahorrará al país anualmente unos 5 millones de dólares que si no tendrían que importarse en combustible para la central de Krško. Hay además posibilidades de exportación porque las prospecciones indican que en estas minas hay mineral para 22 años, contando con tres centrales nucleares como la de Krško. Además se han hecho otras once perforaciones con resultados positivos. Por ello, el porvenir de estas minas se anuncia radiante.

Pero el futuro depende también de los obreros. Se ha previsto que en las minas y los talleres de elaboración trabajen unas 400 personas cuando empiece la producción a toda marcha. Por ahora sólo hay 370.

Dicen que la gente le tiene miedo al uranio, mejor dicho a sus radiaciones. El director de la mina, Dušan Pensa, nos asegura que el único peligro procede del gas radioactivo radón. Este gas se desarrolla a través del fuerte sistema de ventilación. Todos los indicadores de hasta la fecha han mostrado que su concentración queda bastante por debajo del punto crítico. Además, en la mina se han llevado a cabo todas las medidas de protección previstas para galerías no-metálicas y fábricas químicas, con un gran margen de seguridad sobre los máximos previstos. Por ejemplo, el Instituto Jožef Štefan ha desarrollado una tecnología de ciclo cerrado para las aguas residuales, única en el mundo y que permite la purificación total de éstas, sin peligro contaminador.

Para la ganga hidrometalúrgica que queda tras la elaboración se ha montado un tanque de sedimentación, en un paraje que garantiza una seguridad máxima. El único problema es, por ahora, las aguas subterráneas que van a parar al río *Brevovščica*, aunque todas las medidas indican que la radioactividad de estas aguas no pasa del nivel del agua potable normal. En conclusión, la mina de uranio de Žirovski Vrh es una de las más limpias y seguras del mundo en lo que respecta a la salvaguarda del medio ambiente.

página en español

Uranio Para Krško

Ha comenzado la producción experimental del llamado «pastel amarillo» de uranio en las minas de Žirovski Vrh, cerca de Škofja Loka (República yugoslava de Eslovenia). Los optimistas tuvieron razón en sus previsiones. Hasta 1984 se han obtenido veinte toneladas de concentrado llamado por su color «pastel amarillo». El concentrado sigue viaje al extranjero para su enriquecimiento y regresa transformado en combustible para la central nuclear de Krško. Anualmente pueden obtenerse de la cantera de 2 km de longitud unas 160.000 toneladas de mineral, de las que tras su elaboración se consiguen 120 toneladas de concentrado de uranio y, más tarde, unas 16,6 toneladas de combustible para la central nuclear. Los equipos de la mina y los talleres de elaboración son de

excelente tecnología proyectada por la firma estadounidense *Flour Mining And Metals* de San Mateo, con fuerte participación del instituto Jožef Štefan de Ljubljana. En la planificación de las investigaciones y la tecnología minera colaboraron: Rudis, el Instituto Minero de Ljubljana, el Instituto Geológico de Ljubljana, el Instituto de Minería de Belgrado y los especialistas de la mina.

En los talleres de elaboración se ha instalado un 60 por ciento de equipos nacionales, de los que el socio norteamericano se ha expresado muy bien. Desgraciadamente no ocurre lo mismo con los equipos de minas, importados en un 70 por ciento. Pero se han emprendido los primeros pasos para que parte de los equipos de transporte se obtengan en el futuro de productores na-

1
Pomlad v Lendavskih goricah

2
Ob čebelnjaku

3
Zidanica v Lendavskih goricah

4
Makovo pólje v Gomilicah v Prekmurju

5
Dekleta v prekmurskih nošah

5

Vabljivi svet Velike planine (1660 m) in njene arhitekture

Slovensko ljudsko arhitekturno izročilo

Dolga in pretresljiva je zgodovina planine in težko bi jo bilo napisati. Zaznamovana z boji za posestne meje, ožigosana s požigi pastirskih naselij, obtežena s spomini na Turke in obogatena z redkimi arheološkimi najdbami, ki postavljajo začetke gorske paše v prazgodovinsko davnino, je planina stoletja vztrajala pri individualni obliki planšarenja, ko vsak gospodar skrbi za svojo živino, pase pa jo na skupnem pašniku. O dolgi pašni tradiciji na Veliki planini naj bi pričali dve naključni najdbi bronastih sekir. Eno so izkopali delavci za Maklenovcem nad Malo Vačico (Tiha dolina), drugo je našla pastirica na Gojški planini. Na davno obljudenost Velike planine spominjajo tudi najdbe v Douji griči, kjer so arheologi ob vходу v zijalko izkopali ostanke glinastih posod, za katere ne vemo, ali so iz prazgodovine ali iz srednjega veka.

Vabljiv je svet Velike planine; ne samo kot pašnik, pač pa tudi kot kraj, kjer se srečujeta stvarni in domišljjski svet pastirjev, kot povedo na primer povedke o mitičnih »divjih možeh«, o katerih lahko ugibamo ali so sad domišljije ali daven spomin na staroselske pastirje? Če pa bi smeli pri teh povedkah še pomisliti na realnost izročila, nas druge zgodbe pastirjev popeljejo v »resnični« svet domišljije, kjer srečujemo »skrate«, podobne ptičkom, »hubodnega duha«, ki nagaja pastirjem, »čarovnice«, ki molzejo mleko po vrvi, »bele deklice«, ki se skrivajo v pečevju. Najsi zvene povedke še tako neresnične, skrivajo v sebi tudi sporočilo resničnega, saj je kraj dogajanj vedno stvaren, pastirjem dobro znan. Ves ta svet je okvir, kjer je nastajala in se ohranjala pastirjeva duhovna in tvarna kultura, tam ima posebno mesto tudi arhitektura, zrasla iz potreb in zahtev planšarskega življenja.

Malo je tako častitljivih prič kultiviranja velikoplaninskega sveta, kakor je planšarska kočica – »bajta«. Njena značilnost je ovalni tloris, tako da kočica na zunaj ne kaže, da skriva v notranjosti izbo, okrog in okrog obdano z lopo. Stavba ni samo skladno oblikovana, ampak ima tudi smiselno razporejene prostore: v sredi za pastirja, da

tam živi, okrog njegove izbe pa je prostor za živino. Nenavadno oblikovana stavba že dolgo vznemirja obiskovalce z vprašanjem, odkod njena nevsakdanja ovalna oblika? Če bi jo narekovala zemljepisne razmere, kakor mislijo nekateri, potem bi srečevali podobne kočice verjetno tudi drugod na slovenskih planinah, a vendar ni tako. Sprejemljiva in vabljiva se mi zdi misel, da je bajta zato takšna, ker izvira še iz staroselske stavbne tradicije. Ta se je lahko obdržala na tleh Velike planine predvsem zato, ker je ohranila naselbinsko kontinuiteto od prazgodovine do današnjih dni. Ko gledamo kočice, zremo pravzaprav podoben stavb izpred več stoletij. Bolj z intuicijo kot z raziskovalno vneto je to misel zapisala F.S. Copeland, po rodu iz Škotske, velika ljubiteljica slovenskega gorskega sveta, ki je dolgo živela med Slovenci. Leta 1940 je v *The Alpine Journal* z navdušenjem opisala lepote Velike planine in začutila njen starosvetni nadih, zato je tudi predstavila planino kot izgubljen svet, »Lost World«. O kočah s te planine je razmišljala: »I have long wondered whether the principle of construction is not the same than of dwellings originally reared upon the prehistoric hut circles of Scotland«.

Čeprav Copelandova te svoje misli ni globlje utemeljevala, jo je vredno

omeniti, saj je med prvimi opozorila na mogoč davni izvir stavbne tradicije na Veliki planini. Poznejše raziskave velikoplaninske arhitekture so njeno misel poglobile in opozorile, da bajte »po tlorisu, kot s šotorasto streho spominjajo na arheološke, še predrimske dni« (E. Cevc). Sam sem poskusil zarisati hipotetični razvoj kočice, ki naj bi potekal iz prvotne okrogle stavbe s stebrom v sredi in ovalne kočice z dvema stebroma v notranjosti do današnje oblike s pravokotno pastirjevo izbo sredi ovala. Seveda pa bo velikoplaninski stan razkril svoje skrivnosti šele, ko jih bodo dopolnila spoznanja arheologov, saj so bila za opisani stavbni razvoj potrebna stoletja in tisočletja.

Čas pa seveda ni ustavil razvoja te stavbe niti v današnjih dneh. Po zadnji vojski smo pričeli razkroju, ki se je začel že pred prvo svetovno vojno in obeta v prihodnjih desetletjih dokončati pot te arhitekture, podvržene latentnim zakonom razvoja, ki sledijo oblikovnemu zapovrstju: krog – oval – kvadrat. Ko hodimo dandanes po »Velikem stanu« in se ustavljamo ob lesenih pastirskih kočah, odkrivamo bogastvo njihovih oblik: ob ovalnih kočah stoje apsidalne in zraven njih pravokotne, vendar vse z značilno razvrstitvijo prostorov: v sredi kočice je izba, okrog nje ovalna ali pravokotna

V notranjosti stanu

lopa. Kaj spodbuja pastirje, da opuščajo gradnjo po podedovanem izročilu, ne vemo zagotovo. Zahteve turistov, ki imajo pozimi kočje v najemu in želijo imeti čim več svetlobe v koči in zato odstranijo del lope in naredijo okna v izbi? Morda želja, da bi kočje hitreje in lažje zgradili, saj za ovalno kočjo potrebujejo več časa, kot za bajto pravokotne oblike? Morda vpliva na razkroj tradicije še kaj drugega, kar raziskovalčeva vnema še ni odkrila? Še vedno pa kažejo stavbe na Veliki, Mali in Gojški planini mnogo skupnih črt: skoraj vse so podobno velike, vse lesene, imajo enake naklone streh in leseno škodlasto kritino, okrog bajt pa podobne lesene ali kamnite ograje. Dokler bojo na teh planinah še varovali vsaj te skupne prvine, bojo ostala pastirska naselja še vedno privlačna tudi za obiskovalce, ker jih planina bogati z mnogimi doživetji v izjemno lepem naravnem okolju, ob arhitekturi, ki še ima dušo, mero in lepoto.

Malokatera planina na Slovenskem privablja v vseh letnih časih toliko obiskovalcev kot Velika planina (1660 m) nad Kamnikom. Dostopna je z nihajno žičnico, lahko pa pridemo do njenih trat tudi po dobrih planinskih poteh iz Stahovice pa tudi iz dolin Kamniške Bistrice, Črne in Podvolovljeka ali po transverzali čez Presedljaj, Konja in Dol.

Pozimi privlači s slikovitimi smučarskimi tereni, poleti vabi z domačnostjo planšarskega življenja in lepotami krajine: s smrekami poraslimi vrhovi Bukovca, z otožno lepoto Tihe doline, s prepadnimi stenami Poljanskega roba, z osamljenimi macesni okrog Konjiščice, povsod pa s prelepo panoramo snežnikov.

Značilne velikoplaninske bajte

Kdor bi hotel prodrati do vseh njenih lepot, bi jo moral spoznavati v vseh letnih časih. Najmikavnejša je spomladi in poleti. Ko se konec maja začno topiti še zadnje zaplate snega in se pokažejo v travi živobarvne zvončice, jegličiči, zlatice in druge cvetice, zaživi v barvnih kontrastih. Temno zelene travnatih pobočij je v tem času najlepše; silhueta planine se ne zarisuje na nebu nikoli bolj izrazito kot spomladi, ko so vršaci še pokriti s snegom.

Julija je podoba drugačna. Gore zastira meglena tančica, zrak trepetava od vročine, pašniki dehtijo po ruševju in cvetju. Živina poležava pod lopami ali v senci redkih smrek. Sunkovito potr-

kavanje kravjih zvoncev trga za trenutek gorsko tihoto, kratki klici pastirjev poživljajo ubranost planinskega naselja. V kočah hitijo »planinke« s planšarskimi opravili – takšna je planina v razcvetu poletja, ovenčana s čarom večstoletnega pastirskega izročila. Planšarska tradicija je ohranila na tej planini vidne sledove, a zgodovina planine je bolj zasajena v srcih pastirjev, kakor popisana v knjigah. Kot toliko drugih planin na Slovenskem so tudi Veliko planino stoletja upravljali graščaki, ljudsko izročilo pa vztraja, da so bili lastniki že od nekdaj kmetje. Pravice do nje so si pridobili s trudom in znojem in si je ne pustijo vzeti, naj se zasuka kakorkoli.

n.sol.o., Ljubljana
61000 Ljubljana, Titova 38
tel.: 061/314-466
telex: 31493 yu sct

DEJAVNOSTI DELOVNE ORGANIZACIJE

- vse vrste nizkih in visokih gradenj
- avtoceste, mostovi, predori, letališča
- industrijski, poslovni, stanovanjski, turistični kompleksi z infrastrukturo
- urejanje agrokomplesov in gradnja kmetijskih zmogljivosti
- stroji in oprema za kamnolome, gramoznice in asfaltne baze
- kmetijska mehanizacija
- projekti in inženiring za vso navedeno dejavnost doma in v tujini.

Vse informacije:
TOZD INŽENIRING, 61000 Ljubljana, Cesta VII. korpusa 1
tel.: (061) 329-441, telex: 31493 yu sct

Prapor in barve Karantanije

Ko se sredi 12. stol. pojavijo na viteških ščitih prvi grbi, so bili prapori že davno znani. Že na starem Vzhodu so predstavljali bojne, zmagovalne in tudi oblastvene znake. V rimskem času so se razširili tudi na Zahodu in se ohranili tudi v srednji vek. V cerkvenem življenju pridejo prapori v veljavo približno v 10. stol. Od cesarja Henrika II. (+ 1024) dalje pa je dokazano tudi, da so podeljevali fevde z izročitvijo prapora.

Prapor je torej znamenje knežje, dejansko državne oblasti, zakaj srednjeveškega Svetega Rimskega cesarstva, ki je tedaj povezovalo zahodno Evropo, nastalo s Karlom Velikim (800), si ne smemo predstavljati kot enotne, centralistične države. Bilo je dejansko sodržavje, v katerem so prvotne narodne kneževine ohranjale svojo suverenost.

V okviru tega cesarstva je tudi srednjeveška Karantanija delila usodo Zahodne Evrope. Tudi potem, ko je zaradi pridružitve uporju Ljudevita Slavonskega proti Frankom (820) izgubila domačega kneza. Toda ohranila je povsem svojo strukturo slovenske vojvodine in svoje domače pravo. Po tem pravu je moralo ljudstvo v obredu ustoličenja potrditi novega vojvodo. Zgodilo pa se je, da so ga tudi zavrnil, npr. Kunona (1058), ki mu karantanska vojska ni dovolila vstopa v deželo, tako da je moral sramotno oditi.

Karantansko plemstvo je bilo s sorodstvenimi vezmi že zgodaj povezano s samim vrhom cesarstva. Tako je npr. nezakonski sin vzhodnofrankovskega kralja Karlmana ter karantanske matere Luiswinde, po imenu Arnulf Koroški, postal karantanski vojvoda, zatem vzhodnofrankovski kralj in končeno tudi cesar (896–99). Vovbrški grofje pa so izhajali npr. iz zakona hčere kneginje Heme. Takšen rod pa je bil v deželi domač, ker so Karantanci priznavali tudi ženino pravo. Za razliko od frankovskega prava je v Karantaniji lahko tudi žena dedovala, nasledovala in imela posest. Tudi kasnejše vojvodske rodbine, kakor Eppensteini ali Spannheimi, ter druge so bile zato domače in ne tuje. Zato v teh primerih ne gre za kako »nemško« plemstvo, kakor rade navajajo zgodovinske knjige ali kakšen nemški jarem.

Ko se torej pojavijo grbi, in še pred njimi prapori v deželah Karantanije, takšni bojni znaki in oblastvena znamenja nikakor ne pripadajo neki tuji zasedbeni sili, temveč so znamenja do-

mače dežele in njene družbene ureditve. Grb Karantanije se prvič pojavi na pečatu Otokarja III. Traungau, mejnega grofa v Karantanski krajini. V tem času državnopravna sestava Karantanije še vedno tudi formalno obstaja. Osrednja karantanska vojvodina Koroška, s Karantansko krajino (kasnejša Štajerska) ter Kranjsko krajino (kasnejša Kranjska). Leta 1163 je panter ugotovljen tka 1163 je panter ugotovljen tudi na pečatu koroškega vojvode Hermana. Panter je s tem tudi pravnozgodovinski grb Karantanije.

Pečati prikazujejo vladarja t.j. vojvodo ali mejnega grofa na konju, v viteški opremi, ki drži v eni roki ščit s podobo panterja, v drugi pa drog, na katerem plapola bojni prapor (gonfalon).

Kakšne so bile barve grba in prapora, nam seveda iz samih pečatov ni razvidno. V naslednjih letih pa (okoli 1210), ko je Karantanska krajina že postala samostojna vojvodina z imenom Štajerska, nam Wolfram von Eschenbach v svojem delu »Parzival« opiše štajerski grb: sobolov panter na hermelinovem ščitu. Kakih 50 let pozneje nam Pleier v svojem »Garel ze dem Bluomental« opiše tudi barve prapora: bel prapor s črnim panterjem. – Sobolovo krzno je tedaj v grboslovju označevalo črno barvo, hermelin pa je že od vsega začetka znak knezov in vladarske suverenosti. Kasneje ga na grbu zamenja srebrna (bela) barva.

Koroška in Štajerska, kot karantanski vojvodini, sta imeli sprva iste barve, pa četudi sta bili pod različnimi vladarji, Koroška pod Spanheimi, Štajerska pod Babenbergi, ki so bili že od poprej vojvode tudi v Avstriji. Okoli 1246 pa je prišlo med obema vojvodinama do nesoglasja zaradi grba, in tedaj je barve zamenjala v svojem Štajerska, ker je imela do črnega panterja starejšo pravico Koroška. Štajerska si je privzela belega panterja na zelenem ščitu in ga ohranila vse do danes.

Grbi na ščitih so ob koncu 12. stol. postali tako številni, da se izmed njih že ni več razločil prvotni bojni znak dežele, katerega so poprej nosili na drogu v plastični obliki. Vsak zemljiški gospodar je namreč imel svoj grb na ščitu. Vladarji so imeli že več grbov, ker so posedovali lahko tudi več dežel. Zato se zgodi ob tem času nekaj novega. Stari bojni znak oz. zatem deželni grb se pojavi na praporu. Prapor z bojnim znakom oz. grbom predstavlja zgodovinsko izročilo dežele, njen boj-

ni poziv, njeno zgodovinsko suverenost.

V karantanskih deželah obstaja samo en prapor, kakor ga lahko ugotovimo z bojnim znakom že 1205 na pečatu štajerskega vojvode Leopolda III.

Fig. 65.

Nadvojvoda Ernest Železni na pečatu iz leta 1418. V desnici drži drog s panterjevim praporjem. Grbi predstavljajo dežele, kakor jih označuje napis.

Slavnega. Prapor oz. gonfalon z dvema repoma, ki sta zatem še stoletja značilna za bojne zastave, ima dve polovici, belo in črno, na beli je panter. Že na pečatu istega vojvode iz leta 1214 pa se ta gonfalon nahaja v izvedbi še danes moderne zastave: črno-bela-črna, na beli panter. Barve, dasi iz samega pečata niso razvidne, ne morejo biti drugačne, kakor nam jih sporočajo viri, kakor je že omenjeno, Wolfram von Eschenbach ter Pleier.

Avstrijsko zgodovinsko pismo, še bolj pa grboslovje, ki je to področje dokaj nadrobno raziskalo, označuje bodisi črnega panterja kakor tudi prapore preprosto za štajerske in se s tem izogibe priznanju, da gre v resnici za karantanske znake. Slovensko zgodovinsko pismo pa postavlja začetke slovenskih narodnih znakov šele v sredo prejšnjega stoletja na temelje barv vojvodine Kranjske, ki je bila v prejšnjem stoletju središče slovenskega narodnega prebujanja. Obenem pa so t. i. kranjske barve istovetne z večino barv na praporih slovanskih narodov, kar je tedaj povsem ustrezalo prebujeni ideji

velikega slovanstva. Ta ideja je tedaj zadostovala in slovenske zgodovinsko-politične zgodovine se ni posebej raziskovalo. Tako je ostalo vse do danes. O nekdanji Karantaniji naj ne bi ostalo več niti sledu, pa četudi je koroško ustoličevanje pričalo, da njeno zgodovinsko pravo še vedno živi. In raziskava pečatov nam to prav tako potrjuje. Še več! Za koroškimi Spanheimi ter avstrijsko-štajerskimi Babenbergi je po karantanskih deželah zavladal če-

Habsburški vojvode bi torej na zgodovinskem temelju Avstrije imeli le bavarski prapor (takrat orla), kakor je bil prvi znak avstrijske vojvodine. Na bavarskem zgodovinskem pravu oz. izročilu pa ne bi mogli utemeljevati samostojnosti svojih dežel v Vzhodnih Alpah, zato so ga utemeljevali na karantanskem (štajerskem). Na vseh pečatih, dokler so Habsburžani vojvode oz. nadvojvode, imajo na pečatih sam prapor s panterjem, vse do 1440, ko je Friderik V. izvoljen za cesarja Friderika III. Prapor s panterjem je izpričan še na njegovem pečatu, kakor tudi na pečatu njegovega očeta Ernesta Železnega (1418). Za barve tega prapora bi bila potrebna še nadaljna raziskava, ali so štajerske (bel panter na zelenem) ali pa še stare karantanske (črn panter na belem).

Poseben pomen ima v vrsti teh pečatov s panterjem čudoviti novčni pečat, ki ga je dal izgotoviti vojvoda Rudolf IV. Ustanovnik (1359). Na prvi strani je upodobljen sam vojvoda na konju s panterjevim praporom. Na drugi strani pa izraža pečat pravice iz listine Privilegium maius.

S to ponarejeno listino je ta vojvoda hotel uveljaviti za vojvodino Avstrijo (brez Štajerske, Koroške . . .) posebne pravice, ki naj bi ji bile podeljene ob povzdigu v vojvodino z odlokom cesarja Friderika I. (1156). Med temi pravica, da prejme avstrijski vojvoda svoj fevd na konju in ne kleče; pravica, da je lovski nadmojster cesarstva; pravica do naslova nadvojvoda . . . S tem bi vojvodino Avstrijo in njene vladarje Habsburžane izenačili s volilnimi knezi. Listina Privilegium maius pa tedaj ni našla priznanja. Pač pa ga je kmalu potem, ko so Habsburžani postali cesarji (1453).

Toda to so bile dejansko stare pravice Karantanije oz. njene neposredne naslednice Koroške. Habsburžani so torej na karantanskem zgodovinskem pravu, ki so ga s ponaredbo listine prenesli na Avstrijo, utemeljili državnost svojih Dednih dežel v Vzhodnih Alpah.

Omenjene pravice Koroške oz. karantanskega zgodovinskega prava sicer niso jasno zabeležene v virih, toda omenjene so na toliko mestih v raznih listinah, da jih res ni mogoče oporekati. Celo Habsburžani so torej svojo posest v Vzhodnih Alpah utemeljili na izročilu stare slovenske Karantanije. In Slovencev že zato ni mogoče označevati za »nezgodovinski« narod.

Seveda nas še posebej zanima, kaj lahko pomenita obe barvi, bela in črna, značilni za Karantanijo v 12. stol., četudi sta zgodovinsko ugotovljeni še-

le okoli 1210. Dejansko prevladuje v omenjenem stoletju še povsem srednjeveška krščanska mistika, v kateri pomeni tedaj črna barva spokornost, bela pa prazničnost. Črno-bela barvna sestava naj bi pomenila nekako praznično odrešenje, ki ga dosežemo s spokornostjo.

Zato ta sestava prevladuje pri cerkvenih redovih, križarskih redovih itd. Najdemo jo v prvem češkem kraljevskem grbu, t. i. grbu sv. Venceslava (črni orel na belem), v grbu švabskih Štaufovcev (črni orel), v osebnem grbu patriarha v Ogleju (bel patriarhov križ na črnem) itd. Po Furlaniji se kaže v grbih tistih rodbin, ki jim je prve fevde izročil patriarh (Collalto, Colloredo . . .), mesto Videm, ki je bilo že spočetka patriarhov grad itd. V karantanskih deželah jo imajo prvotne plemiške rodbine, predvsem Ostroviški (Osterwitz), Bekštanj (Finkenstein), Jabornegg, Hodiški (Keutschach), idr. Nekateri znaki na teh grbih so posebnosti, kakor npr. bela repa na črnem (Hodiški), bel škarnik na črnem (Ostroviški).

Ima jo v grbu tudi znamenita štajerska rodbina Liechtenstein (dve v desno nagnjeni črni preči na belem). Ohranjen nam je tudi grb znanega trubadurja Ulrika Liechtensteina (ok. 1200–1275), ki ga je koroški vojvoda Bernard Spannheim leta 1227 pričakal pri Vratih ob vstopu na Koroško na čelu zbranih koroških vitezov, ki so zagrmeli v pozdrav: »Buge waz primi Galva venus!«

Zanima nas končno še, zakaj je prapor s panterjem na pečatih štajerskih in ne obenem tudi na pečatih koroških vojvod? Zlasti še ker je bila Koroška prvotna karantanska vojvodina?

Odgovor na to vprašanje je dokaj preprost. Prapori izhajajo iz bojnih znakov, ki so bili prvotno na drogu v plastični obliki. Takšen znak pa je pomenil bojni sklic, ki je moral priti le z enega mesta. Za tem znakom se je potem zbrala celotna vojska neke vojvodine in njenih krajin.

Ker je bila Karantanska krajina ravno na meji nasproti nemirni Ogrski, ki je s pohodi ogrožala vzhodne pokrajine cesarstva, je prav njen mejni grof imel očitno tudi oblast bojnega poziva za vse karantanske dežele. In v duhu tega poziva se potem, ko pridejo ob koncu 12. stol. plastični bojni znaki povsem iz rabe, pojavi panter kot bojni znak na praporu vojvode Štajerske, ki je bila nastala iz prejšnje Karantanske krajine.

Gre torej v vsakem primeru za enotno zgodovinskopravno dediščino Karantanije, četudi jo sestavlja več zgodovinskih dežel oz. vojvodin.

Tafel VII.

Fig. 26.

Vojvoda Rudolf IV., Ustanovnik na pečatu iz leta 1359, ki izraža pravice iz listine Privilegium maius, ki so pripadale Karantaniji.

ški kralj Otokar II. Premisl. Toda te dežele mu niso bile priznane, ker so bile državni fevd. Ker se ni hotel predstaviti državnemu zboru in dežel tudi ne izročiti, je prišlo do bitke (1276) pri Suhih krutih (Dürnrkut), v kateri je bil češki kralj poražen in je tudi izgubil življenje. Zatem je Koroška prišla kot fevd v oblast grofa Majnarda II. Goriško-Tirolskega (1286), Štajerska pa je bila dodeljena Albertu I. Habsburgu (1282). Značilno pri tem je, da je na pečatu Alberta I. Habsburga (1287) spet prapor s panterjem, torej karantanski znak, izhajajoč od Štajerske, in ne avstrijski znak (bel prečnik na rdečem), pa čeprav je bila za Habsburžane prav Avstrija njihova domača vojvodina, po kateri so začeli tudi imenovati svoj rod – Avstrijska hiša.

Če upoštevamo zgodovinsko pravo, se nam to vprašanje pojasni. Štajerska je imela karantansko zgodovinsko pravo (kakor Koroška), Avstrija pa je postala leta 1156 vojvodina iz bavarske Vzhodne krajine (Ostarichi). Ker ni bila prvotna, ni imela lastnega zgodovinskega prava, temveč bavarsko.

Ločitev

Črtica iz knjige »Poti v znano«, ki jo je izdala založba Kmečki glas v Ljubljani.

Pilica za nohte ji je padla iz rok na tla. Ni je pobrala, obsedela je s spodvitimi nogami na kavču in se otrplo zastrmela v rdeče pobarvane nohte.

Tako je torej to, je pomislila. Nič ni bila razočarana, ko jo je prosil za ločitev. Prinesel ji je te papirje, položil jih je pred njo na mizo in potem kot človek z mirno vestjo zaspal na kavču. Prepričan je bil, da bo podpisala in da mu ne bo delala preglavic in scen. In res ji ni hodilo niti na misel, da bi strgala papirje na drobne koščke, da bi vpila po stanovanju ali ga prosila razumevanja in ljubezni. Samo gola praznina je bila v njej, in ko ga je gledala, kako spi, s hrbtom obrnjen proti njej, si je morala priznati, odkrito in pošteno, da ga ne ljubi niti ga ne spoštuje ali ceni, še več, da ji sploh ni nič do njega. Če kaj čuti do njega, potem je to gotovo odpor in gnus. Če samo pomisli, kako mlaska juho ali grizlja piškote! Znorela bi od tega. Kako si malomarno zavezuje pas na jutranji halji in pušča odprto zobno pasto! Spi vedno brez zgornjega dela pižame in se premetava po postelji kot riba na suhem; in kako zna biti zoprni v kakšni družbi s svojo domišljavostjo, ko misli, da samo on vse ve in vse zna, in ko jo opominja, naj se ne vmešava v pogovor, ker nima pojma o stvari.

Če bi imela otroka, bi bilo mogoče drugače. Povedal ji je takoj in enkrat za vselej, da otrok ne mara. Ne zdaj in ne pozneje. Naj počne, kar hoče, o tem noče več niti slišati. Ni ga mogla razumeti, zakaj je tak. Premalo ga je poznala, da bi vedela, kako neodgovoren in sebičen je. V pismih se ji je odkrival drugačen. Kako ga je sovražila zaradi vseh tistih zdravniških pregledov, ki se jim je morala podvreči, zaradi vseh tablet, kar jih je že vzela, zaradi vseh pen in diafragem. To je ljubezen, ja! Kolikokrat je vstala iz postelje, vsa trda od odpora, tekla z mokrimi stegni v kopalnico, kjer je za vrati na žeblju visel irigator...

Živel je po svoje, odhajal je po svojih poteh, ne da bi ji pravil, kam gre in kdaj se vrne. Že davno je prenehala upati, da se bo spremenil, da bo kako drugače.

Zakaj sem se poročila z njim? je pomislila otopelo. Ko bi vendar lahko ostala doma pri materi in očetu, študirala bi medicino in danes bi bila lahko

že zdravnica. Mudilo se ji je živeti in ta naglica je bila napaka. Spomnila se je, kako je bilo.

Mateja je vrgla šolsko torbo na omarico za čevlje. Zadrgo bo treba popraviti, ja. Zvezki se tako hitro umažejo in dobe oslovski ušesa. Če bi prav lepo prosila čevljarja, bi jo mogoče do ponedeljka lahko popravil. Še lepše bi bilo, če bi ji uspelo od očeta zmamiti denar na novo torbo. Tako, kot jo je videla v izložbi knjigarne, temno rdečo, z veliko srebrno zaponko in z dolgim ročajem. Take torbice so nosile že skoraj vse njene sošolke, a kadar je mamo spomnila na kaj takega, jo je ta zavrnila: »Saj imamo komaj za kruh, kaj bi metali proč za take neumnosti!«

Ne da bi se sklonila in odvezala vezalke, je sezula čevlje in zamišljeno opazovala lunico na nožnem palcu, ki je pokukal iz majhne okrogle luknjice na nogavici. Mami bo težko razložiti, da je dobila iz zemljepisa samo dvojko. Lahko bi ji pokvarila spričevalo. Najprej bo povedala za dvojko iz zemljepisa, potem pa še za petico iz zgodovine, tako da se bo mama potolažila. Kako za vruga naj bi se tudi naučila, ko nima zemljepisnega zvezka? Pred tednom dni ga je pogrešila, ne doma ne v šoli ga ni bilo, čeprav je pretaknila vse koticke. Potem se je učila pri svoji sošolki Anici. Tako učenje pa ni bilo kaj prida. »Podarjena dvojka,« je rekel profesor zemljepisa, nemalo začuden nad njenim slabim znanjem. Z Anico je porabila dosti več časa, kot bi sama, naučila pa se skoraj ni nič. Anica je imela fanta, ki je bil zaposlen v Nemčiji, in je ves čas silila v Matejo, da ji je napisala nekaj ljubezenskih pisem. Bilo je zabavno izmišljati si stvari, ki jih je brala samo v knjigah, saj sama ni imela nikogar, ki bi mu pisala take reči. Kakorkoli že, Anica je bila navdušena nad Matejino domišljijo in tudi fant je moral biti kar malo iz tira, ko je dobil tako vroče izjave. Mateja se je nehote nasmehnila, če se je spomnila teh pisem. A takoj se je zresnila. Dvojka. V resnici ni imela razen trojke pri matematiki nobene slabše ocene. Dvojko bi navsezadnje lahko zamolčala, če bi ne vedela, da bo čez teden dni roditeljski sestanek. Mama pa je znala napraviti strahovite scene, če ni bila seznanjena s kakšnim

slabim redom. Skomignila je z rameni, da ji je plašč zdrknil z ramen, obesila ga je na obešalnik in vstopila v kuhinjo.

Ozek, tesen prostor je bil zakajen in soparen. Okna so bila orošena in vodni hlapi so se zbirali celo na vratih in drseli po njih v drobnih kapljicah.

»Obiraš se, kot da bi imela časa na pretek,« se je obregnila mama, »od postaje pa do sem hodiš pol ure, čeprav imam jaz s svojimi starimi nogami dovolj četrtr ure!«

Obrisala si je potni obraz in si popravila siveče lase, ki so ji lezli izpod rute. Porinila je velik lonec, v katerem je kuhala perilo, na rob štedilnika. »Pomagala mi boš splakovati pri potoku, Mateja. Če bi bil tvoj oče za kaj, bi že davno imeli pralni stroj pri hiši. Tako pa se mučim iz dneva v dan, garam kot črna živina in...«. Umolknila je, nadevala na krožnik zelja in tri koščke kuhanega svinjskega želodčka. Potem se je premislila, vzela enega proč in rekla kot v opravičilo: »Nekaj mora ostati za očeta.« Obrisala si je roke v predpasnik in sedla k mizi zraven hčere. »Jej, da se ti ne ohladi!« jo je spodbudila.

Mateja ni imela teka. Gledala je materin obraz, ki je bil poln nešteto drobnih gubic, in roke so bile žuljave ter zgarane. Vedela je, da ne bo povedala za nesrečno dvojko. Poskušala bo prositi profesorja, naj jo še enkrat vpraša, preden bo zaključena redovalna konferenca.

»Vprašana sem bila zgodovino,« je rekla.

»In?« se je mama nagnila k njej.

»Tako kot vedno. Petica.«

»Hvala bogu!« se je oddahnila mama. »Vedno se bojim, da ti enkrat ne bi spodletelo. Ampak ti imaš odličen spomin. Meni bi se zmešalo od vseh tistih letnic in Julijev Cezarjev!«

»Saj je bil samo eden, mama!«

»Da, že res, ampak je pa drugih takih osebnosti za celo tono knjig... Veš kaj...« se je nagnila še bližje k Mateji, »drugič bolj pazi, kadar si misliš s kom dopisovati. Sama sreča, da sem prestregla pismo. Gorje tebi, če bi ga dobil v roke oče!«

Mateja jo je pogledala nerazumevalno: »O kakšnem pismu govoriš?«

»Marija pomagaj!« se je zjezila mama, »ne sprenevedaj se! Svoji materi

ni treba nič prikrivati! Če že pred očetom skriva toliko reči, pred menoj ti ni treba tajiti. Neumno se mi samo zdi, da nisi povedala že prej. Tako pa sem ti celo pomagala in iskala tisti tvoj zvezek.«

»Nimam pojma, o čem govoriš,« je rekla Mateja, ki je postajala nestrpna in ogorčena.

»Danes je prišlo,« je nadaljevala mama. »Pismo in zvezek. Oboje hkrati. Kuverta je strašno imenitna. Zelena, podolgovata, s čudnim odtisom na zadnji strani in diši kot kaj!«

»Tak pokaži mi ga že!« je rekla Mateja in odrinila krožnik. Bila je vsa na trnju, saj v resnici ni imela pojma, kdo naj bi ji pisal.

»Če bi ne bil na pismu tako natančen naslov, bi v resnici mislila, da ne veš, za kaj gre,« je rekla nekoliko užaljeno mama. Odprla je kredenco in izpod krožnikov potegnila na dan zelenkasto pismo. Mateja je prenehala žvečiti in ne da bi si kaj dosti ogledovala lepo, nagnjeno, a neznano pisavo, hlastno pretrgala omot. Ven je padel zelenkast, čez pol preganjen list:

Spoštovana gospodična Mateja!
Srečno naključje mi je pomagalo, da sem prišel do vašega zvezka. Prosim vas, nikar mi ne zamerite, ker sem uporabil ta način, da vas spoznam. Kajti videl sem zvezek pod klopjo, a vam ga nalašč nisem pobral. Pobral sem ga šele tedaj, ko ste izstopili. Če ste imeli zaradi tega težave, mi, prosim, oprostite. Kajti vodila me je samo ena želja, da bi se seznanil z vami. Zdeli ste se mi preveč nedostopni, da bi navezoval osebnost stike z vami, pa sem uporabil naslov na vašem zvezku.

Vračam vam ga skesano in vas prosim, če mi odpisete na spodnji naslov. Zelo vesel bi bil, če bi si začela dopisovati, in težko bom čakal vašega odgovora.

*Vaš vdani
ing. Miloš Fajon*

Mateja je že davno prebrala vrstice, toda še vedno je držala list v roki in strmela v pisavo. Spomnila se je, ja. Kako da ne! Tisti torek, ravno pred tednom dni, se je peljala z opoldanskim vlakom iz šole domov. V kupeju je ob oknu, Mateji nasproti, sedel moški, ki ji ga sicer ni bilo nič mar, toda vso pot je tako vztrajno strmela vanjo, da ji je postalo nerodno. Malo pred postajo je na signalu zagorela rdeča luč in vlak se je nenadoma ustavil. Iz Matejine torbe s pokvarjeno zadrgo, ki je ležala na zgornji polici, so se ob sunku pri ustavljanju usule knjige in

zvezki na tla. V hipu se je moški sklonil in jih hitel pobirati.

»Hvala,« je rekla Mateja. On je rekel samo: »Malenkost.« Potem je molčal vse do postaje, kjer je Mateja izstopila.

»No, kaj je?« se je zganila mama.

Mateja ji je brez besed podala list. S prsti je svaljkala drobtinice kruha in jih metala na krožnik z zeljem. Poskušala si je priklicati pred oči podobo človeka, ki ji je pisal.

Mama si je nadela naočnike in se vsa nervozna sklonila nad pismo.

»Joj, kako lepo!« je rekla, ko je prebrala nekaj vrstic. Premikala je ustnice in s kazalcem sledila iz vrstice v vrstico. Ustavljala se je pri posameznih stavkih, ki so se ji zdeli posebno imenitni in potem na koncu vzdihnila: »Če bi tvoj oče znal kaj takega... No, pisma so v mojem predalu v komodi.«

»Ti misliš, da bi mu odpisala?« je rekla nejeverno Mateja.

»Seveda. Odpisati mu moraš! Lahko bi že vedela, da vsako vljudno vprašanje zahteva vljuden odgovor!«

»Prav,« se je vdala Mateja, »ampak oče...«

»Marija pomagaj, ali mi ne zaupaš več, Mateja? Še vedno, kadar sem ga le hotela, sem ga pretentala. Zdaj mi pomagaj pomiti posodo, potem mu odpiši. Kar predstavljam si ga. Tega inženirja Fajona. Po mojem je velik, postaven, svetlolas in modrih oči, ali ni? In poleg vsega mora biti strahotno pameten in izobražen.«

»Mogoče je pameten in izobražen,« je rekla Mateja, ko je pomakala krož-

nike v vročo vodo, »ampak ni ne postaven ne velik ne svetlolas in tudi modrih oči nima.«

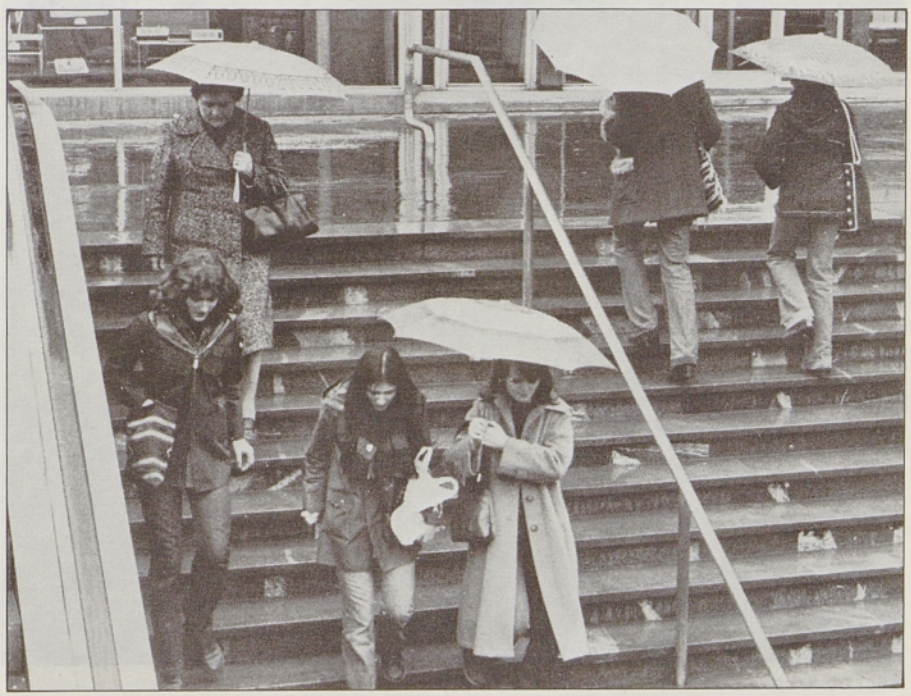
»Vseeno,« ni odnehala mama. »Prepričana sem, da je zelo privlačen mlad moški.«

Na to Mateja ni odgovorila. Ne bi rekla, da ni bil mlad, toda v njenih očeh vsekakor ni bil privlačen.

Odpisala mu je in s tem se je začelo. Pisma so romala sem in tja, vsak teden po eno, včasih tudi po dve. Dopisovala sta si sedem mesecev. Potem je Mateja dokončala četrti letnik gimnazije z odličnim uspehom in čeprav je vedno govorila, da bo študirala medicino, je vrgla puško v koruzo in se na vrat na nos poročila z Milošem. Sita je bila očetovega pijančevanja in razgrajanja doma, ni mogla več poslušati materinega tarnanja iz dneva v dan, želela si je proč, ven iz tesne soparne kuhinje. Najbrž ji ni bilo toliko zanj, saj ga je medtem videla samo enkrat in še to komaj za pol ure, po pismih ga tudi ni mogla dobro spoznati. Zvedela je marsikaj, pisal ji je vse mogoče reči, pa ga kljub temu ni prav nič poznala. In to je bila napaka. Morala bi ga prej vsaj malo poznati.

*

»Prav mi je!« si je rekla glasno. »Z dežja sem šla pod kap!« Še enkrat je pogledala na Miloša, ki se je zdaj prevadil na hrbet in kosmate noge so mu gledale izpod odeje. Zaničljivo se je namrdnila, vzela je nalivno pero iz etuija in z mirno roko podpisala svoj pristanek na zahtevku za ločitev.

VERA M. VOLK, DUNAJ, AVSTRIJA

Oporoka

Nočno tišino je kalilo hudo neurje. Nad športnim igriščem malega mesta se je utrgal oblak, tako da so bile v nekaj minutah preplavljene vse ceste. Tudi reka, ki je prej mirno vijugala ob robu mesta, je bliskovito spremenila svoj videz. Vihar je zaganjal razburkane valove v visoke betonske stebre jeklenega železniškega mostu, ki se je z glasnim škripanjem upiral silovitemu navalu podivjane reke. Strahovito je grmel in treskalo, kot da bi se bližal konec sveta.

V svitu nenehnega bliskanja si je postaven možki s težavo utiral pot skozi nočni inferno. Z robato, grčavo palico, katere se je roka čvrsto oklepala, je sem in tja togotno sunil v ilovico, ker mu to prismojeno vreme ni dovoljevalo hitrejšje hoje. Veter mu je tulil

okrog ušes in mu lučal težke deževne kaplje v obraz, da je komaj odpiral oči. Škripajoč z zobmi je gazil po blatu in se do gležnja udiral vanj.

Nedaleč od reke je stala čedna enodružinska hiša. Tu je stanoval ugleden notar doktor Jarc. V pritličju je imel svojo pisarno; kljub pozni večerni uri so bila okna še razsvetljena. Dr. Jarc je gledal na zapestno uro in še drugič globoko zavzdihnil. Še vedno je bil zaposlen s pregledovanjem nerešenih spisov, ki so se kopičili na pisalni mizi. Naposled je utrujen odložil svoj nalivnik ter beležnico. V istem trenutku, ko je segel po vžigalniku, da bi si prižgal cigareto, je zazvenel rezek glas hišnega zvonca. Začuden nad tem, kdo v tem nenavadnem času tako hrupno naznanja svoj prihod, se je

dvignil iz udobnega naslanjača in šel odpret.

Na pragu je stal ves premočen postaven mož. Dr. Jarc je že na prvi pogled ugotovil, da prišlec ne spada v krog njegovih klientov. Od temnega plašča je curljala voda, voščen obraz je v poltemni veži deloval grozljivo. Mokri lasje so se mu lepili na glavo, velike oči so bile videti čudno otrplo. Z desnico se je opiral na grčavo palico, blatni čevlji so nemo pričali o dolgotrajni naporni poti vzdolž reke.

Novi klient je s hripavim glasom povedal svoje ime, se opravičil zaradi pozne ure ter zatrjeval, da njegova zadeva ne trpi nadaljnega odlašanja. Dr. Jarc se je prijazno nasmehnil in mu krepko stisnil roko. Peljal ga je v okusno opremljeno delovno sobo, kjer je veliki baročni kamin skrbel za prijetno toploto. Brž je pomaknil mizico in dva stola v njegovo bližino ter postavil skrinjico s cigaretami v doseg stola. Nato sta oba sedla.

Redkobesedni klient se ni dolgo zdrževal pri uvodnem razlaganju, temveč se je podvizal z narekovanjem oporoke s pičlo vsebino. Za dediča celotne zapuščine je imenoval sina, zadnjega potomca stare patricijske družine ter listino potrdil s svojim pravnoveljavnim podpisom. Dr. Jarc je važen dokument skrbno zapečatil in zaklenil v okovano omaro. Takoj zatem se je klient poslovil in kot privid izginil v temi.

Naslednjega dne se je vreme pomirilo. Dr. Jarc se je zaradi nujnih opravkov mudil v isti mestni četrti, kjer je živel tudi klient pretekle noči. Nehote je postal radoveden in sklenil je izkoristiti to priložnost.

Imenitno stavbo, podobno majhni palači, je obdajal ogromen, negovan vrt s številnimi, pisanimi cvetličnimi gredami. Dr. Jarc je potisnil kljuko kovanih, železnih, vrtnih vrat in se po tlakovani poti v senci cvetočih kostanjevih dreves podal proti glavnemu vhodu. Desno ob zidu se je na soncu lesketala medeninasta plošča z družinskim grbom. Dr. Jarc je pozvonil. Takoj nato se je s tihim brenčanjem odprl lep oblikovani portal. Presenečen nad razkošno opremljeno sprejemno dvorano je vstopil.

Škratna preproga je pokrivala svetlo zelene plošče po tleh in ublažila zvok korakov. Stene so krasile mojstrovine znanih in neznanih slikarjev,

Mlin ob Krupi v Beli krajini (foto: Janez Zrnc)

veliko beneško ogledalo in bleščeči lestenc, ki je visel z obokanega stropa, sta še poglobila vtis blagostanja in bogastva. Poleg stopnišča, ki je vodilo v višje ležeče stanovanjske prostore, je bila vratarska loža. Vrtar je zapustil kabino ter vprašal dr. Jarca, kaj želi. Ta mu je stisnil v roko večji bankovec ter prosil za zaupno informacijo glede hišnega lastnika.

Vrtar je prebledel in žalostno nabugal obraz. S krhkim glasom je spregovoril:

»Spoštovani gospod doktor! Žal vas moram razočarati, ker prihajate prepozno. Včeraj je policija izdala povelje, naj bodo pripravljene vsi člani ekipe vodovarstvenega oddelka zaradi pretečega neurja. Popoldanska patrulja je pri izvrševanju svoje službene dolžnosti ob bregu reke zagledala plavajoče truplo našega gospodarja. K sreči ji je uspelo truplo potegniti na suho, preden ga je odnesla voda...«

Vrtar je za nekaj trenutkov umolknil, potem pa nadaljeval:

»Medtem ko je nenehno povečeval svoje bogastvo, ga je zapustila sreča. Njegova soproga, slavna lepota, je mlada umrla. Edini sin iz tega zakona se ni pokoraval očetovi želji, da bi se oženil s hčerko bogatega tovarnarja. Poročil se je z revnim dekletom, čeprav se je oče do zadnjega trenutka zagrizeno branil nezaželene snahe. Zaradi tega, po njegovem mnenju nedopustnega upiranja očetovi volji, je naš gospod prekinil vse družinske vezi in mlada zakonca pognal iz hiše. Nesrečna dvojica se zatem ni več oglasila. Čeprav se je naš gospod zaradi krutega ravnanja kmalu bridko kesal, mu ponos vendar ni dovolil, da bi poizvedoval za pogrešanim. Če je to pozneje morda vendarle storil in pri tem izsledil sina in snaho, bo verjetno ostala skrivnost. V teku let je postajal vse bolj osamljen in naveličan življenja. Tako je neizbežno prišlo do katastrofe...«

Potem ko je opisal dramatične dogodke v hiši svojega gospodarja, se je vrtar spet vrnil v svojo ložo in se utopil v žalostne misli.

Dr. Jarc se je boril z občutkom slabosti. Na čelu so se mu pojavile znojne kapljice. Ta neverjeten dogodek ga je spravil iz duševnega ravnotežja. Ali se resnično dogajajo stvari med nebom in zemljo, ki jih ni mogoče razjasniti s samim razumom, kot je rekel že Goethe? V grlu ga je začelo dušiti, pritisk na želodec je postajal vse močnejši. Ne da bi se poslovil, je planil iz hiše, vrtar mu je prestrašeno sledil z očmi in nekaj nerazumljivega mrmral sam zase.

Pesmi Cilke Žagar iz Avstralije

Čudeži

*Pridi k nam tvoje kraljestvo.
Otroci so te videli v bliskanju luči na križu,
a zame si štel zvezde
in semena rož.
Za vse čebele si nasipal medu
in za vse ljubimce skrivnosti.*

*Otroci so videli tvoj obraz
v naročju bele device,
a k meni si prišel v črne dni jokati.*

*Tvoje kraljestvo je našlo vse valove
v oceanu
in meni.*

Prah

*Hvala, Gospod, za prah;
pod njim se skriva svetla bodočnost
in urejeno življenje.
Zakaj preplah pred praznino?
Moja roka umiva sedanost
in police,
da se bo bodočnost svetila za prijatelje,
ki bodo prišli na mojo sedmino.
Hvala za prah, Gospod.
Od tod je samo ena pot,
samo en most.
Bodočnost je skrivnost,
pokrita s tvojim prahom.*

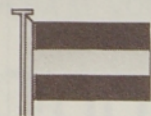
Prijatelji

*V moje hrepenenje gledate,
v moje misli hočete brskati,
pod luč ste nosili moje žile,
kjer je teklo poželenje
do vaših zelenic.*

*Vrgli ste me v temo dna
in se smejali
kot plesna glasba.*

*Doma varni
niste srečali teme in dna.
Sama sem gledala
vaš strah in boga,
ki vas je podil
iz mojega raja.*

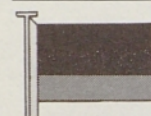
AVSTRIJA

Ljubezen do gora

Slovensko planinsko društvo v Vorarlbergu v Avstriji nam je pred nedavnim posredovalo program društva za prvi del sezone 1985. Hribovska sezono so, kot razberemo iz delovnega načrta, začeli že v aprilu z izletom na Hohe Kugel (1645 m), nadaljevali pa so 1. maja, ko je bil predviden plezalni dan na Koblachu, na binkoštni ponedeljek so predvideli sprehod po dolini Gampardonatal, ki je zaprta za promet z motornimi vozili, 2. junija so imeli kolesarsko turo, 16. junija so imeli pohod na Sünser Spitze, 30. junija imajo v načrtu daljši sprehod v Švico in sicer na Altmann.

V nedeljo, 14. julija bodo imeli turo na Hoch Maderer (tura ni težka), 28. julija gredo v Spuller Schafberg (2679 m), 17. in 18. avgusta pa se bodo povzpeli na Augsten spitzen (3228 in 3225 m), izhodišče je Jamtal Hütte. Za to turo priporočajo pravočasno prijavo zaradi zagotovitve prenočišč, za sam vzpon pa dereze.

Vsa dodatna pojasnila lahko dobite pri vodji planinske sekcije Ladu Pavšiču, tel. 05574/234532, Bregenz, Gallusstr. 12-a, ali pri Jožetu Rupniku, 05573/2845.

ZR NEMČIJA

Praznovali smo 10-letnico Triglava

Letos smo praznovali desetletnico delovanja slovenskega društva Triglav v Münchnu, prav tako dolgo pa se tudi otroci zbirajo k slovenskemu dopolnilnemu pouku v različnih predelih tega mesta in v njegovi okolici. Število privržencev počasi a vztrajno narašča. Nekdaj maloštevilnim skupinam so se pridružile nove z malimi nadebudneži, ki teden za tednom vztrajno odkrivajo lepote slovenske domovine, njenega jezika in kulture. Le malo jih je, ki podvomijo o svojem poreklu in pripadnosti, še manj pa je takih, ki si želijo med domače hribe in doline, v čudovito novo hišo, med ljube sorodnike.

Slovenska šola poskuša seznanjati mlade z vsem, kar bodo potrebovali ob vrnitvi v domovino ali tudi, če osta-

nejo na tujem, ob obisku Slovenije, ki je Münchenčanom tako blizu.

Učenci pa ne samo, da pogosto potujejo v domovino, radi si tudi dopisujejo. Dopisovanje je eden od najpogostejših stikov z vrstniki v domovini. Včasih se tudi zatakne, saj si ni lahko dopisovati, če pomisliš, da to jemlje čas nogometu, zanimivim knjigam, sočnim pogovorom z nemškimi sošolci. No, če pa vztrajaš, si bogato poplakan: medsebojni obiski, skupni načrti in pristrčno prijateljstvo. Naša Suzana je že bila pri Damjanu in strašno je navdušena. Sledili ji bodo še drugi. Toda šolski čas je kratek, le enkrat na teden se srečujemo in še to le za kratke štiri ure. Zato pouku dodajamo še nastope in prireditve. Skoraj vsak mesec otroci presenečajo starše in vse tiste, ki jih zanima njihov duhovni razvoj: pojejo, plešejo, recitirajo, igrajo... Kdor natančno prisluhne, lahko zasluti včasih težko izgovorljive besede, veselje, navdušenje, pričakovanje, občuti željo, da jih bodo razumeli, da jim bodo ugajali. Prav bi bilo, ko bi tudi odrasli znali ceniti hrepenenje in ljubezen do tistih, ki so v tujini in so vendarle ostali zvesti.

Martinovanje, dedek Mraz, dan žena, dan mladosti, zaključni »Pokaži, kaj znaš« in še in še. Toliko je bilo prireditev. Za vse je treba dosti moči in potrpljenja, zato jih ne smemo pozabiti. Mladi nastopajoči in poslušalci razčlenjujejo, dodajajo lastne pobude in zamisli. Tem vrsticam se pridružujejo še druge s priljubljenimi temami o domovini, prijateljih, starših in še o marsičem. Vse to se skriva tudi v Zborniku dopisov slovenske dopolnil-

ne šole v Münchnu. Ponosni smo nanj, ker je ogledalo življenja in nravi mladega Slovenca na tujem. Tu ne najdete polikanih besedil in slavističnih cvetk. Vse je tako, kot bi pravkar preskočilo iz šolske klopi. Naj domovina spozna, da se mladi v tujini trudijo, a vendar v tujem morju težko plavajo.

Del slovenske šole so tudi starši in učiteljica. Pogosto se srečujemo: ob prireditvah, v šoli, društvih in tudi po domovih. Prepletajo se prijateljstva, ki jih porajata ista želja in cilj – sreča in napredek malih varovancev. Gotovo je samo v odkriti besedi vir veselja in zadovoljstva. Mali Kristjan, na primer, se je iz cmeravčka razvil v zavzetega fantiča, ki sprašuje, pripoveduje in končno napiše na vrata svoje šole: tu se govori samo slovensko. Starši so zadovoljni, učiteljica navdušena. Sodelovanje je rodilo sadove.

Podobno velja tudi za društva, ki si želijo mnogo navdušenih in delavnih članov. Radi prihajamo tja, kjer nam je lepo, kjer nas toplo sprejmejo in razumejo. Vsi ljudje iščemo srečo v življenju, pogosto pa pozabljamo, da je ni ne v denarju, ne v družbenem položaju, ampak le v naših srcih, ki se razcvetajo ob prijazni besedi, zaupanju in priznanju.

*Velena Bulog Gortnar
učiteljica slov. dop. šole v Münchnu,
ZR Nemčija*

Srebrna poroka Vivodovih

Marija in Toni Vivod iz Grevenbroicha v ZR Nemčiji sta pred nedavnim

Jubilanta Marija in Toni Vivod

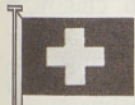
praznovala 25-letnico skupnega življenja. Marija, rojena v Srebrniku, in Toni, rojen v Trbovljah, živita v Nemčiji že dolgo vrsto let, vendar sta z duhom in srcem ostala zvesta svoji domači deželi. V letu 1980 sta bila med rojaki, ki so ustanovili slovensko društvo Celje.

Toni je vse od začetka do danes opravljal posle društvenega tajnika, Marija pa mu je stala zvesto ob strani in pomagala pri društvu, kjerkoli je mogla. Pogosto nas je razvedrila s svojo dobro voljo. Lahko rečemo, da sta oba še danes steber našega društva. Prav zato smo se praznovanju pridružili tudi člani.

Vsi člani društva »Celje« Vivodovima iskreno čestitamo ob življenjskem prazniku z željo, da ostaneta še naprej tako zvesta in skrbna pri opravljanju in reševanju vseh društvenih dolžnosti.

*Slovensko društvo »Celje«
Mirko Umek, predsednik, Grevenbroich*

ŠVICA

Peti kegljaški ples

Slovensko kegljaško društvo Slovenija iz Rütija je konec marca priredilo svoj »peti kegljaški ples«, katerega so se udeležili tudi predstavniki občinske konference SZDL iz Domžal in ansambel Tineta Stareta. Društvo je namreč pred tremi leti podpisalo listino o sodelovanju z OK SZDL Domžale.

Na začetku te družabne prireditve je nastopil oktet Soča iz Schaffhausna, nato pa je pozdravil vse prisotne član društva Jože Lasič. Na kratko je orisal delovanje društva in oddelka slovenske dopolnilne šole, ki ga vodi učiteljica Marija Martelančeva. Otroci te šole so bili že dvakrat gostje osnovne šole Šlandrove brigade v Domžalah. Vsi so z veseljem prisluhnili njihovim zanimivim vtisom.

Barbara Turk-Smrekar

Predavanje dr. Kmecla o slovenskem narodu in njegovi kulturi

Na povabilo društva »Pro cultura slovenica« je sredi marca obiskal švicarske Slovence pisatelj dr. Matjaž Kmecl, predsednik repubiškega komiteja za kulturo. Najprej mu je v pro-

storih SD Soče v Schaffhausnu prisluhnilo okrog štirideset rojakov, ki so z velikim zanimanjem sledili predavanju »o slovenskem narodu in njegovi kulturi«. Podobno je bilo tudi naslednjega dne v Winterthuru. Po predavanjih se je razvil tudi živahen pogovor, v katerem se je izkazalo, kako različni so pogledi in mnenja o naši kulturi. Nekateri rojaki so načenjali probleme v zvezi z zaščito cerkva, drugi so govorili o drugi svetovni vojni in njenih spomenikih.

Tako je bila izvedena še ena pomembna akcija društva »Pro cultura slovenica«, katerega cilj je ohranjati slovenski jezik in kulturo tam, kjer je to najbolj potrebno. Lani je društvo podelilo tri štipendije dijakom celovške slovenske gimnazije, v vsem obdobju svojega delovanja pa so pomagali pri šolanju že petdesetih dijakov na Koroškem in v Italiji. Ob tej priložnosti se društvo zahvaljuje vsem rojakom, ki so s svojimi prispevki omogočili pri uresničevanju njihovega cilja.

Barbara Turk-Smrekar

ŠVEDSKA

Kako živi SKD »Ivan Cankar« v Halmstadu

Ena od prvih ugotovitev bi bila, da nas je vedno manj, ki živimo s tem slovenskim kulturnim društvom. Mladi počasi odhajajo, si ustvarjajo lastne domove, nove družine, ki pa nimajo vedno

razumevanje za slovenstvo. Starejše družine so si v večini omislile svoje hiše z lepimi vrtički, zato se včasih ne zanimajo več za delo v slovenskem društvu. Novih rojakov pa na Švedsko ni več, saj ne dobijo dovoljenja za delo. Vendar pa kljub vsem težavam življenje društva teče lepo naprej.

Folklorna skupina vadi svoj program za nastop na slovenskem festivalu, pripravlja pa se tudi nekaj mladink. V zimskem času smo imeli poglobljeno delo tudi v zgodovinsko-literarnem krožku, ki ga je dokaj redno obiskovalo 10 do 12 rojakov.

Krožek je bil zasnovan kot razgovori na določeno temo. Večina se je dobro pripravila za te razgovore. Glavno temo smo črpali iz Zakladov Slovenije dr. Matjaža Kmecla in tudi iz Zgodovine Slovencev. Seveda je gradiva toliko, da bi imeli te razgovore lahko več let. Na literarnem področju pa smo »obdelali« slovensko književnost od brižinskih spomenikov do Prešerna. Žal smo morali zaradi bolezni Marije Hriberškove delo krožka začasno prekiniti.

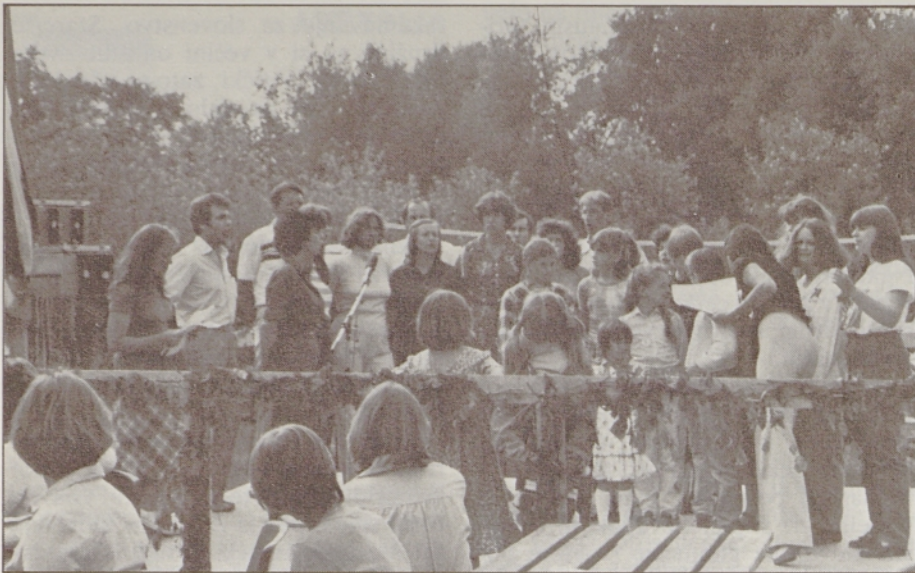
Društvo se pripravlja na preureditev svojih družabnih prostorov, da bomo lahko sprejeli naše prijatelje tudi v dežju. Letos smo imeli poleg zanimivega občnega zbora tudi lepo proslavo dneva žena, sodelovali smo na slovenskem festivalu, imeli bomo tradicionalne piknike s športnimi tekmovanji, v času počitnic pa se bomo najbrž srečali tudi z ravnenski kulturniki.

Ravne na Koroškem kažejo za nas veliko zanimanje in so nam v veliko oporo. Tamkajšnji svet za kulturo pri-

Na pikniku društva »Ivan Cankar« v Halmstadu je vedno veselo. Pogosto jih obišejejo tudi rojaki iz Malmöja, Landskrone in Göteborga.

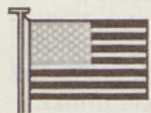

Zadonela je lepa slovenska pesem.

pravlja tudi izdajo pesniške zbirke Marije Hriberškove z naslovom »Zlata nit«.

Veseli smo, da je ostal, že peto leto, kot predsednik Branko Jenko, tajnik pa Ivo Fele. Blagajnik je prav tko zvesti odbornik Anton Milivojevič, folkloro pa že ves čas vodi Niko Adlešič.

M. H.

ZDA

Mary Ivanusch: vse kar reče, je zgodovina

Dve ženski so poklicali na oder ob 70-letnici Slovenskega narodnega doma na aveniji St. Claire: Tončko Simčičevo in Mary Ivanusch. Ko sta sedeli tam na odru, poslušali zahvale za delo, ki sta ga opravili, se mi je nekje prebudila misel, ki se je počasi razraščala v vsej glavi: saj ti dve morata pa zdaj videti vse nas, to dvorano, vso prireditelj z nekimi drugimi očmi – pred oči jima prihajajo slike nekega slavnega časa, ki je sicer minil – a je postavil temelje novemu času. Ko pravi Mary Ivanusch: »Nekateri me poznate že od let v drugem desetletju tega stoletja, ko smo ustanavljali dramsko društvo Ivan Cankar...« pomeni to, da je le še malo teh nekaterih in da je malo takih, ki se lahko danes pohvalijo, da so bili v slovensko kulturo v Clevelandu tako vpeti kot Mary. Mary bežijo misli na čase, ko je nastajal mešani zbor Zarja, na tedaj mladega postav-

nega Johna Ivanuscha z ženo, ki ji je bilo (glej naključje) tudi ime Mary in kako njej, drugi Johnovi ženi, niti na misel ni prišlo, da se bosta kdaj poročila. »Leta 1927 je Mary Ivanusch umrla in leto pozneje sem postala jaz nova Mary Ivanusch. Me je vprašal prav skromno, če bi postala njegov življenjski par. Potem mi je pisal. Enkrat po vaji me je vprašal, če sem dobila pismo. ‚Ampak, jaz ne znam kuhati‘, sem odgovorila. ‚Oh‘, je dejal, ‚to je pa malenkost‘. In tako sva se vzela. Vse življenje se je obrnilo drugače. Preselili smo se na podeželje. V Euclidu smo videli kože naprodaj, pa smo začeli tudi s kozami. Tam, kjer je zdaj mesto, smo mi v teh letih živeli na podeželju.«

V Slovenskem narodnem domu – ki se je takrat zdel daleč od doma na deželi, saj Mary Ivanusch takrat ni znala niti avta voziti, pa se je med tem časom dogajalo vse polno stvari. Na vaje je bilo treba peš in ko so leta 1933 hoteli zaradi težkih časov ukiniti slovensko šolo, je mislila drugače: »Rekla sem: ‚Ne, to pa ne. Jezik je eno, pesem je eno, treba je znati izgovarjati, treba je znati pisati‘ – pa so učenci ostali. Tako je, če imaš pri tem tudi podporo staršev.

Res, vse kar pravi Mary Ivanusch, je zgodovina. Pa naj pripoveduje o tem, kako je kot šestnajstletnica pela alt pri slovenskem zboru, ali o tem, kako je nastajala prva slovenska opera v Clevelandu: »Moj mož, John, ki je imel že dolgoletne glasbene izkušnje (igral je že na Dunaju pod Francom Leharjem), mi je nekoč dejal: ‚Mary, saj bi napisal opero, ko bi imeli libreto‘. ‚Libreto‘, sem dejala, ‚kaj pa je to libreto.‘ Pojasnil mi je in zdelo se mi je, da bi šlo. Šla sem k bratu, ki je imel

takrat doma odlično knjižnico. Pregledala sem Gregorčiča, v oči mi je padel Prešernov Krst pri Savici, ta se mi je zdel pretežak za začetek, dokler se nisem ustavila pri Turjaški Rozamundi. To je bilo pravo. Malo sem dodajala iz drugih Prešernovih pesmi – recimo pritaknila sem Zdravljico, malo sem porimala tudi sama...« in se že zatopi v spomine na prvo predstavo Spomni se ljudi, ki so nastopali, uvodne arije, pa tudi tega, da je bilo treba za vsakega napisati vsaj drobceno vlogo: »Da bi dobili veselje«, je rekel John.

»Uh, smo delali: orkester je vadil, vse kostume, kulise, vse smo naredili doma. Uspeh je bil pa veličasten... razen... no, so bili tudi ozkosrčneži, ki se jim je vse skupaj zdela neumnost, otepali smo se tudi s čistuni, ki jim ljubezenska vsebina ni bila všeč.«

Zanimivo je, pa tudi naporno, imeti toliko spominov. Tako močni so, da eni prehitujejo druge, ena beseda spomni na vrsto dogodkov. Pogovor o pianistki v orkestru nas pripelje k pogovoru o zavzetosti vseh članov, o poznih nočnih vajah, o težkih trenutkih, ki jih je prinesla ozkosrčnost drugih. »Je moralo biti pa zanimivo pri vas doma,« pravim, in pri tem mislim na zakon dveh ljudi, predanih slovenski kulturi v tujem svetu. »Ja, pa je bilo res zanimivo. John je sedel h klavirju in vprašal, kaj imam novega napisanega. Že napisano opero sva znova in znova dodelovala.«

Lepo je slišati, kako slovenska beseda tudi v Clevelandu še prav lepo slovensko zazveni. Saj ne očitam tistim, ki se jim v slovenski jezik vriva vse več angleških besed, toda ušesu je prijetna slovensčina, kakor jo govori Mary Ivanusch. Sicer pa jo je čuvala, jo pilila ob dramskih predstavah: »Igrala sem Vil de-ovo Voljo, pa v Cankarjevih Hlapcih... vsako stvar, ki sem jo v življenju delala, sem počela z veseljem, četudi je bilo velikokrat za vse treba precej trdne volje. V tisth časih so te hitro obtožili marsičesa. Poglejte: slovensko šolo sem vodila ne glede na to, kakšnega prepričanja so bili starši. In ker otrok nisem posebej pošiljala v cerkev in k spovedi, so se me nekateri lotili češ, če se otroci ne bodo ničesar bali, ne bo nobene discipline. In kakšno vojaško discipline pri meni v šoli res ni bilo.«

Da nima dlake na jeziku, je tudi dejala Mary. In je res nima. Brez jeze, sicer, pripoveduje o drobni spletki, ki se ji je pripetila pred mnogimi leti, ko niso hoteli, da bi nastopila na slovesni pridobitvi, na kateri je bil tudi jugoslovanski veleposlanik in Louis Adamič.

Mary Ivanusch

Pa je vendarle nastopila – in hkrati prostodušno prizna, da ga je spočetka polomila: »Kar izgubila sem se. In hudo nerodno mi je bilo. Tako nerodno, da sem po vsem stopila k Adamiču in mu povedala, kako hudo mi je. Pa se je samo smejal in me potolažil, da je bilo prav prirčno.«

»In kdaj je bilo v življenju res težko?« vprašam in mislim na leta gospodarske krize, na čase, ko sta morala začeti novo življenje, na bolezn, ki ji prinašajo leta.

»Prav težko... prav težko ni bilo nikoli,« reče Mary in mi ob koncu s tem pripravi pravo šolo človeškega poguma in vztrajnosti.

Gojko Bervar

Novo vodstvo Zarje

Člani slovenskega pevskega zbora Zarja iz Clevelanda so na letnem občnem zboru, ki je bil sredi januarja, izvolili novo vodstvo za leto 1985. Za predsednika so izvolili Edwina Polsaka, podpredsednici sta Jennie Fatur in Vicky Kozel, tajnica je Jannie Mramor, blagajnik Mike Perme, člani odbora pa so Rudy Kozan, Irene Kelley in Frank Elersich. Glasbeni vodja je Richard Tomšič, njegovi pomočniki pa so Edwin Polsak, Doug Elersich in Josephine Turkman. Za ureditev odra odgovarjajo v odboru Ed Ozanich, Erich Ozanich, Don Mulec in Joe Peteric.

»Zarja«, ki je imela sicer v letu 1984 dva že običajna koncerta, je nastopila tudi ob nekaterih drugih priložnostih, vsekakor pa so njeni člani najbolj ponosni na svoj največji lanski dosežek –

izdajo knjige o dveh starih slovenskih ljudskih običajih – »Two Traditional Folk Customs«, o kmečki ohceti in vinski trgatvi. Odziv na njihovo izdajo je bil izreden, saj so jih klicali rojaki in potomci slovenskih rojakov z vsega ameriškega kontinenta, ki se zanimajo za to publikacijo ali osebno ali za potrebe slovenskih društev. Besedilo knjige je v angleškem jeziku, besedila pesmi so dvojezična, priložena pa je tudi kasetna s posnetki Zarjinih nastopov.

Brošuro – tiskana je v lepem barvnem tisku – je še mogoče naročiti na naslovu: Jennie Mramor, 266 E. 204 Euclid, Ohio 44123 ali po telefonu 216-486-1160.

AVSTRALIJA

Cankarjev kip in razširjen dom

Slovenska zveza v Geelongu je slovesno odkrila doprsni kip Ivana Cankarja 24. februarja (poročilo v februarski številki Rodne grude ni bilo točno). Odkritju so prisostvovali tudi predstavniki jugoslovanskega generalnega konzulata iz Melbournea Luka Novak in Mate Kovačević z ženama, predsedniki društev SDM, Planica in Jadran ter predstavniki slovenske radijske ure 3-EA in urednik Vestnika. Ob odkritju smo imeli tudi kulturni program s petjem in deklamacijami učencev slovenskega dopolnilnega pouka ter nastop folklorne skupine.

Cankarjev kip – delo akademskega kiparja Zdenka Kalina – je za naš dom in za bodočnost slovenske kulture v Geelongu zelo velikega pomena. Opominjal nas bo na pomen materinega jezika in na zvestobo matični domovini Sloveniji, obenem pa bo spodbuda za ohranjanje slovenstva pri naših potomcih.

Slovenski jezik je vse bolj ogrožen, posebno še med tukaj rojenimi Slovenci. Upamo, da bo navzočnost našega velikega pisatelja vplivala tudi na vsakogar, ki se bo ozrl proti njemu.

Še enkrat lepa hvala za to lepo darilo!

Obenem vam sporočamo, da smo imeli 9. marca otvoritev naše povečane dvorane. Zdaj imamo večje in udobnejše prostore, ki lahko sprejmejo 350 ljudi. Vse je bilo opravljeno s prostovoljnimi delom, veliko članov pa je prispevalo tudi denar in gradbeni material. Vsem članom se zahvaljujemo za nesebično sodelovanje pri do-

graditvi dvorane, ki nam je v velik ponos. Naj poudarim tudi, da brez naših žensk, ki so tako pridno skrbele za delavce, ne bi prišli daleč. Torej se je še enkrat potrdil pregovor – »V slogi je moč«.

Jože Ramuta

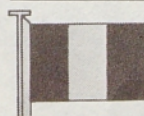
Predsednik Slovenske zveze Geelong

Opravičilo Antonu in Ivanki Bulovec

V avgustu 1981 je bilo v AVSTRALSKEM SLOVENCU objavljeno moje pismo uredništvu, v katerem sem kritiziral gospo in gospoda Bulovec. Izjave v pismu so žalile obnašanje, osebno poštenje in ponos gospe in gospoda Bulovec. Brez pridržkov izjavljam, da so bile izjave neresnične ter se iskreno opravičujem obema za nevednosti in težave, ki sta jih pretrpela.

Marjan Tomazin

Wakeley, N.S.W., Avstralija

PERU

Knjiga o Jugoslovanih v Peruju

V Limi, glavnem mestu Peruja, je pred nedavnim izšla knjiga Jugoslavos en el Peru – Jugoslovani v Peruju, ki jo je napisala in izdala jugoslovanska izseljenka Živana Meseldžić de Pereyra. Knjiga je plod večletnega preučevanja arhivskega gradiva, knjig, časopisov, revij in spominskega gradiva samih naših izseljencev v Peruju. Knjiga zajema obdobje od prvega naseljevanja naših ljudi v tej državi do danes.

Posebna vrednost te knjige je v pozitivnem pristopu in objektivnem prikazovanju našega narodnoosvobodilnega gibanja, ki je močno odmevalo tudi med našimi izseljenci v tej državi, saj je bila tam ustanovljena vrsta odborov za pomoč v vojni razdejani stari domovini.

V knjigi je omenjenih približno 1200 imen jugoslovanskih izseljencev v Peruju, ki jih je avtorica razdelila po raznih področjih delovanja; posebej so omenjena in obravnavana tudi imena, ki so se močneje uveljavila v družbenem, gospodarskem, kulturnem in političnem življenju Peruja. V knjigi se pojavlja tudi vrsta slovenskih priimkov, kar nam dokazuje, da je bila dokaj močna tudi slovenska naselbina v tej latinskoameriški državi, vendar pa vse premalo vemo o teh rojakih.

Ob 80-letnici SPD Borovlje

Slovensko prosvetno društvo Borovlje je 14. aprila slavilo 80-letnico obstoja. Proslave se je udeležila velika množica ljudi, med katerimi so bili avstrijski predsednik Rudolf Kirchschräger, generalni avstrijski konzul v Ljubljani Georg Weiss in SFRJ v Celovcu – Marko Kržišnik ter kulturni svetnik avstrijskega veleposlaništva v Beogradu Zdravko Inzko. Predsednik Kirchschräger je v svojem govoru dejal, »da se pogum društva ni nikoli toliko zmanjšal, da ne bi zmoglo novih žrtev; ker je to društvo slovensko, mu morajo oblasti in večinski narod posvetiti posebno pozornost.«

ljeno vodstvo, ki bo odslej skrbelo za Beneško gledališče. Predsednik je Michele Qualizza, podpredsednik Antonella Loszach, direktor Aldo Clodig, tajnica Daniela Lauretig ter Merio Bergnach, Renzo Rucli, Renzo Gariup, Roberto Berghach in Claudio Osnach, zadolženi za ostale funkcije.

Sklenili so, da bodo oživili živ utrip gledališča z doslednejšim delom in organizacijo, ki bo zagotovila nepretrgano gledališko dejavnost. Pred nekaj leti so priredili seminar za gledališko ustvarjalnost (attività teatrali), s čemer so pritegnili nekaj mladih. Vendar je delo obtičalo. Kako naprej, kako poživiti to dejavnost danes? Kako zagotoviti redno delo in obiske na vajah? Predlagali so, da bi izoblikovali

je; za otroke pa je ta nastop veliko pomenil.

Tržaški mešani zbor pa je, prav tako v prostorih gledališča »France Prešeren« organiziral koncert treh zborov različnih narodnosti. Nastopili so: avstrijski Singgemeinschaft Kötschach Mauthen, ki ga vodi dirigent Fritz Unterweger in italijanski Coro Polifonico Triestino pod vodstvom Fabia Nesbende in Tržaški mešani zbor, ki mu dirigira Tomaž Simčič. Največ aplavza je požela koroška narodna »Pesem o rojstvu«. Srečanje teh zborov je dokaz, kako glasba preseže vse meje in vzpostavi med ljudmi trdnejše vezi s svojo univerzalno govorico.

Mladi Slovenci si kroje usodo

Na drugem deželnem kongresu, ki je bil v aprilu v Nabrežini v Italiji, koder živi mnogo Slovencev, so obravnavali vlogo mladih pri samostojnem političnem nastopanju manjšinske stranke. Mladinske sekcije SLOVENSKE SKUPNOSTI so na tem kongresu razpravljali o tem, kako bi vnesli mladi z Goriškega in Tržaškega v javnost več poleta, manj mlčnosti, več kritike in samokritike. Poleg narodnostnih vprašanj rešujejo tudi probleme brezposelnosti in zauživanja mamil. Dobri odnosi so vzpostavljeni med posameznimi sekcijami tržaške in goriške mladine, vzpostavili pa bi radi tesnejše stike z ostalimi mladinskimi organizacijami v italijanskem zamejstvu, na Koroškem in z matično domovino. Zlasti na Tržaškem so mladi priča ostri protislovenski gonji, oprti na izkrivljene trditve o slovenskih zahtevah in vlogi. Zato poudarjajo: »Mladi v Slovenski skupnosti ne smemo stati križem rok in tudi mladi Italijani morajo dokazati, da so, in da so z nami solidarni, zato jih moramo mi sami pravilno informirati o nas.« Tudi Slovenski Benečiji se mladi ne smejo odpovedati in nanjo pozabiti!

Kongres so pozdravili predstavniki republiške konference socialistične mladine Slovenije, koroške Dijaške zveze in italijanski mladinci.

Strnjeno in organizirano delo, manj razprtij in posvečanje bistvenim problemom Slovencev so bile glavne teme mladih, ki ne bodo ostali samo opazovalci tistih, ki bi jim radi krojili usodo.

Avstrijski predsednik Rudolf Kirchschräger med govorom ob 80-letnici SPD Borovlje (foto: Janez Zrnc)

Prireditev je bila dvojezična, poleg slovenskih ansamblov in zborov so nastopali tudi nemški.

Hkrati s proslavo pa je dobila ta obletnica tudi grenak prizvok, saj je šla v stečaj boroveljska tovarna žic »Austria – Draht«. Proizvodnjo žice naj bi v začetku leta 1986 premestili v Bruck ob Muri, kjer bi naj dobilo zaposlitev okrog 120 boroveljskih delavcev, ki bi potem »nihali« med delovnim mestom na Štajerskem in domom na Koroškem – v Borovljah. Delavci pa so se takemu predlogu uprli, saj jih je ostalo brez zaposlitve več kot 100, ki jih nameravajo predčasno upokojiti.

Oživitev Beneškega gledališča

Ob začetku letošnje sezone se je sestalo v društvu »Ivan Trinko« novoizvo-

več majhnih skupin, vsaka bi delala na področju, ki ji najbolj odgovarja, pri kabaretu, skeču, monologu, imitaciji... Nato bi vse te sestavine združili in naredili predstavo. Predlog je bil sprejet, k sodelovanju pa vabijo vse, ki so pripravljeni pomagati z idejami, predlogi in aktivno sodelovati v Beneškem gledališču, ki išče nove poti.

Šest otroških zborov v Boljuncu

Kulturno društvo Slovenec iz Boršta je v dvorani gledališča Franc Prešeren v Boljuncu organiziralo v aprilu srečanje »Veselo zapojmo«, na katerem je nastopilo šest otroških zborov s 170 pevci.

Slovenska pesem je tako povezala najmlajšo generacijo, ki bo ponesla in primerjala melos naše pesmi v vse kra-

Dela različnih generacij

Državna založba Slovenije je konec aprila predstavila javnosti šest novih knjig proze in poezije, ki so jih napisali avtorji različnih generacij. O njihovih bistvenih sestavinah in odlikah je spregovoril glavni urednik založbe in pesnik Kajetan Kovič ter avtorji sami.

Pesniške zbirke so izdali: *Janez Ovsca – Sama radost bivanja*, *Aleksij Pregarc – Temelji mojega vrta*, *Srečko Rijavec – Odgovornost za praznike*.

Prozna dela pa so: roman *Frančka Rudolfa – Srečna zvezde prašičev*, literariziran zgodovinski dokument *Janeza Vipotnika* o pohodu XIV. divizije na Štajersko *Soncu naproti* in tri novele *Marka Hudnika – Krog sedanjosti*.

N. Grafenauerja, V. Tauferja in drugih, v slovenskem prostoru že uveljavljenih avtorjev.

Nova proza Frančka Rudolfa prinaša svežo, radoživo in samosvojo noto; čeprav še ni povsem dorečena in je ponekod naivno-kuštravo naglašena. Zgodbe v tem 218 strani obsegajočem romanu ni. »Oseba, ki govori o drugi osebi, označuje sama sebe«, je dejal avtor. Razkriva se nam svet sladostne Lijane, ki vnaša med filmske intelektualce zdravo telesnost.

Marko Hudnik je zaokrožil svoja hotenja po samozavedanju in vseprisotnosti različnih sestavin življenja v mozaiku treh novel: *Habent sua fata, Krog sedanjosti, Franz in Ulli*. To niso zgodbe v klasičnem pomenu, pač pa nizanje mikroskopskih podrobnosti z

osvobojeni Ljubljani. Ob 40-letnici osvoboditev je to tudi oddolžitev vsem padlim za svobodo. Janez Vipotnik uporablja za knjigo tudi dokumente iz nemških arhivov, kjer polkovnik Trecek natančno poroča o poteku operacij, ki so delno okvirna zgodba pohoda. Pisatelj vnaša med poglavja tudi liriko, pesniške elemente, ko opisuje zadnje ure partizanskega pesnika Karla Destovnika-Kajuha, ki je padel v spopadu z Nemci pri Belih vodah nad Šoštanjem, ko se je zdesetkana divizija le prebila skozi obroče.

Junaška Ljubljana 1941–1945

Mesto Ljubljana, ki so ga med vojno Italijani obdali z bodočo žico in bunkerji, je bojevalo svoj junaški boj proti okupatorju. Skoraj je ni hiše, iz katere ne bi kdo sodeloval pri ilegalnem delu, prenašanju pošte, tiskanju letakov, ilegalnih časopisov, pridobivanju borcev za partizane, zbiranju hrane, obleke in vse mogočih diverzantskih akcijah, ki so imele namen oslabil sovražnika. O tej dejavnosti pričajo nešteti dokumenti, slike, pričevanja. Vso to gradivo so sistematično razvrstili zgodovinarji, partizanski zdravniki, illegalci, borci, partizanke. Za svobodo je padlo mnogo talcev, obračuni z aktivisti so bili kruti, zapori in mučenja neusmiljeni.

Znane so bile takoimenovane »tihe akcije«. Zbornik podrobneje govori o nastajanju OF (Osvobodilne fronte) o racijah in delovanju VOS (Varnostno-obveščevalne službe), ki je obračunavala z izdajalci slovenskega naroda in njegovimi sodelavci.

Bralec bo našel številna imena, sorodnike, znance iz Ljubljane in okolice. Kot motto zbornika zveni pesem Karla Destovnika Kajuha MI GREMO (Rujte nas iz zemlje rodne / Mi vemo, kje smo doma. Saj nam korenine plodne / poženo prav do pekla!», objavljena v glasilu »Mlada Slovenija« februarja 1942.

Na koncu druge knjige je kronološki pregled dogodkov v Ljubljani; obe knjigi sta opremljeni z izvirnimi fotografijami, obsegata 394 in 434 strani.

Knjigi so založile Državna založba Slovenije, Cankarjeva založba in Mladinska knjiga, izdala pa Mestna konferenca SZDL Ljubljana, vezani v platno pa staneta 4600 dinarjev.

S tiskovne konference Državne založbe Slovenije. Z leve: Srečko Rijavec, Kajetan Kovič, Aleksij Pregarc, Janez Vipotnik, Marko Hudnik in Franček Rudolf

Sama radost bivanja Janeza Ovsca (roj. 1922) je izbor pesmi iz že znanih zbirk, ki jih je izdal od 1958. leta pet, zdaj pa jim je dodal še nekaj novih. Njegove pesmi so vznešena himna bivanju, trajanju brez konca in radosti dajanja, vsečloveške svetlobe, optimizma.

Aleksij Pregarc je pesnik, ki živi na Tržaškem, njegove verze preveva bolečina tujstva in pripadanja slovenstvu, saj je »napojen s tisočletnim vračanjem prednikov«. Svoja iskanja geografsko opredeljuje: Breg, potok Glinščica, Hribence, Socerb... Njegov vrt je kozmičen in hkrati opredeljen s pripadnostjo narodu, kot to izpoved verzi »Ljubim te Slovenija, mila v svoji tenki smreki in vilinski lipi«.

Srečko Rijavec uporablja igro sveta za igro filozofskih lepljenk, polnih sunkovitih miselnih preokretov. Vmes zdrsejo posmeh, drobci satire, zvenkost samoglasnikov, ritmični preskoki, zatrganine čustev. Pri svojem mladem iskateljstvu se opira na iskanja

neke varnostne razdalje opazovalca, ki je in ni prizadet nad »nesmiselnim smislom« sveta. Mlada slovenska proza išče pota za nove izpovedi in to je ena izmed teh poti, posejana s kamenčki razmišljujočega posmeha, pretanjenega humorja in neke nedorečenosti med stavki. Vznemirljivo branje.

Janez Vipotnik, nekdanji partizan, današnji politik in pisatelj, opisuje v tej knjigi odrešilni pohod XIV. divizije na Štajersko – od Suhorja, čez Sotlo, da bi v teh krajih, ki so jih hoteli po Hitlerjevem ukazu ponemčiti, oživili partizansko dejavnost. Okupator pa je že v začetku vojne izselil od tod okrog 120.000 za delo in boj sposobnih moških, tako da je ostala pokrajina brez jedra. Ta knjiga, po kateri bo France Štiglic posnel tudi film, je splet zgodovinskih dokumentov in osebnih pisateljskih videnj, želja, trdih bojov sanj in dopolnjuje podobno knjigo, ki je že izšla pred leti kot zgolj zgodovinski dokument. Pisanje se neha na 351 strani, ko se začne svoboda, s parado v

Leto dni z materinščino

Milena Franceus, po poreklu Prekmurka, je ena najprizadevnejših študentov Slovenske izseljenske matice. Kako plaho se je začejala njena »odisejada« v Ljubljani – študij slovenščine in angleščine na Filozofski fakulteti. In kako je samozavestna zdaj, ko je prvo leto za njo in se prek počitnic vrača k staršem, ki žive v Malmöju na Švedskem. O svojih občutkih nam je sama zapisala: »Če se ozrem več let nazaj v delo Slovenskega društva Planika z Malmöja in pomislím na pozornost staršev do domovi-

Filozofsko fakulteto. Na začetku je bilo res težko, ker nisem imela enake osnove kot moji kolegi, ko sem vpisala slovenščino in angleščino. Vzporedno pa poslušam tudi predavanja iz nemškega in francoskega jezika.

V prostem času plešem pri akademski folklorni skupini France Marolt. Ob koncu tedna pa rada obiščem sorodnike v Ilirski Bistrici, staro mamo in strice. Pomagajo mi moralno pa tudi materialno. Sodelovanje med krajanji Cerknice, Ilirske Bistrice in Postojne ter našim klubom v Malmöju pa je vzrok, da sem si pridobila med njimi mnoge prijatelje, s katerimi se srečujemo.

ambicije, prežarjene s pravo prekmurško radoživostjo in temperamentom).
Milena Franceus

Slovensko-dalmatinska, škotska in angleška kri

Zdravo! Ime mi je Christopher Michael Bennett. Rojen sem 2. avgusta 1966 v New Havnu, Connecticut, Združene države Amerike. Moja mama je iz Jugoslavije (Simona Krivec z Jesenic, ki je odšla v Anglijo pred petindvajsetimi leti). Oče je iz Velike Britanije. Ampak to ni tako enostavno: mama je pol Slovenka, pol Dalmatinka, oče je pol Škot pol Anglež. Ne vem natanko, kaj sem jaz, vendar zanesljivo vem, da imam angleško državljanstvo. Zadnjih enajst let sem živel v Londonu. Trenutno je moj oče profesor lingvistike na londonski univerzi, mama pa uči nemščino na gimnaziji. Imam tri brate, vsi so mlajši kot jaz in še hodijo v šolo.

Doma na žalost zmeraj govorimo angleško. Zaradi tega ne znam bolje govoriti slovenščine. Oče zna lepo govoriti v slovenskem in srbohrvaškem jeziku, samo zelo počasi, zato, ker ni dovolj vadil. Moji bratje govorijo malo hrvaško, ker hodijo vsako leto na Hrvaško na otok Brač. Skoraj nič pa ne znamo slovensko. Jaz sem zmeraj imel raje Slovenijo kot Anglijo, in čeprav sem se srbohrvaščine naučil v večerni šoli v Londonu, že znam slovenščino bolje, samo da še oba jezika malo pomešam.

Drugo leto grem študirat v Anglijo zgodovino in srbohrvaščino, v London ali Nottingham, moram se še dokončno odločiti. Zdaj se učim slovenščino, da bi lahko odslej govoril slovensko z mamo.

Morda se bom nekega dne vrnil v Jugoslavijo, saj mi je Ljubljana zelo všeč. Prej nisem tako dobro poznal Jugoslavije. Ampak – še vedno bo London moj dom, kjer je naša družina. Malce domotožja imam.

Hotel pa bi nekaj povedati: v Londonu nimamo skoraj nikoli megle! Vaši ljudje me še vedno sprašujejo o nekdanji londonski megli, mi pa je nima mo že 25 let. Vse vrste goriva strogo kontrolirajo in filtrirajo.

Končal sem High School (gimnazijo) in opravil pripravljalni tečaj za sprejem na univerzo. Preostal mi je semester časa. Vpisal sem se na slavistiko v Ljubljani, kjer obiskujem lektorat za slovenščino in predavanje iz književnosti. Prvič imam mnogo časa. Kaj bi počel? Človek brez konjičkov bi

Skupina štipendistk Slovenske izseljenske matice. Z leve proti desni: Monica Ivancie iz ZDA, Milena Franceus s Švedske, Tanja Vršič iz Kanade, Jacqueline Kotar iz Francije in Ema Jelševar iz ZDA.

ne, od koder izhajajo, kjer so korenine njihovih staršev, se zavem, da sem tudi jaz začutila naklonjenost do jezika, katerega me je naučila mama.

Dekletu devetnajstih let, ki je v svetu neizkušeno, polno upov za dosego ciljev, za katere sem se odločila, da jih uresničim ob obiskovanju domovine in navezovanju prijateljstev – ni lahko.

Med študijem spoznavam razne načine dela med študenti, prilagodila sem se različnim jezikom in navadam kolegic in kolegov z vsega sveta. Spraševala sem se, kako se bom prebila skozi obdobje, ko bom sama, brez staršev, kako bom sama uresničila vse zadano in našla moč za vztrajanje pri študiju, pa tudi v študentskem naselju, ko me čakajo vse vsakdanje skrbi, od pospravljanja sobe do prehrane, z eno besedo privzganjanje sposobnosti za samostojnost.

Moj cilj je študij. Vpisala sem se na

Živim v študentskem domu med študenti, ki so prav tako pripotovali z vsega sveta, od Švedske do Argentine, vseh Matičinih štipendistov nas je 16. Po prvem semestru sem si po opravljenih izpitih in kolokvijih »privoščila« dvotedensko bivanje na Švedskem.

Bratska ljubezen me je zelo razveselila, ko sem spet objela mojega bratca Rikarda, ki me je komaj komaj čakal. Veselo je bilo tudi srečanje s sosedi ter drugimi prijatelji. Folklorno skupino v našem društvu Planiki pa sem poskušala naučiti nekaj novih plesov, ki sem se jih naučila v Ljubljani. Toda dnevi so prehitro bežali in morala sem se vrniti nazaj v moje študentsko življenje. Zadnje dni počitnic sem izkoristila za smučanje v planinah.

Pravkar se lotevam izpita iz književnosti, naš pripovednik Josip Jurčič me čaka...« (In se odsmeje s tisto razigranostjo, ki igrivo prekriva skrbi in

se počutil izgubljenega! Na srečo jih imam veliko. Najbolj bi pogrešal glasbo. Zdaj spet igram klavir in klarinet, na žalost pa zelo slabo, ker sem opustil igranje klavirja pred petimi leti, pred letom pa klarinet. Nikoli pa nisem prenehal peti. Veliko raje igram glasbo, kot jo pa poslušam, tako popularno kot tudi narodno in klasično. Moj najljubši skladatelj je Michael Tippot, Anglež, ki je že zelo star.

Tudi šport je zame zelo pomemben. Ko sem bil mlajši, sem mnogo igral rugby in cricket. Tudi plezam rad v planinah, odkar pa sta se iz naše šole smrtno ponesrečila učenec in profesor, je ta strast malce zamrla. Hoteli

smo iti na Himalajo, ampak zaradi nesreče nismo mogli. Tako sem raje šel plezat v Chamonix in bilo je zelo lepo.

Zelo rad imam debate in igrilstvo. Rad svobodno izražam svoje mišljenje in prepričanje tako, da lahko rečem, karkoli hočem. Ponašam se s svojim znanjem angleščine, zelo pa me je sram, da slovenščine ne obvladam bolje in se okorno izražam. V letošnjem letu upam, da bom svoje znanje slovenščine izboljšal, vendar mislim, da nikoli ne bom govoril slovensko tako dobro kot angleško.

Nekdo, ki ima rad razpravljanje in igrilstvo, mora imeti rad tudi gledališ-

če in mora veliko brati. Res, ljubim gledalšče, žal mi je samo, da je tako drago. Moj najljubši dramatik je Bertold Brecht. Ni mi ga treba predstavljati, ali ne?! Ko sem bil še mlajši, sem prebral veliko knjig, zdaj pa na žalost nimam časa in tako berem samo francoske knjige, da vadim francoščino, in zgodovinske.

Christopher M. Bennet

Domovina, pri tebi bom ostal za vedno

Moji starši so doma na Železni gori. Od tam so se preselili v Nemčijo. V Sloveniji, bolj natančno v Mariboru, pa so zgradili hišo. Vedno težko pričakujem dan, ko odpotujemo v Slovenijo. Ko po dolgi vožnji izstopim iz avta, se razveselim. Zdi se mi, da je zrak tu boljši, da sonce sije bolj toplo. Poslušam ljudi, ki se pogovarjajo slovensko in se mi zdi, da vsakogar poznam.

Včasih pa sem tudi jezen na domovino. To se zgodi takrat, kadar ne dobim čevljev ali trenirke, kot si jih želim, pa si mislim, vse to bi lahko kupil v Nemčiji. A vendar tujina ni moja domovina, to dobro vem. Moja domovina je Jugoslavija, ki jo najbolj ljubim.

Večkrat me prijatelji in bratrance opozarjajo, da ne smem pozabiti svojega porekla in da moram biti ponosen na to, kar sem. Mislim, da sem. Ponosen sem, kadar Jugoslovani sprejemajo medalje, ponosen sem na vse, ki so umrli za našo svobodo. Slava jim!

Ko ležim v postelji, premišljam, kako bi mi bilo, če bi bil v Jugoslaviji. Ne morem si prav predstavljati. Toda kadar vidim dedka in babico, ki imata ob slovesu solze v očeh, bi najraje ostal v Mariboru.

Zaenkrat še moram v tujino. Toda domovina, ko bom malo starejši, bom ostal za vedno. To sem že obljubil.

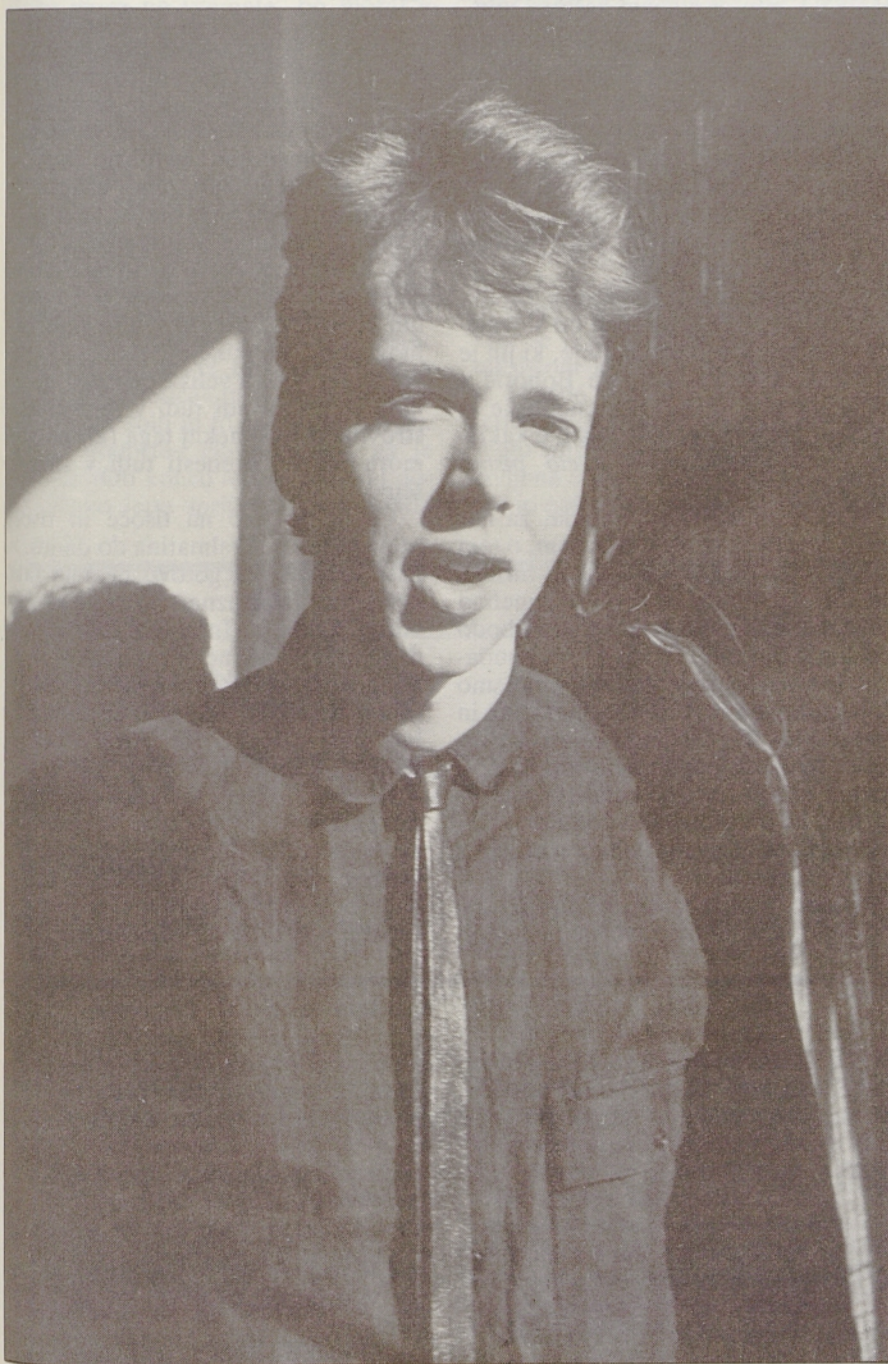
*Andrej Novak, 9. r.,
München, ZR Nemčija*

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Pijanec se spreobrne,
kadar se v jamo zvrne.

Pijan je, da bi žabe vikal.

Pitni bratje v mladosti,
siromaštva svatje v starosti.

Stiki s svetom

Spet je pred nami nova knjiga, ob kateri bi se rad malo pogovoril z vami. Gre za *Slovenski leksikon novejšega prevajanja*, ki ga je 1985 izdala založba Lipa v Kopru.

Knjiga ima dolg in mogoče celo rahlo skrivnosten naslov, vendar se ob njem kar hitro pokaže, da gre predvsem za sezname knjig, prevedenih iz drugih jezikov v slovenščino in iz slovenščine v druge jezike, in sicer zlasti v našem stoletju.

In kaj ima to opraviti z materinščino?

Na ves glas priča o sodobnem nadaljevanju Dalmatinovega neponovljivega dejanja pred štiristo leti, o katerem smo se že pogovarjali. Ugotovili smo, kako izrednega pomena je bilo za slovenščino, in *Slovenski leksikon novejšega prevajanja* izpričuje ravno živo povezavo slovenščine z zunanjim svetom.

Ena od značilnosti skoraj vseh prevodov je, da predstavljajo izbor najboljšega. Iz drugih jezikov prevajamo v slovenščino po navadi predvsem dela, ki so za tisto književnost posebno značilna ali izjemno uspešna. Isto načelo pa velja tudi za prevode iz slovenščine v druge jezike.

Iz *Slovenskega leksikona novejšega prevajanja* dobimo lahko lep pregled, v koliko jezikov v novejšem času prevajajo ali so prevajali slovenska dela in kateri slovenski pesniki, pisatelji, dramatik in esejisti so prevajani.

To je delež ali ponekod tudi vpliv slovenskega duha, slovenske umetniške besede na druge narode, na druge književnosti. Ker smo v svetu manj opaženi, kakor bi bili lahko, smo tudi manj prevajani, čeprav se našim pesnikom in novelistom ni treba nič skrivati pred svetovnimi mojstri.

Delež slovenskega duha, tako skriv-

nostno vzajemno povezanega z jezikom, se bo prej ali slej pokazal raziskovalcem tudi po tej strani, saj smo ostali skoz stoletja tako značilno isti v ritmu in melodiji od *Le vkup, le vkup, uboga gmajna* pa do *Lipa zelenela je*, od Prešernove *O Vrba, srečna, draga vas domača*, pa do Gestrinove *Prepelice* ali Minattijeve *Nekoga moraš imeti rad*, od Levstikovega *Martina Krpana* in Cankarjevega *Hlapca Jerneja*, pa do Kosmačeve *Gosenice* in Bevkovega *Martina Čedermaca*. Tu je naš jezik pomagal misli in čustvu, da sta rodila umetnine, kakršnih je željan tudi širni svet v svojem večnem hrepenenju po lepem, po človeškem, pa hkrati tudi značilno slovensko rahlo otožno obarvanem, s svojevrstnim pečatom trpljenja in razočaranja, in vendar neuničljivega upanja po boljšem, pravičnejšem in bolj človeškem svetu.

Ta slovenska značilnost se je ohranila skozi stoletja: jezikovno od slovnične dvojine, besed in skladnje, ki jih je v vsem bogastvu našel že Bohorič v svoji slovnici (1584) do umetniške in stvarne moči in vse izraznosti, o kakršni priča Dalmatinovo *Sveto pismo* (1584).

V čem je skrivnost naroda, za nas tako živo povezanega z jezikom, o tem so govorili že številni ugledni misleci in največji duhovi se bodo še nenehno vračali k temu vprašanju in ga ne bodo do kraja izčrpali. Tu naj znova poudarim le kratko ugotovitev: Slovenci smo bili jezikovna osebnost, samostojna in neodvisna, že pred štiristo leti, pa čeprav smo bili popolnoma utopljeni v tujem morju, in smo ostali to tudi še danes, ko se upravno in politično, kulturno in znanstveno lahko merimo z drugimi narodi.

Nismo utonili v tujem morju, nasprotno, s svojo trdoživotjostjo in s svoji-

mi prispevki na vseh področjih smo utemeljili in upravičili svoj prostor na soncu, tudi v književnostnih zvrsteh, kakor izpričuje tudi *Slovenski leksikon novejšega prevajanja*, o katerem se pogovarjamo.

In ta leksikon priča še o nečem: kako sproti, leto za letom, črpamo iz drugih književnosti z vsega sveta, kako ostajamo ves čas v stiku z najboljšimi dosežki besedne umetnosti pri vseh narodih.

Slovenski prevajalci in z njimi vred ustanove, ki jim omogočajo delo (založbe, sploh tisk, gledališča, radio, televizija) opravljajo s tem še eno, na videz mogoče neopazno, in vendar izredno pomembno kulturno poslanstvo: ne prenašajo samo biserov in mojstrov in med naše bralce, med naše prihodnje pesnike in pisatelje, dramatik in esejiste, da se bodo lahko brez zamude vključili v svetovni tok besednih stvaritev, temveč s tem tudi izobrazujejo, oblikujejo, razvijajo slovenščino. Vsaka velika besedna umetnina je po navadi tudi v jeziku mojstrovina in vsaj nekaj tega (ali pa vse) mora prevod prenesti tudi v slovenščino.

Če bi ne bilo na tisoče in tisoče prevajalcev od Dalmatina do danes, bi naša slovenščina gotovo ne bila tako uglajena, vseizrazna, prožna in zgovorna, kakor je. In potem tudi v vsakdanjem življenju ne bi znali tako spretno govoriti o vsem in se izražati s toliko besedami, saj smo se v nemajhnih meri o marsičem izurili prav na podlagi branja prevodov.

In ravno o tem velikem prispevku slovenskega prevajalstva še posebej zgovorno priča *Slovenski leksikon novejšega prevajanja*: slovenščini so čedalje bolj odprta vrata v svet in svetu čedalje bolj odprta v slovenščino.

mislimo na glas

INA

Srečko iz Kanade

Srečali sva se pred našo samopostrežno trgovino na dan pred prvim majem. Čeprav živiva na istem koncu Ljubljane, se nisva videli že vrsto let, in vrsta let človeka spremeni. Spogledali sva

se bežno in stopili v trgovino, vsaka po svojih opravkih. Tudi notri sva nekajkrat skoraj trčili, se spogledali in jaz sem tuhtala, pozabljivka, kakršna sem: Le od kod jo poznam?

Ko sva skupaj stali pri blagajni, pa me je nagovorila: – Oprostite, kaj niste vi delali pri časopisu, ki gre v inozemstvo?

Ja, sem prikimala, sem, pred leti.

Tedaj me je zgrabila za roko in zahlipala: – Ali veste, da je prišel naš Srečko? Pred dnevi me je obiskal.

Takrat sem se končno spomnila, kdaj in kje sem to ženo spoznala. Bilo je pred več kot dvajsetimi leti, ko je prišla k nam v uredništvo Rodne grude s fotografijo majhnega dečka in deklice in otroškim pisemcem. Prinesla je, da oboje objavimo. Bila je vsa obupana, neskončno žalostna in neprestano je govorila o »našem Srečku«. Šele čez čas sem izvlekla iz nje zgodbo. Mali Srečko je bil njen rejček. Dobila ga je v Domu Malči Beličeve, ko ni imel niti dve leti. Bil je ves shuššan, skrajno zanemarjen, bolehen. – Če ga vi ne vzamete, bo moral v otroško bolnišnico, je rekla sestra v domu. Revček je, ljubezen in nego potrebuje, pa bo morda dorasel, čeprav je staršem, ki so razvezani, čisto odveč.

Otročiček se ji je zasmilil in vzela ga je. Vojna vdova je in veliko hudega je že prestala, zato ima dobro, občutljivo srce. Zavzeto je skrbela zanj in res se je polagoma popravil. Skupaj z njeno vnučko sta se potem igrala, jedla in doraščala. Srečko je bil vesel, bister otrok in rad jo je imel. Rekel ji je »moja zlata tetica« in jo objemal. Dorasel je za šolo in jo začel obiskovati. Bil je »odprte« glave in šola ga je veselila. Ob koncu leta je prinesel domov tako lepo spričevalo, da je bila

vsja ponosna. Ko je začel obiskovati drugi razred, jih je nenadoma obiskala socialna delavka. Povedala je, da bo moral Srečko v Kanado. Starši spet žive skupaj in ga žele nazaj. Joj, kako jo je prizadelo in Srečka še bolj. Oba sta jokala tiste dneve, čeprav se je ona premagovala, kolikor se je dalo. Mali dečko se ji je vrasel v srce, bil je njen Srečko. Nikoli ni računala s tem, da ji ga bodo vzeli. Tisti dan, ko se je Srečko odpeljal, je skoraj ponorela. Obljubil je, da ji bo pisal, a je dvomila, najbrž mu starši ne bodo pustili. Tudi sama ni imela njegovega naslova.

Potem je prišla k nam s tisto Srečkov fotografijo in pisemcem, ki so ga zanj napisali njegovi sošolci. Upala je, da bomo tako morda pri nas zvedeli za njegov naslov. Objavili smo pisemce in sliko v letniku 1963. Odziva ni bilo nobenega.

Zdaj pa je Srečko vendarle prišel, po tolikih letih. A le na obisk. Pripovedovala je, kako jo je našel. Naslova ni imel, vse podobe iz otroških let pa so se nekam razblinile. Spomnil se je le cerkvice vrh griča, zato je vedel, da je živel nekje v Rožni dolini. Nekajkrat se je pripeljal s taksijem in sta s taksistom križarila po ulicah, preden je končno vendarle našel svojo zlato tetico. Videl je na komodi povečano svojo fotografijo, tisto, ki je bila objavljena v Rodni grudi. V Kanadi so mu jo pokazali sosedge, a oče ni dovo-

lil, da bi pisal. Sploh je bilo vse narobe. Čeprav se imenuje Srečko, ga je sreča zapustila že takrat, ko sta se ločila s svojo rednico. Tam v Kanadi ni našel ne doma ne sreče. Odšel je otrok, zdaj je stal pred njo mlad vitek mož in jokal kot otrok. Ne, starša sploh ne živita skupaj. Zakaj ga je oče želel tja. Morda zaradi zasluzka ali kaj. Rad ga nima, saj ga je velikokrat tepel. Bil je tepen za večerjo, bil je tepen za zajtrk. V šoli ni ničesar razumel in spet je bil tepen. Zato je pobegnil, enkrat, dvakrat... Spal je zunaj na gmajni. Zbolel je. Odnegli so ga v bolnico. Ko se je vrnil je bil od očeta spet tepen.

Tako je zrasel. Izučil se je za ključavničarja in se celo oženil. Želel je ljubezni, topline, doma. A ničesar od tega ni našel. Žena Kanadčanka je bila vedno z doma. Doma nič skuhanega, nič pospravljenega. Če je kaj rekel, je začela kričati nanj. Ko mu je bilo zadosti, se je ločil. Če bi ne bilo otroka, za katerega mora delati in plačevati, bi ostal tukaj, kjer je preživel najlepša leta. Joj, kako jo je objemal za slovo. Kako je ihtel kakor otrok, ta njen nesrečni Srečko! Nikoli ne bo pozabila tega.

Ljubezen ima tisoč obrazov. Tudi ljubezen rejnice je dostikrat lahko velika sreča. Srečka so od nje nasilno odtrgali in mu s tem morda uničili življenje.

potopis

JASNA MOŽEK-ANDERLIČ

Okrog sveta

Odločitev

Bil je lep jesenski dan, eden tistih, ki te na vsak način hočejo zvabiti v naravo, pa ne gre in ne gre, ker moraš sedeti na svojem delovnem mestu in prelagati papirje, kup papirjev. Toliko jih je bilo na moji pisalni mizi, da se nisem mogla odločiti ali naj jih prelagam z desne na levo ali z leve na desno.

Pa je k sreči zazvonil telefon.

»Si ti, srce?« me je pozdravil znan glas. Bil je moj mož, pomorščak, že nekaj tednov vkrcan na tovorni ladji tam nekje v Romuniji.

»Poslušaj, tri dni časa imaš, da urediš dokumente, vzameš prtljago in otroke in prideš v Taranto, v Italijo.

Tja pride gotovo naša ladja, tam bo zadnja postaja v Evropi, potem gre v Ameriko. Saj prideš, ali ne? Saj si iznajdljiva punca, bo že šlo...«

Zveza je bila prekinjena, mene pa je začelo stiskati v grlu in mi ni pustilo dihati. Takole sama, z dvema majhnima otrokoma in polno prtljage naj grem nekam v Italijo, naj pustim službo, varnost in grem daleč, v negotovost. Malce nenavadno je bilo tole povabilo za potovanje v Ameriko pa še kam. Že res, da sem vedno sanjala o potovanjih, ampak zdaj, ko je šlo zares, me je stisnilo.

Še danes ne vem, ali je bila moja direktorica tako dobrega srca, ali pa se

me je hotela znebiti, ampak svojo službo sem lahko zapustila v dobri uri z urejenimi papirji, med katerimi je bila tudi delavska knjižica. Prav neverjetno, da me je administracija tako hitro spustila. Kaj vse naredi prava roka!

Dobile smo nekaj cepiva pod kožo, kar nam ni bilo prav nič všeč. Ampak to je bil šele začetek. Obljubili so nam, da bomo drugo rundo dobile že na ladji. Kot vsi ostali pomorščaki.

Moram priznati, da me je motilo, skrbelo, da na ladji ni zdravnika. Pa dva majhna otroka bosta tam. Saj sta bili deklici stari komaj dve in štiri leta. Ampak, če ljudje ne bi bili predrzni, ne bi bilo nobenih odkritij, nobenega

napredka. S tem sem se tolažila. Pri tem mi je pomagala moja velika torba, polna vseh mogočih zdravil za boleznin od glave do pete.

In kaj naj vzamem s seboj, katera oblačila, kakšno obutev? Za Ameriko, za Afriko, za Groenland? Saj sploh nisem vedela, kam bo ladja plula, to je bila tovorna ladja, ki je kar med vožnjo dobivala navodila za nova in nova pristanišča.

»Vzemi vse, doma pusti samo omare,« so mi rekli.

Ubogala sem jih in pustila doma samo les in plastiko. Predsoba je bila polna kovčkov in plastičnih vrečk.

In ko je bilo vse to na avtobusu z nami tremi vred, sem si oddahnila. Peljale smo se na Reko in se vkrcale na ladjo, ki je peljala v Italijo. To je bila najbolj udobna pot.

Ladja se je tresla od močnih motorjev in se začela pomikati od obale, od jugoslovanskih tal. Stale smo na palubi, med drugimi potniki in gledale domačo zemljo. Koliko ljudi jo je že zapustilo, za nekaj časa, za vedno. To ni lahek trenutek. Moraš ga občutiti na lastni koži, da zveš, kaj ti pomeni domovina. Da zveš, da je to neka notranja, nevidna sila, ki te vedno vleče v tvoje bistvo, v tvoj začetek.

Morje je bilo mirno. Naj bo čimbolj mirno tudi v prihodnje, saj bo ladja njihov drugi dom in majavih tal niso marali. Ladja je za seboj puščala dolgo sled, nad katero so preletavali galebi in iskali radovedne in neoprezne ribe, ki bi se preveč približale površini morja in postale njihovo kosilo ali pa večerja.

Hčerki sta bili navdušeni. Veselo sta čebljali in v vsaki stvari našli nekaj zanimivega. Še sreča, saj je bilo to zame dosti manj naporno. In, ko sta dobili še sladoleđ, sta izjavili, da kuhar gotovo ve, da sta onidve na ladji in da imata najraje na svetu prav sladoleđ.

Koliko se lahko giblješ po ladji? Z majhnima otrokoma ne preveč. Prostor je precej omejen in to mi je povzročalo skrbi. Nekaj časa ju bom že krotila, kaj pa potem?

Vožnja je kar prehitro minila in že smo bili v Italiji. Treba je bilo poklicati taksi, da nas je peljal na kolodvor. Na vlak. Taksist je bil prijazen možakar, na dolgo in široko je pripovedoval, da je naše gore list, ampak je že tako nanese, da je šel raje čez lužo in si tam ustvaril družino.

»Ljubezen je ljubezen, amore,« mi je govoril z usti, rokami in ušesi. Še dobro, da se nismo zaleteli v gostem prometu, toliko je imel dela med vožnjo po avtu.

»Pa dobro živite?« me je zanimalo.

»Seveda, bene, bene,« mi je zago-

tavljal in kazal bele zobe. »Kakšni lepi punčki, tudi sam jih imam polno. Tu je moderno imeti čim več otrok, veste.«

»Vem, potem morate imeti veliko denarja.«

»A, si, si, kar dobro zaslužiš,« se je potrkal po prsni. Bila sva na isti valovni dolžini in bi oba kar naprej klepetala.

Pa je bil pred nami že kolodvor in s prtljago vred sem pristala na pločniku. Vse je uredil prijazen mož in se živahno in dolgo poslavljala. Mahali smo si, da me je bolela roka.

Vesetje me je minilo, ko sem štela vrečke, saj jih prej nisem utegnila, ko sem se poslavljala od mojega novega, kratkotrajnega prijatelja. Manjkala je tista, kjer sta bila otroška dežna plašča moj dežnik, fotoaparati in daljnogled.

Ni čudno, da je rekel moj prijatelj, da dobro zasluži. Oziroma, da bo dobro zaslužil. Saj takrat še nisem vedela, da misli zaslužiti na moj račun. Nobena jeza in nobena solza ni pomagala. Treba je bilo ujeti pravi vlak in se spraviti v Taranto. Saj ni bilo niti tako daleč in k sreči sta otroka med vožnjo spala. Poiskali smo primeren hotel in globoko sem si oddahnila, ko sem vso prtljago in otroka spravila v sobo.

Pozneje smo šle vprašat za očkovo ladjo. Da pride čez par dni, so povedali, v agenciji.

Najprej smo se nato pošteno nasपालe, se uredile in si začele ogledovati prelepo obmorsko mesto, znano po

S polno hitrostjo naprej

številnih restavracijah z morskimi specialitetami.

Neko jutro, dva dni pozneje, je potrkalo na vrata. Prišli so po nas, prava delegacija z ladje. V agenciji smo k sreči pustile ime hotela.

»Je ladja ob obali ali na sidru?« sem previdno vprašala.

»Imeli smo srečo, ob obali je,« so mi povedali. »Drugače bi morali pokazati vaše plezalne veščine,« so mi hoteli ponagajati.

»Ali pa skakalne.«

Naj razložim. Če je ladja prosto zunaj, na sidru, kot se reče, in je morje valovito, moraš v primernem trenutku skočiti s čolna na viseče stopnice, ki jih navadno obliva morje in so zato spolzke. In, če imaš temu primerne čevlje, imaš vse možnosti, da pristaneš v vodi, ki te lahko vrže ob stopnice, kovinske in presneto trde, ki se nikakor nočejo umakniti. O vsem tem so obveščeni morski psi in če se le da, vneto krožijo okoli ladje, da vidijo ali padeš v vodo na levi strani ali na desni, odvisno od tega ali si levičar ali desničar.

Zato je bilo bolje zame in za morske pse, da je bila ladja vezana ob obali in je vsa telovadba odpadla.

Nekaj mornarjev je slonelo na palubni ograji in gledalo povorko kovčkov, ki se je vzpenjala po stopnicah na ladjo.

Dobili smo pravo, pravcato stanovanje in se vselili. Edina pomanjkljivost je bila najina postelja, nekam presneto ozka je bila. Nobene možnosti ni bilo, da bi tam spala sprta zakonca. Hočeš, nočeš sta se morala objeti. Vse pohištvo je bilo privito z vijaki ali pritrjeno z verigami na tla, na stene.

»Morje je morje,« so pojasnili.

»Ubogi revež,« so nekateri pomilovali mojega moža, »ženo si je nakopal na vrat, mi pa smo svobodni v pristaniščih.«

»Ubogi reveži,« je rekel mož, »meni bo pa lušno, ko bomo šli čez Atlantik.«

Treba je bilo poskusiti še hrano, po kateri slovi Taranto. Zapeljali so nas kar pred prodajalno rib, ki je bila povezana s čudovito restavracijo.

Kuhar je pekel ribe, zraven pa pel arije iz najbolj znanih italijanskih oper. Bil je enkrat, iznajdljiv. Posebno kar se tiče ženskega sveta. Še predno so se dobro zavedale, je priromal krožnik mimo njihove glave in, ko so se lastnikove roke umikale, so med potjo pretipale še anatomijo njihovega gornjega dela telesa.

»Tako, draga moja,« je končno rekel, »ponoči pa gremo naprej, čez Atlantik. Upam, da bomo imeli srečo in doživeli tudi krst, pomorski krst na ladji.«

»Kaj je to, očka,« je vprašala starejša hčerka Barbara. »Pravijo, da postaneš pravi pomorščak šele takrat, ko zapluješ čez ekvator. In takrat moraš poskusiti tudi pomorske dobrote, kot so slana voda in strojna mast.«

»Tega pa že ne bomo poskusile,« sta se uprli deklici.

»Potem pa ne bosta pravi pomorščakinji.«

To je pomagalo, utihnili sta in pre-mišljevali pri sebi o tej neprijetni za-devi.

Spali sta že, ko so zaropotali ladijski stroji. Vrvi, ki sta ladjo držali na obali, sta padli v morje, nato pa čisto premo-čeni zopet obstali na svojih mestih na prednji in zadnji strani ladje. Posadka je delala, vsak je bil na svojem delov-nem mestu, prost je bil kuhar, pa še ta

je najbrž premišljeval o novih, boljših jedilnikih, pa še nekateri fantje, ki niso bili dežurni. Teh je bilo malo.

Gledala sem lučke, lučke Evrope, ki so ostajale nekje zadaj. Zdaj gre zares. Zdaj gremo v Ameriko. V novi svet.

(nadaljevanje prihodnjič)

filatelija

20. februarja je prišla v prodajo priložnostna poštna znamka, ki jo je izdala Skupnost JPTT ob 40-letnici organiziranega varstva kulturnih spomenikov v Jugoslaviji in 30-letnici ratifikacije haške konvencije o varovanju dobrin v primerih oboroženega spopada.

Znamka ima nominalno vrednost 6,00 din. Na njej je motiv fruškogorskega samostana Hopovo in znak haške konvencije. Sedanjo cerkev v Hopovu sta zgradila leta 1576 Lacko in Marko Jovšič iz Srbskega Kovina. Značilnost te cerkve je kupola z dvanajstimi stebri okrog nje. Notranjost pokrivajo freske iz 1608. in 1654. leta. Hopovo je bilo pomembno versko, narodno, kulturno in prosvetno središče Srbov. Samostan je bil v drugi svetovni vojni porušen in opustošen. Še vedno opravljajo restavratorska dela, ki naj bi temu kulturnemu spomeniku vrnila nekdanjo podobo. Likovno je znamko obdelal Dimitrije Čudov, natisnil pa Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki trobarvnega ofseta in polah po 25 znamk.

Ob 50-letnici smučarskih poletov v Planici je izšla priložnostna znamka v vrednosti 6,00 din. V dneh od 15.–17. marca 1985 se je v Planici odvijalo VIII. svetovno prvenstvo v smučarskih poletih, katere organizacijo je Jugoslaviji zaupala leta 1983 Mednarodna smučarska federacija (FIS).

Velika skakalnica v Planici je bila namreč zgrajena pred 50 leti po projektu inž. Stanka Bloudka. Po njegovi zaslugi je Planica postala središče smučarskih poletov v Srednji Evropi. Pojajali so se vedno novi rekordi, ki da-

nes segajo že preko 185 m. Planica je bila in ostala pojem smučarskih poletov, spremembe tehnike in uvedbe raznih novosti. Združuje naravne lepote s športnim duhom in predstavlja shajališče skakalcev vsega sveta. Likovno je znamko obdelal Dušan Klun iz Ljubljane, natisnil jo je Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki večbarvnega ofseta in polah po 25 znamk. V prodajo je prišla 15. marca 1985.

30. marca pa so prišle v prodajo priložnostne znamke v okviru teme

pod naslovom »Evropsko varstvo narave«. To je serija dveh znamk, natisnjenih v tiskarni Forum v Novem Sadu v tehniki večbarvnega ofseta v polah po 9 znamk.

Na znamki za 42,00 din je upodobljen ribji orel (Pandion haliaetus), edini predstavnik družine Pandionidae. Včasih je gnezdil tudi v Jugoslaviji, vendar so ga iztrebili.

Na znamki za 60,00 din je upodobljena smrdokavra (Apupa epops). To je ptica toplih, suhih in odprtih bivališč, ki se hrani z žuželkami in njihovimi ličinkami. Ptica je dobila latinsko ime po svojem značilnem petju. Je zelo koristna, ker uničuje kmetijske in gozdne škodljivce, zato je z zakonom zaščitena.

Znamko je obdelal Dimitrije Čudov iz Beograda s sodelavcem Vojislavom Vasičem.

Od 1. do 30. aprila pa je v prodaji tudi posebna doplačilna znamka za 2,00 din, kot obvezno doplačilo pri poštnih pošiljkah v domačem prometu razen časopisov in revij. Sredstva zbrana s pomočjo te znamke so namenjene za kritje dela stroškov za izvedbo VIII. svetovnega prvenstva v smučarskih poletih Planica 1985.

16. marca pa sta izšli še dve redni poštni znamki z nominalno vrednostjo 1.000 in 500 din, tiskani v tehniki večbarvnega ofseta in v polah po 25 znamk. Na znamki za 1.000 din je prikazan zadnji del letala na pristajalni stezi v ozadju pa letalska stavba, na znamki za 500 din pa je orel vkomponiran v pokrajino, v ozadju pa letalo v letu.

vaš kotiček

Delavnico kovinske stroke z vpeljanim delom, možno tudi stanovanje, v centru mesta na Primorskem, v obmejnem pasu, iz zdravstvenih razlogov prodam. Ponudbe pošljite na upravo Rodne grude pod šifro »Ugodna pri-lika«.

Hišo s 1.000 m² zemljišča v Ložu na Notranjskem prodam. Primerna tudi za obrt. Ponudbe pošljite na naslov: Rajko Kotnik, Mucherjeva 4, 61000 Ljubljana.

Prodam visoko pritlično hišo, takoj vseljivo, s petimi sobami, dvema kuhinjama, dvema straniščema, centralnim ogrevanjem. Hiša ima dva vhoda. Ponudbe pošljite na naslov: Ivan Grilc, Ahačjeva 20, 62000 Maribor (pri av-toservisu Citroen), ali po telefonu 062/304-058.

adidas®

SS Slovenijašport

TKG

proizvodnja kovinske galanterije
izdelava varnostnih pasov
različni galvanski postopki
izdelava orodij
različne termične obdelave
plastificiranje in brizganje plastike

TOVARNA KOVINSKE GALANTERIJE
LJUBLJANA

TKG SE ŠIRI, MODERNIZIRA

TKG Ljubljana je vodilna firma s področja proizvodnje kovinske galanterije in varnostnih pasov v Jugoslaviji s skoraj 60-letno tradicijo. S sodelovanjem tujega partnerja želi svojo kakovost še izboljšati.

Zaradi uvajanja nove, računalniško vodene tehnologije proizvodnje orodij iščemo

večje število izkušenih ročnih in strojnih orodjarjev, ki so za dobro plačilo pripravljeni dobro in veliko delati.

Vabimo vas, da pridete osebno ali pošljete ponudbe na naslov: TKG Ljubljana, kadrovska služba, Ljubljana, Tolstojeva 44.

jelobor – zastekljena vezana okna
termoton – okna s termoizolacijskim steklom

polkna s fiksnimi in gibljivimi lamelami, rolo omarice
in žaluzije

notranja vrata, furnirana (hrast, mahagonij), vidni
podboji z ali brez nadsvetlobe

vhodna vrata, stranske svetlobe in garažna vrata
(zaščiteno s pigmentiranim lazurnim premazom)

stropne in stenske obloge
montažne in počitniške hiše ter druge objekte (šole,
vrtce, skladiščne prostore...)

MONTAŽNE HIŠE
JELOVICA

vam nudi

 JELOVICA

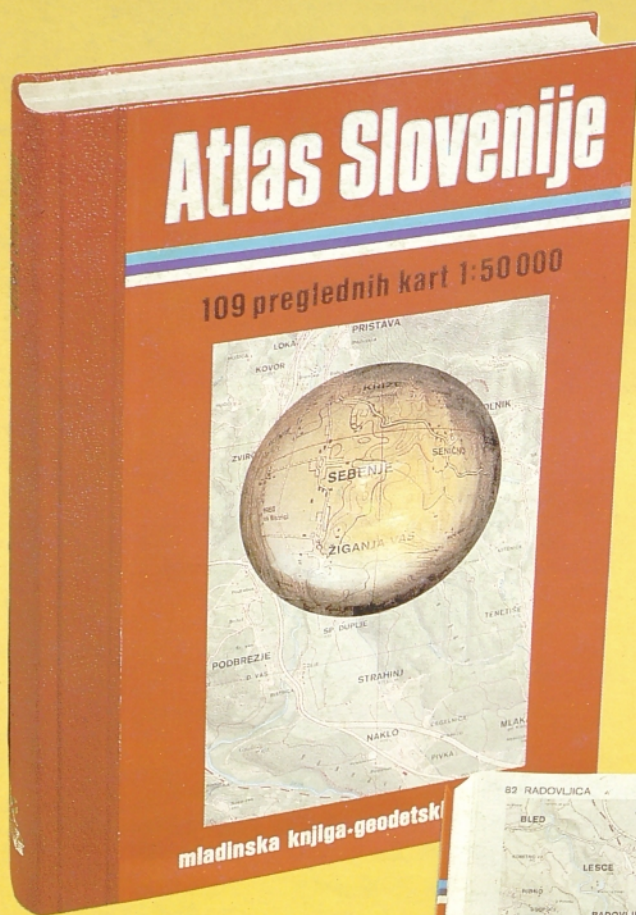
lesna industrija Škofja Loka

pokličite nas (064) 61-361, 61-185
ali pa nas obiščite v maloprodajni trgovini v Škofji
Loki, Kidričeva 58!

SLOVENIJA KOT NA DLANI

NOVO

NAZAJ K NARAVI Z NOVIM ATLASOM SLOVENIJE

Geodetski zavod Slovenije in založba Mladinska knjiga sta pripravila izjemno založniško delo, kakršnega na Slovenskem doslej še ni bilo in ga v tej obliki premore le malo narodov.

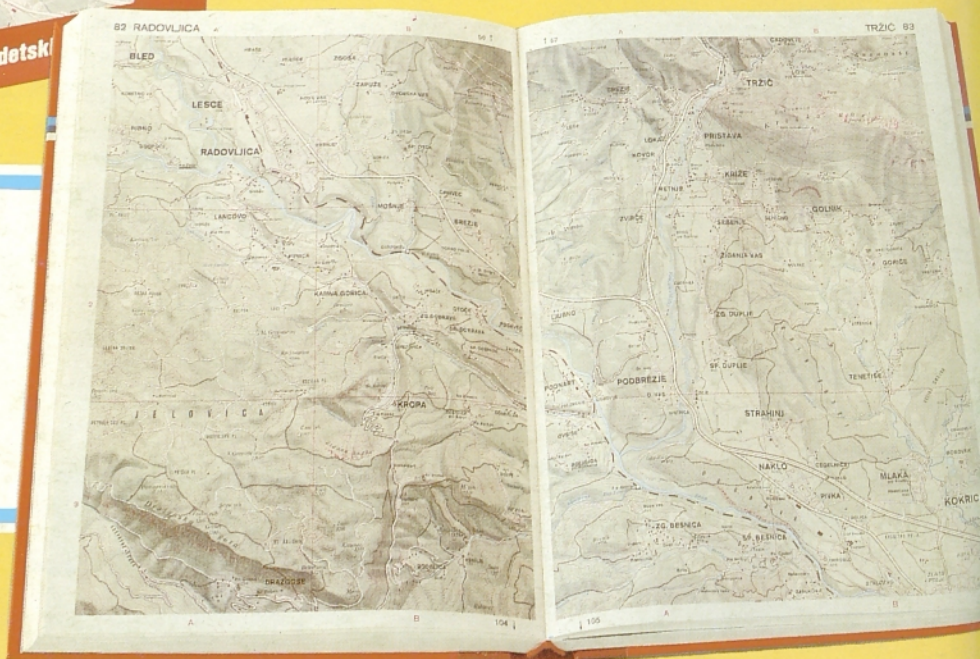
Namesto velikega števila kart v najrazličnejših merilih imamo zdaj v eni knjigi s 336 stranmi zbranih kar 109 natančnih zemljevidov formata 41 × 30 cm, ki predstavljajo vse slovensko ozemlje.

ATLAS SLOVENIJE vsebinsko razširjajo in bogatijo še:

- jedrnata besedila o najpomembnejših geografskih in kulturno-zgodovinskih značilnostih Slovenije;
- 72 strani slikovnega gradiva s 180 barvnimi pokrajinskimi, žanrskimi in letalskimi posnetki ter satelitski posnetek Slovenije;
- imensko kazalo s kar 50 000 imeni pokrajin, gora, voda, naselij, samotnih kmetij, ledinskih in drugih imen;
- slike in besedila o nastanku sodobnega zemljevida na osnovi letalskih posnetkov.

Prepričani smo, da ne bo nobena slovenska družina ostala brez tega nezmotljivega kažipota po rodni deželi.

SPOZNAJTE SVOJO DOMOVINO ŠE BOLJE – UPORABITE PRIDOBLEJENO ZNANJE OB VSAKI PRILOŽNOSTI!

Podrobnejše informacije o knjigi **ATLAS SLOVENIJE** in o vseh drugih naših izdajah vam bomo poslali po pošti, če boste želeli.

Pišite na naslov: **MLADINSKA KNJIGA**, Izvozni oddelek, Titova 3, 61000 Ljubljana, Jugoslavija
Na ta naslov sprejemamo tudi naročila.

NATANČEN, SLIKOVIT, POLJUDEN

Na 336 straneh formata 20,5 × 30 cm se bo razgrnila pred vami vsa Slovenija. Zarisane višinske plastnice, malo znane poti in steze, označitve najsamotnejših zaselkov in celo posameznih domačij v merilu 1 : 50 000 vam bodo omogočile izredno natančno orientacijo v vsakem primeru. Z bogatim dodatkom slikovnega in besednega gradiva bo novi **ATLAS SLOVENIJE** neomejeno uporaben.

založba
mladinska
knjiga

GEODETSKI ZAVOD SRS